

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAZAKİSTAN'DA ÜNİVERSİTE GENÇLERİNİN DİNE
YÖNELİMİ**

**L.N. GUMILYEV ULUSAL AVRASYA ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ**

Danışman

Prof. Dr. Mehmet AKGÜL

Hazırlayan

Guliya KHADYLKHAN

Öğrenci No: 118102061024

KONYA – 2016

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	GULIYA KHADYLKHAN		
	Numarası	118102061024		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ/ DİN SOSYOLOJİSİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
	Tezin Adı	KAZAKİSTAN'DA ÜNİVERSİTE GENÇLERİNİN DİNE YÖNELİMİ L.N. GUMİLYEV ULUSAL AVRASYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası
GULIYA KHADYLKHAN

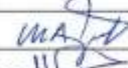

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	GULIYA KHADYLKHAH
	Numarası	118102061024
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ/ DİN SOSYOLOJİSİ
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet AKGÜL
	Tezin Adı	KAZAKİSTAN'DA ÜNİVERSİTE GENÇLERİNİN DİNE YÖNELİMİ L.N. GUMILYEV ULUSAL AVRASYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan KAZAKİSTAN'DA ÜNİVERSİTE GENÇLERİNİN DİNE YÖNELİMİ L.N. GUMILYEV ULUSAL AVRASYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ başlıklı bu çalışma 13/07/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda, ~~başarıyla~~/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Mehmet AKGÜL	
2	Prof. Dr.	Hüsamettin ERDEM	
3	Prof. Dr.	Berjanyan Salazar	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	GULIYA KHADYLKHAN		
	Numarası	118102061024		
		FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ/ DİN SOSYOLOJİSİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
	Tez Danışmanı	MEHMET AKGÜL		
	Tezin Adı	KAZAKİSTAN'DA ÜNİVERSİTE GENÇLERİNİN DİNE YÖNELİMİ L.N. GUMİLYEV ULUSAL AVRASYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ		

ÖZET

Kazakistan'da Üniversite Gençlerinin Dine Yönelimi başlığı taşıyan bu araştırmanın (L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi örneği) üzerinde, günümüzde üniversite gençlerinin dini inanç ve değerlere ilgili tutum ve davranışlarını, dine bakış açılarını, gelecekte dinle ilgili nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hakkında düşüncelerini ortaya çıkarmak, dini hayatla ilgili yönelimlerini tespit etmek, bu yönelimlerdeki benzerlik ve farklılıkları belirlemek üzere düzenlenmiştir.

Ayrıca çalışmamız Kazakistan Sovyet rejiminin döneminden, Bağımsızlığını ilan ettiği döneme kadar ki İslam dininin genel durumunu değerlendirmek, bağımsızlığın ilan ettikten sonraki dönemde ülkede dini hayatla ilgili meydana gelen gelişmeleri tespit etmeye yönelik konuları da kapsamaktadır.

Bu çalışma giriş ve üç ayrı bölümden oluşan bir araştırma olarak düzenlenmiştir. Giriş kısmı, araştırmanın konusunu, amacını, önemini, varsayımını ve hipotezlerini, sınırlıklarını içermektedir. Birinci bölüm araştırmada kullanılan temel kavramlar (din, gençlik ve toplum v.b), ve Kazakistan hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölüm, araştırmanın metodu, modeli, evren ve örneklem, ölçme aracı, araştırmanın anket uygulaması, işlem ve analizlere ilişkin bilgileri kapsamaktadır. Üçüncü bölümde dini inanç ve değerlerle ilgili tutumları, ibadet, dini bilgi ve günümüzde dinin pratik alana yansımaları, gençlerin dine bakış açısı ve düşüncelerinin boyutlarına göre incelenmesine yer verilmiştir.

Sonuç olarak araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde, Kazakistan'da Üniversite Gençlerinin Dine Yönelimlerinin "L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi örneği" olumlu olduğunu; yaşadıkları tüm zorluklara rağmen gençlerin inançlarına sahip çıktıkları, dini inanç ve değerle ilgili tutumlarının, günümüzde dini hayata bakış açılarını olumlu yönde etkilediği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Din Sosyolojisi, Gençlik, Dine Yönelim

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	GULIYA KHADYLKHAN		
	Student Number	118102061024		
	Department	PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES / RELIGIOUS SOCIOLOGY		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
	Supervisor	MEHMET AKGUL		
Title of the Thesis/Dissertation	RELIGIOUS ORIENTATION OF UNIVERSITY YOUTH IN KAZAKHSTAN (BASED ON L.N.GUMLYEV NATIONAL EURASIAN UNIVERSITY SAMPLE)			

This research which is titled as Religious Orientation of University Youth in Kazakhstan (based on L.N. Gumlyev National Eurasian University sample), is designed to determine the attitudes and behaviors of university students towards religious beliefs and values, religious viewpoints, to reveal their reflections on how to approach the religion in the future, to determine the tendencies related to religious life, and to determine the similarities and differences in these orientations.

In addition, our thesis includes evaluating the general state of Islam from the time of the Soviet regime of Kazakhstan until the time period when it declared its independence, and identifying the developments in religious life in the country in the period after declaring independence.

This thesis was organized as a study consisting of an introduction and three separate sections. The introduction includes the subject, the purpose, the importance, the hypothesis and the hypotheses, the limitations of the research. The first part contains the basic concepts used in research (religion, youth and society etc.), and general information about Kazakhstan. The second part contains information on the method, model, universe and sample of the research, measurement tool, questionnaire application of the researcher, process and analysis. In the third chapter, the attitudes about religious beliefs and values, worship, religious knowledge and reflection of religious practice in today's world are examined in terms of the perspectives and thoughts of the young people.

In conclusion, in the context of the findings of the research, it was observed that religious tendency of university youth in Kazakhstan based on L.N. Gumlyev National Eurasian University sample, has been positive; despite all the difficulties they have experienced, they have held onto their religion, their attitudes toward religious belief and value have positively influenced the development of their religious viewpoints in today's world.

Key words: Religion, Sociology of Religion, Youth, Religious Tendency

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
ÖNSÖZ	viii
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
RESİMLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
3. VARSAYIMLARI ve HİPOTEZİLERİ	2
4. SINIRLILIKLAR	3
BİRİNCİ BÖLÜM	
TEORİK ÇERÇEVE	4
1.1 TEMEL KAVRAM VE TANIMLAR (KAVRAMSAL BİR YAKLAŞIM) ...	4
1.1.1 Dinin Tanımı	4
1.1.2 Gençliğin Tanımı	7
1.1.3 Gençlik ve Din.....	8
1.1.4 Sosyolojik Açıdan Din	10
1.1.5 Din ve Toplum İlişkisi.....	11
1.1.6 Din ve Eğitim	13
1.1.7 Din ve Kültür	15
1.2 KAZAKİSTAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER	16
1.2.1 Kazak Adı ve Tarihi Sahnesi	16
1.2.2 Tarihte Kazakistan.....	17
1.2.3 Kazakistan'ın Bağımsızlığı	20
1.2.4 Kazakistan'ın Coğrafi Özellikleri.....	21
1.2.5 Kazakistan'ın Nüfusu	23
1.2.6 L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesinin Tarihi	24
1.3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KAZAKİSTAN'DA DİN	30
1.3.1 Çarlık Rusya Döneminde Kazakistan'da Din.....	30
1.3.2 Komünizm Döneminde Dini Durum	33
1.3.3 Günümüzde Kazakistan'da Din.....	36
1.3.4 Dini Eğitim Öğrenim Kurumlar	37
1.3.4.1 Okullarda Dini Eğitim	38
1.3.4.2 Medreselerde Dini Eğitim.....	39
1.3.5 Dini Yayınlar	42
İKİNCİ BÖLÜM	
YÖNTEM	44
2. 1 Araştırmanın Metodu	44
2.2 Araştırmanın Modeli	44

2.2 Evren ve Örneklem	45
2.3 Ölçme Aracı	46
2.4 Uygulama	46
2.5 İşlem ve Analiz	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
BULGULAR VE YORUM.....	48
3.1 Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri	48
3.1.1 Cinsiyete Göre Dağılım	48
3.1.2 Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	49
3.1.3 Medeni Durumuna Göre Dağılım.....	49
3.1.4 Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadığı Yere Göre Dağılım.....	50
3.1.5. Babasının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	51
3.1.6 Annesinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	51
3.1.7 Üniversite Eğitim Süresince Kaldığı Yere Göre Dağılım	52
3.1.8 Ekonomik Durumlarına Göre Dağılım	52
3.2 Dini Hayat	53
3.2.1 Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumları.....	54
3.2.2 Aile Fertlerinin Dini İnanca İlgili Tutumları	56
3.3 İbadetler.....	58
3.3.1 Namaz Kılma Durumu	59
3.3.2 Oruç Tutuma Durumu	62
3.4 Dini Davranış Boyutu	63
3.4.1 İbadet Algısı	64
3.4.2 Camiye Gitme Sebepleri.....	66
3.4.3 Diğer Dinlere Bakış Açısı.....	68
3.4.4 Dini Nikâhla İlgili Tutumları.....	68
3.4.5 Başörtü Anlayışı	69
3.4.6 Fal Baktırma	71
3.5 Sosyal-Kültürel Hayatta Din	72
3.5.1 Dini Kitaplar Okuma	72
3.5.2 Boş Zamanda Tartışılan Konular.....	74
3.5.3 Arkadaş Seçimi.....	75
3.6 Bilgi Boyutu	78
3.6.1 Dinle İlgili Konular	78
3.6.2 Kazakistan'da Dini Bilgiler	79
3.6.3 Kazakistan'da (KMDİ) Durumu.....	79
3.6.4 Okullarda Dini Ders	80
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	82
EKLER	84
Ek 1: Anket Formu	84
Ek 2: Anket Soruları.....	85
ANKET SORULARI	85
KAYNAKÇA.....	96

ÖNSÖZ

Bağımsız Kazakistan Cumhuriyetinin nüfusunun büyük bir kısmını ve toplumun dinamik kesimini oluşturan, geleceğin aydınları olan üniversite gençlerinin dine bakış açısı, dine yönelimi ve İslamiyet'i nasıl değerlendirip yaşadığını tespit etmek; Kazakistan'da dini konular geleceğin genç neslinin ilgi alanı olup olmadığını sağlıklı teşhislerde bulunabilmek adına son derece önemlidir. Bu önem üzerinde Kazakistan'daki Üniversite (L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi örneği) gençlerinin dine yönelimini araştırmaya karar verdik. Genel olarak da Kazakistan'da günümüzde İslam dininin nasıl durumda olduğuna da değinmektedir.

Herkesin bildiği bir tarihi sahne Kazakistan, Sovyet rejiminin yetmiş yıl baskısı altında kalarak kendi kültür değerlerinden ve benliğinden uzaklaştırılmıştır. İnsanlara Müslüman olduklarını unutturmaya ve dinsiz yaşam anlayışını benimsetmeye çalışılmıştır. Komünist yönetim tarafından İslam dini, halka insanların uydurdukları bir din olarak tanıtılmış ve ateist anlayış, baskıcı politikalarla zorunlu olarak benimsetilmek istenmiştir. Bu politika altında yetiştirilen gençliğin dine ilgisi azalmış hatta yok edilmiştir. Bağımsızlığını ilan ettikten sonra, dini hürriyetini kazanan Kazakistan'da farklı dini grupların istilasına maruz kalan genç neslin din ile ilgili fikirlerinde kafa karışıklığı yaşanmıştır. Bu nedenlerden dolayı yeni nesil Kazak gençlerin İslam dinine bakış açısı ve yönelimlerini tespit edilmesi çok büyük önem arz etmektedir. Bu konular üzerinde yola çıkarak hazırlanan tez çalışmasının başlığı; Kazakistan'da Üniversite Gençlerinin Dine Yönelimi (L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi Örneği) şeklinde belirlenmiştir.

Bu çalışma, giriş ve üç bölümden oluşan bir araştırma olarak düzenlenmiştir. Giriş kısmı, araştırmanın konusunu, amacını, önemini, varsayımını ve hipotezlerini, sınırlıklarını içermektedir.

Birinci bölüm araştırmada kullanılan temel kavramlar (din, gençlik ve toplum v.b) açıklanmış, Kazak adı ve tarihi sahnesine çıkışı, Kazakistan'ın tarihi, coğrafi özellikleri, nüfusu ve bağımsızlığının ilan edilişi hakkında ve araştırmamızın ana konusunda yer alan L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi hakkında kısa ve genel bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra Kazakistan'da dini hayatın özetle tarihi ve

günümüzde olan tesirleri incelenmiş, daha derin anlamak için ülkenin İslamlaşma süreci, Sovyetler dönemindeki dini hayat ve bağımsızlığının ilan edilışinden sonra ülkedeki dini hayatta meydana gelen değişiklikler, gelişmeler hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölüm, araştırmanın metodu, modeli, evren ve örneklem, ölçme aracı, araştırmanın anket uygulaması, işlem ve analizlere ilişkin bilgileri kapsamaktadır.

Araştırmanın esas bölümünü oluşturan, üçüncü bölümdür. Bu bölümde dini inanç ve değerlerle ilgili tutumları, ibadet, dini bilgi ve günümüzde dinin pratik alana yansımaları, gençlerin dine bakış açısı ve düşüncelerinin boyutlarına göre incelenmesine yer verilmiştir;

Bu çalışmada Kazakça ve Rusça kitaplar, gazete ve yayınlar, Türkçe kitaplar gibi materyallerden yararlanılmıştır.

Bu araştırmamda her türlü bilgi ve desteğini sağlayan danışman hocam Prof. Dr. Mehmet AKGÜL'e teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca konuyla ilgili değerli önerileri ile yol gösteren, birçok konuda destekçi olan hocam Mustafa TERKOS'a, anketleri uygulama aşamasında L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesinde görev yapan arkadaşım Muratbek DARİBAY'a, maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen arkadaşım Hatice ARSLAN ve eşi Abdürahim ARSLAN'a, Mahir KARAAYVAZ'a, uzaklarda olsalarda desteklerini her zaman hissettiğim değerli aileme, annem Kulzada, abim Tileukhan'a şükranlarımı sunuyorum.

Guliya KHADYLKHAN

KONYA-2016

ÖZET

Kazakistan'da Üniversite Gençlerinin Dine Yönelimi başlığı taşıyan bu araştırmamız (L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi örneği) üzerinde, günümüzde üniversite gençlerinin dini inanç ve değerlere ilgili tutum ve davranışlarını, dine bakış açılarını, gelecekte dinle ilgili nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hakkında düşüncelerini ortaya çıkarmak, dini hayatla ilgili yönelimlerini tespit etmek, bu yönelimlerdeki benzerlik ve farklılıkları belirlemek üzere düzenlenmiştir.

Ayrıca çalışmamız Kazakistan Sovyet rejiminin döneminden, Bağımsızlığını ilan ettiği döneme kadar ki İslam dininin genel durumunu değerlendirmek, bağımsızlığın ilan ettikten sonraki dönemde ülkede dini hayatla ilgili meydana gelen gelişmeleri tespit etmeye yönelik konuları da kapsamaktadır.

Bu çalışma giriş ve üç ayrı bölümden oluşan bir araştırma olarak düzenlenmiştir. Giriş kısmı, araştırmanın konusunu, amacını, önemini, varsayımını ve hipotezlerini, sınırlıklarını içermektedir. Birinci bölüm araştırmada kullanılan temel kavramlar (din, gençlik ve toplum v.b), ve Kazakistan hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölüm, araştırmanın metodu, modeli, evren ve örneklem, ölçme aracı, araştırmanın anket uygulaması, işlem ve analizlere ilişkin bilgileri kapsamaktadır. Üçüncü bölümde dini inanç ve değerlerle ilgili tutumları, ibadet, dini bilgi ve günümüzde dinin pratik alana yansımaları, gençlerin dine bakış açısı ve düşüncelerinin boyutlarına göre incelenmesine yer verilmiştir.

Sonuç olarak araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde, Kazakistan'da Üniversite Gençlerinin Dine Yönelimlerinin "L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi örneği" olumlu olduğunu; yaşadıkları tüm zorluklara rağmen gençlerin inançlarına sahip çıktıkları, dini inanç ve değerle ilgili tutumlarının, günümüzde dini hayata bakış açılarını olumlu yönde ve geliştirmeye açık olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Din Sosyolojisi, Gençlik, Dine Yönelim

ABSTRACT

This research which is titled as Religious Orientation of University Youth in Kazakhstan (based on L.N. Gumlyev National Eurasian University sample), is designed to determine the attitudes and behaviors of university students towards religious beliefs and values, religious viewpoints, to reveal their reflections on how to approach the religion in the future, to determine the tendencies related to religious life, and to determine the similarities and differences in these orientations.

In addition, our thesis includes evaluating the general state of Islam from the time of the Soviet regime of Kazakhstan until the time period when it declared its independence, and identifying the developments in religious life in the country in the period after declaring independence.

This thesis was organized as a study consisting of an introduction and three separate sections. The introduction includes the subject, the purpose, the importance, the hypothesis and the hypotheses, the limitations of the research. The first part contains the basic concepts used in research (religion, youth and society etc.), and general information about Kazakhstan. The second part contains information on the method, model, universe and sample of the research, measurement tool, questionnaire application of the researcher, process and analysis. In the third chapter, the attitudes about religious beliefs and values, worship, religious knowledge and reflection of religious practice in today's world are examined in terms of the perspectives and thoughts of the young people.

In conclusion, in the context of the findings of the research, it was observed that religious tendency of university youth in Kazakhstan based on L.N. Gumlyev National Eurasian University sample, has been positive; despite all the difficulties they have experienced, they have held onto their religion, their attitudes toward religious belief and value have positively influenced the development of their religious viewpoints in today's world.

Key words: Religion, Sociology of Religion, Youth, Religious Tendency

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	48
Tablo 2. Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı.....	49
Tablo 3. Örneklemin Medeni Durumuna Göre Dağılımı	49
Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadığı Yere Göre Dağılımı	50
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Gençlerin Babasının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	51
Tablo 6. Araştırmaya Katılan Gençlerin Annesinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	51
Tablo 7. Gençlerin Üniversite Eğitim Süresince Kaldığı Yere Göre Dağılımı	52
Tablo 8. Araştırmaya Katılan Gençlerin Ailesinin Gelir Durumun Göre Dağılımı ..	52
Tablo 9. Gençlerin Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumlarının Dağılımı.....	54
Tablo 10. Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumların Cinsiyete Göre Dağılımı	54
Tablo 11. Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumların Yaşa Göre Dağılımı	55
Tablo 12. Aile Fertlerinin Dini İnanca İlgili Tutumları Göre Dağılımı.....	56
Tablo 13. Aile Fertlerinin Dini İnanca İlgili Tutumlarının Gençlerin Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadığı Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	57
Tablo 14. Örneklemin Namaz Kılıp Kılmaması ile İlgili Dağılımları.....	59
Tablo 15. Namaz Kılıp Kılmamasının Cinsiyete Göre Dağılımı.....	60
Tablo 16. Namaz Kılıp Kılmamasının Yaşa Göre Dağılımı.....	61
Tablo 17. Deneklerin Oruç Tutup Tutmamasına Göre Dağılımı.....	62
Tablo 18. Örneklemin Oruç Tutup Tutmamasının Cinsiyete Göre Dağılımı	62
Tablo 19. Örneklemin Oruç Tutup Tutmamasının Yaşa Göre Dağılımı	63
Tablo 20. Gençlerin İbadetlerini Yerine Getirme Sebepleri.....	64
Tablo 21. İbadet Algısının Cinsiyete Göre Dağılımı	65

Tablo 22. Gençlerin Camiye Gitme Sebeplerine Göre Dağılımı	66
Tablo 23. Gençlerin Camiye Gitme Sebeplerinin Cinsiyete Göre Dağılımı	67
Tablo 24. Gençlerin Diğer Dinlere Saygısı	68
Tablo 25. Gençlerin Dini Nikâhla İlgili Tutumlarına Göre Dağılımı.....	68
Tablo 26. Örneklemin Dini Nikâhla İlgili Tutumlarının, Cinsiyete Göre Dağılımı ..	69
Tablo 27. Gençlerin Bayanların Başörtü Örtünmesi Konusundaki Tutumlarının Dağılımı	69
Tablo 28. Gençlerin Bayanların Başörtü Örtünmesi Konusundaki Tutumlarının Cinsiyete Göre Dağılımı	70
Tablo 29. Kazak Gençlerin Zor Zamanlarında Falcıya Gidip Gitmemesine Göre Dağılımı	71
Tablo 30. Zor Zamanlarınızda Falcı ve Kâhinlere Gitme Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı	72
Tablo 31. Gençlerin Dini Kitaplar Okuyup Okumamasına Göre Dağılımı	72
Tablo 32. Dini Kitaplar Okuyup Okumamasının Cinsiyete Göre Dağılımı	73
Tablo 33. Deneklerin Arkadaşları ile Bir Araya Gelindiği Zaman Tartışılan Konulara Göre Dağılımı	74
Tablo 34. Gençlerde Arkadaşları ile Bir Araya Gelindiği Zaman Tartışılan Konuların Cinsiyete Göre Dağılımı	74
Tablo 35. Kazak Gençlerinin Arkadaş Seçiminde Nelere Dikkat Ettiği Sorusunun Yanıtı	75
Tablo 36. Arkadaş Seçiminde Cinsiyete Göre Dağılımı.....	76
Tablo 37. Arkadaş Seçiminin, Dini İnanca ve Değerlere Karşı Tutumlarına Göre Dağılımı	77
Tablo 38. Kazak Gençlerinin Dinle İlgili Konuları Nerden Takip Ediyorsunuz Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	78
Tablo 39. Dinle İlgili Konuları Takip Etmenin Cinsiyete Göre Dağılımı	78

Tablo 40. Gençlerin Kazakistan’da Dini Öğrenmek İçin Kitap, Dini Kaynaklar v.b Bilgilerin Yeterliliğiyle İlgili Görüşlerinin Dağılımı	79
Tablo 41. Gençlerin Kazakistan’da (KMDİ) Hizmetlerinin Yeterli Olup Olmaması Yönündeki Düşünceleri.	79
Tablo 42. Gençlerin Kazakistan’da (KMDİ) Hizmetlerine Bakış Açısının Cinsiyete Göre Dağılımı	80
Tablo 43. Gençlerin Kazakistan’da Okullarda Dini Ders Verilmesi İle İlgili Düşünceleri.....	80

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1 – Aral Gölü	23
Resim2 – Aral Gölü	23
Resim 3. L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi Ana Bina	26
Resim 4. L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi Ek Bina	27
Resim 5. Üniversitenin Öğrenci Yurdu	27
Resim 6. Üniversitenin ‘Oturar’ Kütüphanesi	28
Resim 7. Fakülte İçerisi	28
Resim 8. İlahiyat bölüm Hocaları ve Öğrencileri	29
Resim 9. Dini Eğitim Yüksek Lisans Öğrencilerinin, Araştırmalar Arası Yarışması 1.04.2016	29
Resim 10. Tarih ‘Eğitimi Müzesi ’	30
Resim 11.Çımkent Medrese Öğrencileri	40
Resim 12. Uçkonır Medrese Öğrencileri	41
Resim 13. Çımkent Kızlar Medresesi	41
Resim 14. Nur Mübarek Üniversitesi	42

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
çev	: Çeviren
Haz	: Hazırlayan
Km	: Kilometre
KMDİ	:Kazakistan Müslümanlar Dini İdaresi
Md	: Madde
M.Ö	: Milattan Önce
M.S	: Milattan Sonra
RKP	: Rusya Komünist Partisi
RKP MK	: Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi
RSFSR	: Rusya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti (Respublika)
s	: Sayfa
s.a.s	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (İstatistik Paketi, Programı)
SSC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
Tv	: Televizyon
Vb	:Ve benzer
v.s	: Vesaire
Yay:	:Yayınları, Yayınevi

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırma doğal ve toplumsal olaylar arasındaki ilişkiler hakkındaki hipotezlerin sistemli, kontrollü, deneye dayalı ve eleştirel olarak incelenmesidir.¹ Yeni bilgilerin elde edilmelerine ve olayların doğru olarak yorumlanmasına yönelmiş titiz bir deneme, gözlem geliştirme çabasıdır.²

Bu araştırmanın ana konusu Kazakistan'da Üniversite Gençlerinin Dine Yönelimi, (L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi örneği) bu konu üzerinde gençlerin dine bakış açısı, dini hayatın çeşitli boyutları, tutum ve davranışları gibi çeşitli yönleri ile tespit edilecektir. Ayrıca üniversite gençlerinin dini eğitim konusunda nasıl bir beklentileri olduğunu, din ve dini konuda nasıl bir yol izlediklerini, ahlaki tutum ve davranış boyutları ile ilgili dine yönelimlerini ortaya çıkarmaya çalışılacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın en önemli amacı, Kazakistan'daki üniversite gençlerinin günümüzde İslam dinine ilgisi, ibadetlerini yerine getirmesi, dine olan manevi yönden davranış ve düşüncelerinin incelenmesidir.

Bu araştırma Kazakistan'da yaşayan üniversite gençlerinin dine bakış açısını ve dine yönelimlerini daha açık bir şekilde görebilmemize yardımcı olacaktır. Ayrıca dini konularla uğraşan insanlar ve Kazakistan'daki ilahiyat fakültesinde görevi yapan hocalar ve öğrenciler için, üniversite gençlerinin dini hayatı hakkında bilgi sunacak, gençlerin düşüncelerini tanımak ve eksiklerini bilmek vb. durumlarda ilahiyatçılar ve araştırmacıları aydınlatacak.

Bu araştırmanın Kazakistan'daki üniversite gençlerini daha iyi tanıyıp ve dini eksiklerini tespit ederek, bundan sonra dini eğitim konusunda atılacak adımlara katkıda bulunacağını da ümit ediyoruz.

¹Remzi Altunışık ve Arık, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı, 3. Baskı, Sakarya Kitabevi, 2004, s.19

²Erol Alaçam, Bilimsel etkinlik ve Yayım, Türkiye Bilimsel ve Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 2

Bir ülkenin geleceği, her şeyden önce dengeli, sağlıklı, kişilik sahibi ve fedakâr kuşaklar yetiştirilerek güvence altına alınabilir. Onlar bunu kuracak, yaşatacak ve devam ettirecektir. Bunun gerçekleştirilmesi için de, genç kuşağın nasıl bir yöne sahip oluşunu bilimsel ve bütünlük yaklaşımlarıyla araştırılması gerekir. Her millet ve toplum için gençlerin yeri önemli ve ayırdır. Bu nedenle gençler üzerinde yapılan araştırmaların önemi artmaktadır.

3. VARSAYIMLARI ve HİPOTEZİLERİ

Hipotez, gözlenen olay veya durumlardan çıkartılan, henüz test edilmemiş, fakat doğru olduğu tahmin edilen bir öneridir. Olayların gözlenmesi ve izlenmesi ile genel bir sonuca ulaşılmaya çalışılır. Bilimsel araştırma bir hipotezin kurulmasıyla yürütülmelidir. Hipotez araştırmayı sonuca götürecek çok önemli bir yol göstericidir.

Kazakistan'da Üniversite gençlerinin dine yönelimi, tutum ve davranışlarının (değişkenlere göre) farklılık gösterip göstermeyeceği araştırılacağı bu çalışmada, geliştirilen hipotezler sınanacaktır.

Buna göre ana varsayımımız:

A. Bağımsızlık sonrası dine karşı olumlu bir yönelim olduğu varsayılmaktadır.

Erkeklerin genel anlamda daha dindar oldukları varsayılmaktadır.

Erkeklerin dini bilgi düzeyi kadınların dini bilgi düzeyinden daha yüksek olduğu varsayılmaktadır.

Kadınların bağımsızlık sonrası dine yaklaşımının olumlu yönde olduğu varsayılmaktadır.

B. Dini inanç, tutum ve davranışların cinsiyet değişkenine göre farklılaşacağı varsayılmaktadır.

Yaş ve cinsiyet, dine yönelimin inanç ve ibadet boyutlarında anlamlı farklılığa yol açacağı varsayılmaktadır.

4. SINIRLILIKLAR

Araştırmamızın sınırlıkları şoyledir:

Araştırmaya katılanlar, demografik özellikleri bulgular ve tartışma bölümünde ayrıntılı olarak verilen 226 katılımcının oluşturduğu örneklem grubu ile sınırlıdır.

Araştırmaya katılacak denekler Kazakistan'da yaşayan üniversite gençleri L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesin 'de(Örneği)' okuyan öğrencilerle sınırlıdır.

Araştırma alt sınır yaş grubu,15 yaşındaki öğrenciler ile sınırlıdır.

Araştırma, araştırmaya katılacak olanların sorulara verdikleri cevaplarla ve araştırmacının gözlemleri ile sınırlıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.1 TEMEL KAVRAM VE TANIMLAR (KAVRAMSAL BİR YAKLAŞIM)

1.1.1 Dinin Tanımı

Din olgusunu konu edinen bu araştırmada öncelikle dinin ne olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. İnsanlığın hemen her döneminde toplumların hayatını etkileyen, aşkın bir güce inanma duygusunun var olduğu görülmektedir. Din, insanların yaşam biçimlerinin şekillenmesinde, sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim vs. alanların düzenlenmesinde önemli bir unsur olmaktadır.

Din kavramı hakkında bugüne kadar pek çok tanımlama yapılmıştır. Bilinen bu tanımlamaların en eskisi, eski Yunanca'dan “Thrioheya”, şimdi “triskevi” şeklinde ifade edilen din kelimesi, korkuyla karışık saygı anlamına gelmektedir.³

İslam Âlimlerine göre din kelimesi Arapça “d.y.n” kökünden çıkmaktadır.⁴ Kur'an'ı Kerimde din kelimesi doksan iki yerde geçmektedir, ayrıca üç ayette de (Tevbe 9/29; Saffet 37/53; Vakia 56/86) değişik türlerde yer almıştır. Bu ayetlerde dinin başlıca şu anlamlarda kullanıldığı görülür: Zül, yönetme-yönetilme, itaat, hüküm, tapınma, tevhid, İslam, şeriat, hudud, âdet, ceza, hesap, millet, mükâfat, hâkimiyet, galibiyet, mülkiyet, ferman.⁵

Buna göre din kelimesinin anlamı, İslami literatürdeki kullanımı göz önüne bulundurarak dört grupta toplanabilir: a) Ceza, mükâfat, hüküm, hesap; b) Üstün gelme, hâkimiyet, zelil kılma, zorlama; c) İtaat, teslimiyet, hizmet, ibadet; d) Adet, yol, kanun şeriat, millet mezhep.⁶

Dini her âlim kendine göre tanımlar. İngiliz antropologu E. B. Tylor dini “ruhi varlıklara inanç” olarak tanımlamakta, A. Reville gibi bir kısım dinler tarihi uzmanları ise dini, “Tanrıya veya Tanrılara yapılan ibadet ve ayinler” olarak

³ Niyazi Akyüz, Gecekonduarda Dini Hayat ve Kentleşme, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2007 s. 48.

⁴T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C.9, 1994 s.312.

⁵ Günay Tümer, Din İslam Ansiklopedisi, IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, Ankara 2002, s.312.

⁶ Tümer, a.g.e s. 313-314.

tanımlamaktadır. Durkheim ise bu anlayışı tenkit etmektedir. Çünkü Budizm gibi “Tanrısız dinler” de mevcuttur.⁷

Yeryüzündeki dini deneyimlerin çokluğu nedeniyle tek bir din tanımı yapılamamaktadır. Her bir dini deneyim için ise ayrı ayrı tarif yapmak imkânsızdır. Bu nedenle araştırmacılar, dinlerin benzerliklerini bir araya getirerek bir takım ölçütlere varmışlardır ki bunlar kutsallık, yaratılış, mesaj, elçi, cemaat ve yaratıcı gibi kategorilerle ifade edilebilir.⁸

Din, insanları ortak şuur ve vicdan etrafında birleştiren, toplumları yükselten, onların gelişmesine katkı sağlayan, aynı zamanda fertleri yönlendiren bir sistemdir. Tüm bunlarla birlikte ayrıca dinin iki yönü vardır; bunlar objektif ve subjektif yönleridir. Subjektif yön insanın iç dünyasındaki duygusal yönü; objektif yönü ise dışa akseden yönüdür.⁹

Jolivet, dini subjektif ve objektif olarak şöyle tanımlamaktadır. Subjektif olarak din: İnsanın Allah’a karşı içinden gelen aşk, tazim ve itimat ile bağlanması. Allah’a ve onun koyduğu prensiplere ve gayelere karşı bütün akıl ve hissiyatı ile bağlanmayı mecbur olarak kabul etmesi. Objektif olarak din; Subjektif olarak duyulan din duygusunun harici fiil ve hareketlerle beyan ve ifade edilmesidir. Ayinler, kurbanlar, dua ve ibadetler, ahlaki mükellefiyetler gibi.¹⁰

Din, objektif bir gerçek olduğu kadar psikolojik (subjektif) bir gerçekliktir de. O, değerler içerisinde en yüksek yeri işgal ettiği gibi, insan ruhu için büyük bir kuvvettir.

Dinin tanımı bağlamında üzerinde durulması gereken diğer bir kavram ise dindarlıktır. Din yukarıda ifade edildiği gibi çok genel anlamda bir sistem ifade etmektedir. Dindarlık ise, bireyin din olarak kabul ettiği obje doğrultusunda gerçekleşen, bireysel yaşantılarını ifade etmektedir.¹¹

⁷Ünver Günay, Din Sosyolojisi, İnsan Yay, İstanbul, 2002, s. 217-218.

⁸Ergun Yıldırım, Değişen Din Anlayışının Sosyolojisi, Bilge Y. 1. baskı, İstanbul 1999, s. 27.

⁹Hüseyin Peker, Din Psikolojisi, Çamlıca Yay, İstanbul 2003, s. 30-31

¹⁰Ali Ulvi Mehmedoğlu, Kişilik ve Din Değerler, Eğitim Merkez Yay. İstanbul 2004, s. 26

¹¹Adem Şahin, Ergenlerde Dindarlık ve Benlik, Dindarlığın Ergen Benliğine Etkisi Üzerinde Bir Araştırma, 2. Baskı, Konya 2007, s.19

Dindarlık, yaşama ve hissetme yönüyle bireysel, tezahürleri açısından toplumsal bir olgudur. Bu bakımdan dindarlık, bireysel yönüyle ne kadar sübjektif bir karaktere sahip ise sosyal yansımaları açısından da o kadar objektif ve gözlenebilir bir özelliğe sahiptir. Dindarlığın iç ve dış faktörlerden çeşitli derecelerde etkilenmesi ve bu doğrultuda değişmesi ve şekillenmesi doğaldır. Göreceli bir kavram olan dindarlığa birbirinden çok değişik anlamlar yüklenebilir. Dolayısıyla dindarlığın sınırlarını tam olarak belirlemek ve tüm yönlerini kuşatacak bir yaklaşım sergilemek oldukça zordur.

Toplumda insanlar, dini inançlar ve değerleri gözeterek birbirini değerlendirir. Dini kültürün ortaya koyduğu ibadetler (namaz, oruç v.s) esasına göre dindarlık tanımlarını yaparlar.

Din, hem ferdi hem de toplumu etkileyen sosyal-kültürel bir kurum, insanın günlük hayatındaki davranışlarına yön veren bir faktördür.

Allah'ın insanların her iki dünyada da mutluluğunu sağlamak için gönderilmiş veya bildirmiş olduğu ilahi emirlerin tamamıdır.¹²

“Din, insanlara bir hayat tarzı sunan, onları belli bir dünya görüşü içinde toplayan kurum, bir değer biçme ve yaşama tarzı, yaratıcıya isteyerek bağlanma, bir takım şeyleri duyma, onlara inanma ve onlara uygun iradi faaliyette bulunma olgusu; aşkın varlıkla ona inanan insan arasındaki ilişkiden doğan tecrübenin, inanan kişinin hayatındaki tezahürleri olarak tanımlanabilir.”¹³

Dinin ana unsurlarını yedi ana başlık altına toplayabiliriz.

1- Tabiatüstü varlık ya da varlıklara ve insanın kendisi ile ilişki kuracağı varlık ya da varlıklara inanç.

2- Tabiatüstü gerçek tarafından belirlenen inançlar ve ibadetler.

3- Hayatın kutsal olarak ikiye bölünmesi.

4- İnsanlar arasından belirlenen elçiler vasıtasıyla ilişki kurulan tabiatüstü bir dünyaya inanmak.

¹² Mustafa Tavukçuoğlu Din Kültür ve Ahlak bilgisi. Mikro Yay. Ankara 2002, s. 1

¹³Zeki Aslantürk; Tayfun Amman; Sosyoloji, s.281–282

5- Hayata tabiatüstü amaca göre düzen verme gayreti.

6- Vahiy edilmiş doğruların, dünyayı anlamada, diğer insan çabalarını kenara attığına inanma.

7- Bir inananlar topluluğu oluşturma gayreti olarak sıralanmaktadır.

Dini tutumlar, davranışlar ve tecrübeler dindarlığın bir ifadesi olarak kabul edilmekte ve incelenmektedir. Sonuçta dindarlık bireyin dinsel yapıyla kurduğu bağıllık düzeyinin subjektif ifadesi olmaktadır. Başka bir ifadeyle dindar insan, inançlarını davranışı olarak somutlaştırmaktadır.¹⁴

1.1.2 Gençliğin Tanımı

“Gençlik dönemi bireyin biyolojik ve duygusal süreçlerindeki değişikliklerle başlayan, cinsel ve psiko-sosyal olgunluğa doğru gelişmesi ile sürerek bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı belirlenmemiş bir zamanda sona eren kronolojik bir dönemdir.” Gençlik bireyin daha çok bireyselleşmeye çalıştığı, kendini ispat etme çabasında olduğu ve ergenlik gibi çok önemli bir dönemden diğer yandan da gençlik bireyin sosyalleşme ve toplumla normlarla daha çok içli dışlı olduğu ve öğrendiği bir dönemdir. Küreselleşme ve teknolojinin gelişmesi ile hem toplum en çok da gençlik etkilenmektedir. Gençlik için kesin bir yaş sınırı ile belirlemek mümkün olmamakla birlikte, bu çalışmada, gençlik dönemi olarak genel anlamda insanın ergenlikten çıkıp yetişkinliğe hazırlandığı yaklaşık on beş – yirmi dört yaş grubu ele alınmıştır. Kısaca aşağıdaki açıklamaya göre gençlik:

Gençlik; insanda bedence, boyca büyümenin hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluğla başlayan ve bedensel büyümenin sona ermesi ile sonlandığı düşünülen özel bir evredir. Gençlik ise; ergenlikte kapsayan ve üst yaş sınırların daha genç olduğu bir çağdır. Gençlik tabirinin ‘ergenlik’ yerine kullanılması yanlış olmaz.¹⁵

Gençlik dönemi, tabiat itibariyle sorunlu, bunalımlı bir hayat devresi olarak bilinir ve kabul edilir. Gençlerin yaşadıkları sorunlar yalnızca gelişmiş ülkelere

¹⁴ Necdet Subaşı, “Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler”, İslâmiyât Dergisi, C. 5. Sayı 4, Ekim-Aralık, Ankara, 2002, s. 24.

¹⁵ Adnan Kulaklızoğlu, Ergenlik Dönemi, T.C. Aile Araştırma Kurumu Yay, Ankara 2002, s. 9

mahsus olmayıp, çeşitli kültürlerde ve zamanlarda az çok benzerlerine rastlanan, nerdeyse evrensel bir olgudur.¹⁶

Unesco'nun bir yayınında, üç ayrı gençlik tanımına yer verilmiştir. Birinci tanımda, gençliğin "on beş-yirmi beş yaş grubu" olarak belirtilmesinin yanı sıra, gencin kişilik yapısı da hesaba katılarak "Genç; öğrenim yapan, hayatını kazanmak için çalışmayan ve kendine ait konutu bulunmayan kimsedir.", "Genç; geniş bir hayal gücüne sahip olan, cesaretin çekingenliğe ve macera isteğinin rahatlık duygusuna üstün geldiği insandır" gibi tanımlara ihtiyaç duyulmuştur. Özcan Köknel' e göre "Genç; belirli ve sınırlı bir yaş dilimi içinde duygu, düşünce, davranış ve tutum olarak gelişme çabası harcayan kişidir." Birsen Gökçe'nin tanımı ise şöyledir: "Gençlik; buluşa erme ile başlayan fizyolojik ve psikolojik değişmeyi içeren, bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir yaş dönemidir."¹⁷

Atalay Yörükoğlu'nun tanımı ise: "Gençlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir"¹⁸ şeklindedir.

Erme Kongar da; "Gençlik bir toplumun en dinamik ve akışkan kesimidir. Gençlik, üretim araçları karşısındaki yeri belirlenmemiş olan kişilerden oluşur"¹⁹ şeklinde bir tanım yapmaktadır.

Yukarda tanınan tanımlara göre gençlik; Gençlik, kimlik arayışının ve benlik oluşumunun yaşandığı, somut düşünmeden soyut düşünmeye geçildiği, dini şuurun uyandığı ve kimlik arayışının ve benlik oluşumunun yaşandığı, kendini hayata hazırlama ve kişiliğin oluşum sürecini kapsayan bir yaş dönemidir.

1.1.3 Gençlik ve Din

Gençlik çağı aynı zamanda bir sosyalleşme dönemidir. Çevre ile ilişkiler gençlerin en önemli faaliyetlerini oluşturur. Bu çağ kişiliğin sosyal nitelik kazandığı, içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını, dini inançlarını, örf ve adetlerini, başka bir ifade ile sosyal ve kültürel yapısını öğrenip benimsediği dönemdir. Ergenlik

¹⁶ Hayati Hökelekli, Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi, "Gençlik ve Din" Hayati Hökelekli (Ed), Ankara Okulu Yay. Ankara 2002, s.11.

¹⁷ Memiş, Meryem, "Genelden Özele: Marjinal Gençlik Grupları", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi IV, 2012, s.235.

¹⁸ Mehmet Bayyığıt, Gençlik ve Din, Yediveren Yayın Evi, Konya, 2011, s. 24.

¹⁹ Emre Kongar, Demokrasi ve Kültür, Remzi Kitabevi, 4 basım, İstanbul 2002, s. 143.

döneminde, her ne kadar düşünce, duygu, davranış ve ilişkilerinde bir içe kapanma dönemi yaşanırsa da, bu geçicidir ve daha sonraları sosyal ilişkiler farklı bir şekil kazanır ve gelişir.²⁰

Gençlerin dinî hayatını konu edinen alan araştırmalarının sonuçlarına göre, gençlik evresindeki kişiler, yüksek bir dinî potansiyelle birlikte, dinî kararsızlık, şüphe, arayış ve buna bağlı olarak dinî değişim ve dönüşümleri yoğun olarak yaşamaktadırlar.²¹Şüphe etmek, gençlik döneminin din konusundaki en karakteristik özelliğidir.²²Gençlerin özellikle okuduğu dersler ve kitaplardan öğrendiği bilimsel görüşlerle kendisine telkin edilen dinî anlayışların çelişmesi durumunda bu şüphe daha da derinleşir. Gençlik çağında dinî açıdan yaratıcılık kazanılırken, gençleri en çok etkileyen faktörler arasında okunan dersler, arkadaşlar arasında yapılan konu ile ilgili tartışmalar, zihni yönden olgunlaşma, yazılı ve görsel kaynaklar, kişi ve çevreden gelen etkiler, dindarların ve din adamlarının tutumları sayılabilir. Sıralanan bu faktörlerin ve diğer unsurların etkileri sonucunda gençlik çağının ilerleyen dönemlerinde kişi, ya çocukluktan beri kendisine empoze edilen din anlayışını olduğu gibi alır veya bazı konuları kabul eder, bazılarını reddeder ya da inkâr yoluna sapabilir.²³Bu bağlamda, gençlik dönemi, dinî uyanış ve bilinçlenme, geleneksel değerlere karşı tenkit, tepki, şüphe ve güvensizlik, yeni arayış ve tercihlere yönelme, dine ilgisizlik veya tam tersi dinî grup veya cemaat içerisinde kendini tamamıyla dine verme gibi davranış eğilimlerinin varlığını yoğun olarak hissettirdiği bir süreçtir.²⁴

Bir dünya görüşü geliştirme, kendine yön verecek değerleri araştırma, hayatın anlamı ve kendisi açısından yeri ve rolü konusunda tatmin edici cevaplar bulma gibi arayış ve yönelişler gençlik döneminin kendine has davranış özelliklerindedir. Bir grup içerisinde yer alma, önder ve liderlere bağlanma yine bu dönemde önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkar. Gençlikte, dinî ilginin şuurlu uyanışı

²⁰ M. Bayyığıt, a.g.e. s. 8

²¹ H. Hökelekli, a.g.e, s. 12

²² Bkz. Abdülkerim Bahadır, “Ergenlik Döneminde Dini Şüphe ve Tereddütler” Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi, s.255-306.

²³Erdoğan Fırat, Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu, Doktora Tezi, Ankara 1977, s.39-42; Mehmet Bayyığıt, Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Bursa 1989, s.43.

²⁴H. Hökelekli, a.g.e, s. 13.

ve gelişimi açıkça görülebilmektedir. Gencin gerek kendi iç dinamiklerindeki iniş çıkışlar, gerekse toplumda sürekli değişen değer yargıları, dinî bakımdan bocalamalar, bunalımlar ve çelişkili durumların yaşanmasını kaçınılmaz kılar. Ancak gençlerin çoğu için din, “güvenlik”, “kimlik”, “bağlanma” ve “anlama” gibi psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlara cevap vermesi açısından çok önemli bir fonksiyon görmektedir.²⁵

Sonuç olarak din, bireylerin ve özellikle de gençlerin ruh sağlığını koruyucu ve geliştirici en güçlü etkenlerden biridir. Ancak dinin bu etkisi; doğru ve yeterli bilgi, bilimsel öğretim, anlatım ve sosyal destekle işlerlik kazanır. Dinî yönden gelişmesini tamamlamamış gençlerin kişilik yapısı içten ve dıştan sayısız etkiye açık olduğu gibi, temelde yanlış yapılanmış bir dinî anlayış ve yaşayışın doğuracağı sapma ve yabancılaşmaların önünü almak da çok kolay değildir.²⁶

1.1.4 Sosyolojik Açıdan Din

Din sosyolojisi literatüründe din tanımlarının genel olarak iki kategoride toplandığı görülmektedir. Bunlar özsel ve işlevler tanımlardır. Özsel tanımlar, dinin muhtevası üzerinde durarak onun insanlar için getirdiği değerleri ön plana çıkarmıştır. Özsel tanımlarda din daha çok bireyin tecrübesi olarak tanımlanırken, dinin aşkınlık, kutsallık yönüne vurgu yapılmış ve toplumsal bir varlık oluşu göz ardı edilmiştir.²⁷ Dinin özsel tanımları arasında Edward Tylor dini “ruhsal varlıklara inanç” olarak tarif etmiş ve bir aşkınlığı ifade etmiştir. R. Otto ise dini “kutsalın tecrübesi” olarak tanımlamıştır. Melfrod Spiro’ ya göre din “kültürel olarak varsayılabildiği kabul edilen insanüstü varlıklarla kültürel olarak kalıplaşmış etkileşimden oluşan bir kurumdur”. Bir diğer özsel tanım da Peter L.Berger’ e şöyle tarif eder: “Din kutsal kozmosun kendisiyle tesis edildiği beşeri girişimdir”.²⁸

İşlevsel tanımlarda ise din, birey ve toplum hayatında hangi işlevi yerine getirdiğine bağlı olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımı benimseyenler dinin, özde ve temelde ne olduğuyla değil ne gibi işlevler yerine getirdiğiyle ilgilenmektedirler. Din kavramını işlevsel olarak ele alan ilk sosyologlardan Durkheim’a göre; “Bir din,

²⁵Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, Ankara 1993, s. 266-267.

²⁶H. Hökelekli, a.g.e, s. 27.

²⁷Hans Freyer, Din Sosyolojisi, AÜİF Yay, Ankara 1964, s. 32.

²⁸Peter L. Berger, Dini Kurumlar, çev: Adil Çiftçi, Anadolu Yay, İzmir1999, s. 256.

kutsal şeyler, yani ayrı tutulan ve yasaklanan şeylerden oluşan birleşik bir sistemdir. Bu inanç ve pratikler onları kabul eden kimseleri kilise denen manevi bir topluluk halinde bir araya getirir.”²⁹

Max Weber için de din aşkın, otonom bir güce katılma değil daha çok insanı anlamlandırma ile ilgili bir eylemdir. Weber, dini ve dini davranışı bireysel davranıştan çıkarır. Başka bir ifadeyle dini-sosyal davranışın bireysel olarak inşa edildiğini savunur. Ona göre dinin sosyal sonuçları, dinin özü değil türevidir.³⁰

Dinin ferdi olduğu kadar, aynı zamanda ferdi aşan sosyal karakteri de vardır. Bu da, dinin objektifleşerek bir gruba, bir topluma mal olması demektir. Din, mahiyeti gereği, önce teker teker fertlere nüfuz etse de, zaruri olarak onların fevkine yükselerek, fertler arasında bir köprü vazifesi görür.³¹ Dini bir cemiyet teşkil edemeyen bir din de, ‘ölü’ doğmuş bir ‘cenin’e benzetilmektedir. Bu şekilde, dinin en bariz özelliklerinden birisinin cemaat teşkil etmesi olarak görülmektedir.³² Dinin sosyal bir karaktere sahip olması ise, onun öteki toplum olayları ile karşılıklı etki-tepki ilişkileri içinde bulunması ve din olaylarının belli ölçülerde coğrafi, toplumsal ve kültürel değişkenlere bağlı bulunması demektir.³³

Her din, bir toplum içinde ortaya çıkmakta ve gelişmektedir. Bilinen bütün insan toplumlarında bir dine rastlandığı gibi, sosyal bir olgu olması nedeniyle, sorunların, olayların ve çatışmaların olmadığı bir din de mevcut değildir. Çünkü dinin objektifleşip sosyalleştirici araç olması, bir topluma mal olması, bir cemaati ortaya çıkarması, dini olayların belli ölçülerde ve karşılıklı olarak öteki sosyal kurumsal ve kavramsal yapılara, coğrafi faktörlere ve çeşitli değişkenlere bağlı bulunduğunu göstermektedir. Bu da bizi, din ve toplum ilişkilerine götürmektedir.³⁴

1.1.5 Din ve Toplum İlişkisi

Toplumsal hayatın önemli parçalarından birisi “din” kurumudur. Din, insanların yaratılış amacına uygun olarak kendini sürekli geliştirmek ve

²⁹Emile Durkheim, Dini Hayatın İbtidai Şekilleri, çev: Hüseyin Cahit, 1. Baskı, İstanbul: 1923, s. 94.

³⁰Vrijhof, “Din Sosyolojisi Nedir?”, Din Sosyolojisi, Vadi Yay. Ankara 1998, s. 17-18.

³¹ H. Freyer, a.g.e., s.210.

³² Ü. Günay, Din Sosyolojisi, s.211.

³³Ünver Günay, “Modern Sanayi Toplumlarında Din: I”, EÜİFD, Sayı:3, Kayseri 1986, s. 43

³⁴Ünver Günay, Din Sosyolojisi, İnsan Yay., İstanbul 1998, s.121

olgunlaştırmak amacına ulaşmada bir kılavuz görevi görmektedir. Din, bireysel olduğu kadar toplumsal yönü de olan bir yapıdır. Din toplumlara belli bir ‘zihniyet kazandırma’ veya ‘yeni bir dünya kurma vizyonu’ sağlamaktadır.

İnsanlık tarihi araştırmaları, dinin, insan ve toplum hayatında ‘‘fitri’’ bir gerçeğe sahip olduğunu göstermektedir. Dünya üzerinde dinden ve dini yaşayıştan uzak bir toplumun yaşadığı bilinmiyor. İnsanlık hayatının dinle başladığı ve ‘‘başlangıçta dinin var olduğu’’, kutsal kitaplara kadar felsefe ve bilimin de bize öğrettiği bir hakikattir.³⁵

‘‘İnsanlık tarihi kadar eskilere uzanan din, tarihin her döneminde bireyleri ve toplumları etkileyen en önemli kurumlardan birisi olmuştur. İnsanın var olduğu her yerde bir dine mensup insanlara rastlanmış ve dini olmayan bir toplum bu güne kadar görülmemiştir’’.³⁶

Din, toplumlarının evrensel bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Din, kültürün ilk basamaklarından başlayarak aile, kabile, boy ve millet gibi birliklerle hep yakın ilişki içerisinde olmuştur. İnsanlığın din ile olan bu ayrılmazlığı, bizi dinin insanın toplumsal boyutuyla ilişkisine götürmektedir. Dinin toplumsal boyutlu oluşu onun, hayatın hemen her alanında insanları etki altında bırakışı ile alakalıdır. Dinlerde bulunan ahlaki ilke ve esaslar, insanların toplumsal eylemlerini güçlü bir biçimde etkiler ve böylece toplumsal düzenin objektif yapısının belirlenmesinde önemli bir rol oynar.³⁷Her insan topluluğu bir dünya kurma girişimi içinde olmuştur. Bu teşebbüste yer alan çeşitli olgu ve unsurlar arasında din özel bir yer işgal eder.³⁸Dolayısıyla inşa edilen dünyada din ile insan arasında ve doğal olarak din ile toplum arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

Din-toplum ilişkileri farklı düzeylerde ele alınmakla birlikte, değerlendirmeler genelde iki grupta toplanabilir. Bunlardan birincisi, toplumsal

³⁵M. Bayyığıt, a.g.e. s. 37.

³⁶H. Freyer, a.g.e, s. 31.

³⁷Joachim Wach, Din Sosyolojisi, MÜİFV Yay, İstanbul 1995, s. 61.

³⁸Peter L. Berger, Dini Kurumlar, çev: Adil Çiftçi, Anadolu Yay, İzmir 1999, s. 29.

yapının din tarafından şekillendirildiği; ikincisi ise, bunun aksine, dinin toplumsal yapı ve şartların bir ürünü olduğu şeklindeki görüşlerdir.³⁹

1.1.6 Din ve Eğitim

Eğitim, her şeyden önce planlı ve programlı bir etkinliktir. Toplumların geleceği, yeni yetişen neslin eğitim durumuna göre şekillenmektedir.

Sosyologlar, eğitimciler ve diğerleri kişinin inanç ve tutumlarının oluşmasında, kökleşmesinde, davranış modelleri haline gelmesine özellikle kültürel etkilere büyük önem verirler. Çünkü insanın ömrünü doğumdan ölüme kadar bir toplum üyesi olarak geçirir. Bir toplumda yaşamak demek devamlı ve yaygın bir şekilde sosyal ve kültürel etkinin altında kalmak demektir. Yani, insan içinde yaşadığı kültürel çevreden doğrudan doğruya veya dolaylı olarak etkilenmektedir.⁴⁰

Din eğitimi ilk olarak ailede başlar. İnsanlar dine dair ilk bilgileri burada öğrenirler. İnsanın tüm hayatına yön verecek olan dinin belirlenmesinde en büyük pay aileye düşmektedir. Aileden sonra insanlar daha ayrıntılı ve kapsamlı din eğitimi örgün ve yaygın nitelikteki eğitim kurumlarında görürler. Bütün diğer dersler gibi din dersi de öğrencilerin gerekli bilgi, beceri ve anlayışı kazanmalarına, kişiliklerini geliştirmelerine yardım eder. Din dersi diğer derslerle birlikte, çocukların ve gençlerin kültürel mirasımızı anlamalarına katkıda bulunur. Onların sosyalleşmelerini ve kültürü geliştirecek bireyler olarak yetişmelerini sağlamaya çalışır.⁴¹

Kur'an'ı Kerim'de bilmeyi öğrenmeyi öven, teşvik eden birçok ayet vardır.⁴² Kur'an'ı Kerime göre bilginin kaynağı ilahidir. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem, varlıklar hakkındaki bilgiyi Rabbinden⁴³ öğrenmiştir.⁴⁴ Her peygambere

³⁹Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yayınları, Ankara 1997, s. 128-129.

⁴⁰M. Bayyigit, a.g.e, s. 43

⁴¹Mualla Selçuk, "Din Öğretimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?", Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, MEB Yayınları, İstanbul 2000, s. 207.

⁴²Bkz. Nisa 4/162, Bakara /118, 247, Zümer 39/9; Fatır 35/28; Araf 7/52, Alak 96/1, 5; Yunus 10/89...

⁴³"Rab", Allah'ın isimlerinden birisidir. Aynı zamanda "Rab kelimesi, "terbiye" manasına gelmekte, Kur'an'ı Kerim'de eğitim, terbiye karşılığında kullanılmaktadır. M. Hamdi Yazır kelimenin manasının şöyle açıklar: "Rab, gerçekte terbiye demektir. Yani bir şeyi olgunluğa ulaştırıncaya kadar tavırdan tavıra geçimektir." (Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, C 1, İstanbul 1935, s. 64.)

⁴⁴Bkz. Bakara 2/31, 32, 33.

halkını eğitmekten başka bir görev ile yükümlü sayılmamıştır. Kur'an'ı Kerim, birçok defa peygamberlerin görevini bir eğitim-öğretim işi olarak vasıflandırır.⁴⁵

Hz. Peygamberin bir hadisinde: ‘Allah beni bir öğretici (muallim) olarak gönderdi’⁴⁶ diye görevinin bir eğitim-öğretim olduğunu belirtmiştir.

Diğer bir açıklamaya göre, Hz. Peygamber (s.a.s) söyle buyurdu: ‘Kim ilim talebi için yolculuk yaparsa Allah onu cennete götüreceği yola sokar. Muhakkak ki melekler kanıtlarını ilim talebesi üzerine gererler. Bu onlardan razı oldukları içindir. Muhakkak ki gökte ve yerde bulunanlar ilim talebesi için istiğfar ederler. Hatta denizdeki Yunus balığı bile. Âlimin abide üstünlüğü bedir gecesinde ayın yıldızlara üstünlüğü gibidir. Şüphesiz ki âlimler Nebilerin varisleridir. Nebiler, geriye ne dirhem, ne de dinar bırakıyorlar. Onlar ancak ilmi miras olarak bırakırlar. Kim ondan alırsa büyük bir pay ve kazanç almış olur.’⁴⁷

İslam âleminde ilk eğitim-öğretim yerleri cami ve mescitler, ilk muallim de bizzat Hz. Peygamber'dir. Hz. Peygamber hicretten sonra, ibadetlerin yapılması ve İslami eğitimi gerçekleştirmek için bir bina yaptırmış. Bugün Mescidü'n-Nebi adıyla anılan bu camide üç bölüm bulunuyordu. Namazların kılınması için büyük bir salon, mektep vazifesi görmek üzere bir Suffa Hz. Peygamber'in ailesi için birkaç ayrı küçük oda. Bunlardan Suffa, M. Hamidullah'a göre, İslam'ın ilk üniversitesi olmuştur. Suffa'nın talebeleri, eğitimlerin tamamladıktan sonra, Arabistan'ın çeşitli bölgelerine tebliğci (misyoner), öğretmen (instituteur), imanı ileten kimseler olarak gidiyorlardı.⁴⁸

Eğitim-öğretim camide veya başka bir yerde yapılmış olması onun niteliğini değiştirmemiştir. Her ne kadar Hz. Peygamberin dini bilgilerin öğretiminde başka, diğer ilim dallarının öğretilmesi veya bugünkü anlamda uzmanlaşma diyebileceğimiz nitelikte bazı talimatlar varsa da, esas itibarıyla o günkü eğitimin en belirgin özelliği dini oluşudur.⁴⁹

⁴⁵ Bkz. Bakara 2/129; Al-i İmran 3/164; Cum'a 62/2.

⁴⁶ İbn Mace, Mukaddime, 17.

⁴⁷ Buhari 10, Ebu Davud 1, Tirmizi 19, İbn Mace 7.

⁴⁸ M. Bayyigit, a.g.e, s. 46.

⁴⁹ M. Bayyigit, a.g.e, s. 47

1.1.7 Din ve Kùltür

Kùltür, belirli bir toplumda yaşayan insanların bütün öğrendiklerini ve paylaştıklarını kapsayan bir kavramdır. Bu öğrenilen ve paylaşılan şeyler, insanın doğumundan başlayarak, hayatın sonuna kadar devam eder. Örneğın; dilini, dinini, yiyip içmesini, sosyal yaşantısını, bilgi, görgü kurallarını, manevî değerlerini içine alır. Kùltür, eğitim görmüş bir insanın davranışlarını düzenlemesi, bilgi, duygu ve düşüncelerini topluma uygun bir şekilde kullanmasıdır. Dilimizde bu gibi kişilere "kùltürlü insan" denir.

Kùltür, bir canlı organizma gibidir ve üstelik onun saklanması ve korunması toplumsal bir süreçtir. Bu anlamda kùltür, yaşayan kuşakların kendi zekâ, yetenek, ihtisas ve eğitimlerine göre geçmiş nesillerden devir aldıkları bir sosyal mirastır.⁵⁰

Din ile kùltür ayrılmaz bir bütündür. Din; hemen her çağda insanların ve toplumların yaşantısına yön vermiş, değişim ve gelişimine etki etmiş, toplumların dil, örf, adet, gelenek, görenek, sanat, edebiyat, müzik, mimari gibi kùltür öğelerinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. İbadethaneler, vakıflar, çeşme, köprü, imarethane, kütüphane gibi birçok mimari ve kültürel eserin ortaya çıkmasında birinci derecede dini buyruk ve öğütlerin etkisi olmuştur. Örneğın; ‘Allah’ lafiyla ilgili olarak dilimize geçen; maşallah, bârakellâh, subhânallah, elhamdülillah, Allah Allah, bismillah, (tüh)hay Allah, illallah, ya Allah gibi ifadeler dinin kùltür ve yaşamla ilgisini bize açıkça göstermektedir. Ayrıca ahlaki değerlerin kaynağı da çoğu zaman dine dayanmaktadır.

Tarihin hemen her döneminde varlığını koruyan din, günümüz modern sanayi toplumlarında da etkisini sürdürmektedir.⁵¹ İste bundan dolayıdır ki din toplumun ve kùltürün bir parçasıdır.

⁵⁰ Ünver Günay, Din Sosyolojisi Dersleri, TÜM, Kayseri 1993, s. 307.

⁵¹ Bkz. a - Ünver Günay; “Modern Sanayi Toplumlarında Din II”, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi Dergisi, sayı:4. s. 29–58. b – Anthony Giddens; a.g.e, s. 496, c - Hayati Hökelekli; Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi, Ankara, 2002, s.12

1.2 KAZAKİSTAN HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.2.1 Kazak Adı ve Tarihi Sahnesi

Kazak tabiri genel olarak ‘hür, bağımsız, serbest, bekâr, mert, yiğit, heybetli, cesur cengâver, güçlü, kendi başına buyruk, isyan sonucu ilini ve ulusunu terk edenler’ manasına gelmektedir. Bir başka araştırmalara göre, Kazak sözcüğüne XI. yy’dan sonraki Türkçe tarih kayıtlarında rastlanmaktadır. Kazaklardan söz eden ilk metin ise 1534 tarihinde Rusça olarak yazılmıştır. Görünüş olarak Moğol coğrafi ırkının özelliklerini taşıyan Kazaklar “Altın Ordu” devletinin egemenliği altında yaşayan Kıpçak oymaklarından meydana gelmişlerdi.⁵²

Kazak halkı, 15.yüzyılın ortalarında deşti-Kıpçak yani Kıpçak bozkırlarındaki Türk kavim ve kabileleri arasındaki iç çekişmeler sonucu etnik bir topluluk olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Kıpçak bozkırındaki göçebe Özbek ulusunun hanı, Ebu’l Hayr Han’ın hâkimiyetini tanımayan Ak Orda (Altın Orda imparatorluğunun doğusu) Hanı Urus Han’ın torunları Canıbek ve Kerey Sultanlar Aral yöresindeki yurtlarını bırakarak, kendilerine bağlı kabile ve Uygurlarla birlikte Talas ve Çu ırmakları arasındaki bozkıra göç ederek Kazak Hanlığını kurmuşlardı. Bu hanlığın değişik Türk boylarından oluşan halkına Kazak adı verildi. Zamanla gelişen ve güçlenen Kazak Hanlığının nüfusu, Kasım Han’ın hâkimiyeti sırasında(1511-1523) bir milyon kişiye ulaşmıştır.⁵³

Kazak kabileler 14.yüzyılda pratik nedenlerle birbirleriyle dayanışmaya geçmişlerdir. Dil ve din benzerliğinden ötürü 15. yüzyılda ortak bir kültürün ortaya çıktığı görülmüştür. Dil ve kültür kabileler arasındaki iletişimi kolaylaştırdıysa da uzun süreye dayanan bağ, o dönemdeki ortak çıkarları olmuştur. Göçebe halk olan Kazak kabilelerinin, ekonomisinin belkemiği olan sürülerine yaz-kış otlak sağlama çabası gibi ortak sorunları nedeniyle düşmanlara karşı birleşmeleri bunu göstermektedir. Orta Asya’daki göçebelik hayatının ulusların şeklini, kültürünü ve dilini belirleme de önemli payı vardır. Günümüzde modern bir Kazak kendini

⁵²İstoriya Kazakhstana s Drevneyşikh Vremen do Naşikh Dney (oçerk), Almatı 1993,s.10.

⁵³Kazakh SSR. Kısaca Enziklopedia, Tom: I, Almatı 1984, s. 8-10.

öncelikle bir Kazak olarak tanımlar, ardından atalarının ait olduğu cüz'ü, son olarak da Müslüman olduğunu belirtir.⁵⁴

1.2.2 Tarihte Kazakistan

Kazakistan, batıdan doğuya doğru İdil (Volga) nehrinin aşağı mecrası ve Hazar Denizi'nin kuzey kıyılarından Doğu Türkistan'a kadar 2.500 km. uzunluğunda ve kuzeyden güneye doğru yaklaşık 1700 km uzunluğundadır. Arkeolojik bulgular, Kazakistan topraklarında ilk insan yerleşimlerinin, M.Ö. I. binyıla uzandığını kanıtlamıştır. Bölgenin ilk yerleşimcileri, Sak, Sarmat, Üysün, Kanglı ve Hun kabileleri olmuştur.

M.Ö. I binyılda Kazakistan diyarında yaşamış olan en eski kabile toplumlarının öncüsü Sak toplumdur. Sak kabileleri hakkında ilk bilgilere M.Ö. I yüzyılda eski Romalı düşünür Büyük Plinius ve Yunan tarihçisi Herodot'un yazılarında rastlanmaktadır. Bunla birlikte Plinius çivi yazılarında Sakların üç grubundan bahsedilmiştir. Bunlar, Paradarya (denizin öteki tarafındaki Saklar), Haomavarga Saklar (Haoma şerbetini yapan Saklar) ve Tigrahauda Saklar (sivri börtüklü Saklar)'dır. Paradarya Sakları Aral civarında, Tigrahauda Sakları Sirderya'nın orta akımıyla Han Tanrı dağlarında, Haomavarga Sakları ise Murgab havzasında yaşamışlardır.⁵⁵

Saklardan sonra veya onlarla beraber Sarmat kabilesi, M.Ö. VII-IV. yüzyılları arasında Hazar Denizinin civarında, Edil ve Cayık nehirlerinin aşağı tarafında hüküm sürmüştür.⁵⁶

Üysünler: Asya'nın içerisinden gelerek Yedisu'daki Tigrahauda Saklarının topraklarını miras olarak almışlardır. Bunlar M:Ö. II. yüzyıl ile M.S. IV. yüzyıllar arasında Kazakistan topraklarında yaşamış ve devlet olma derecesine kadar yükselmiş topluluktur. Üysünlerin bir kısmı Yedisu'ya göç ederek Sak kabilesini hâkimiyetlerine aldılar ve "Kunmo" devletini kurdu.⁵⁷

⁵⁴Kemal H. Karpat, Türkiye ve Orta Asya, çev. Hakan Gür, İmge Kitabevi Yay, İstanbul 2003,s. 135.

⁵⁵Akişev K.A, Kuşayev G.A, Drevnyaya KulturaSakov i Usunei, Almatı 1963, s. 16.

⁵⁶ Kazakistan Tarih Ansiklopedisi, Atamura Baspası, 1998, I, s. 200-202.

⁵⁷ K.S. Karacan, Kazakistan Tarihi, Kazak Üniversitesi Baspası, Almatı 2008, s. 24.

Hunlar: Kazakistan tarihinde önemli bir şöhrete sahiptir. Tarihin eski döneminde yaşamış bu halkın ismi savaşçılık ve sertlik sembolü gibidir. Hunların tarihi, M.Ö. I. yüzyıllardan başlayarak M.S. 98 yıllarına kadar ulaşmaktadır. Hunlar, Kuzey Çin sınırına kadar olan alana yerleşmişlerdi. Hun kabileleri ile Çin devletinin arasındaki savaştan sonra Kazakistan, Orta Asya ve Doğu Avrupa topraklarına göç ederek yerleşmişler. Bu sebepli Hunların etnik ve siyasi haritası gençtir.⁵⁸

M.S. 542-702 yılları arasında Kazakistan topraklarında Eski ve Batı Türk Kaganatı (Hanlığı) kuruldu. ‘‘Türk’’ ismi ilk defa, 542 yılına ait Çin yıllıklarında ‘‘Tutsyue’’ olarak rastlıyoruz.⁵⁹ Bugün Kazakistan topraklarında yaşamış olan Türk hanlıkların sırasıyla söyleyecek olursak: Türgeş Kaganatı (704-756), Karluk Kaganatı (756-940), Oğuz Devleti (Batı Kazakistan topraklarında X-X.I. yüzyıllar arası), Karahan Devleti (X-XII. yüzyıllar arası). Karahanlılar Devletinin resmi dini İslam olarak ilan edildi.⁶⁰ Kimlik Kaganatı (IX-XI. yüzyıllar arası), Kıpçak Hanlığı (XI-XIII. yüzyıllar arası).⁶¹

Cengiz Han yönetimindeki Moğol askerlerinin 1219-1221’deki istilasından sonra Kazakistan Toprakları tamamen Moğol İmparatorluğunun hâkimiyet altına girdi. XIII. yüzyılın ortasında Cengiz Hanın en büyük oğlu Coçu Orda Ecan’i Seyhun (Sirderya) ile Alatav dağları arasında bir bölgede kurulmuş olan Altın Orda Devletinin bir parçası olarak yarı bağımsız Beyaz Orda Devletini kurdu.⁶² Fakat bu devletin yöneticisi Moğol soyundan olmasına rağmen, halkın çoğu gelecekte bölgenin idaresinde önemli rol oynayacak olan Türklerden oluşmaktaydı. Beyaz Orda Devletinin zayıflamaya başladığı sıralarda iki yeni güç olan Nogay Ordusu, Abilhayr Han tarafından devralındı. Bölgede oturan kazaklara ‘‘Özbek Kazakları’’ denmeye başlandı.⁶³ Ancak Beyaz Orda Devleti tamamen ortadan kaldırılmadığı için bu dönemde sürekli çatışmalar meydana gelmekteydi. Birçok Kazak kabilesi bölgeyi terk ederek güneydoğudaki Moğolistan’a göç ettiler. 1465’de Beyaz Orda’nın iki şehzadesi, Canibek ve Kerey, beraberliğinde Türk kabilelerinden kalabalık gruplarla

⁵⁸ Kazakistan Tarih Ansiklopedisi, a.g.e. I, s. 275.

⁵⁹ K.S. Karacan, a.g.e. s. 30.

⁶⁰ Musin Çapay, Kazakistan Tarihi, Daur Baspası, Almatı 2008, s. 61.

⁶¹ Karacan, a.g.e. s. 2844.

⁶² M. Çapay, a.g.e. s. 99-107.

⁶³ M. Çapay, a.g.e. s. 119-120.

Moğolistan'a göç ettiler. Moğolistan hanı kabul ederek, kendi topraklarının batısına Çu ve Talas nehirleri civarına yerleştirdi. Bu gruplardan sonra ‘‘Kazak Hanlığı’’ ortaya çıkmıştır. Kazakların ilk hanı Kerey Han (1458-1473 yılları) han olarak ilan edildi. Kerey Han'dan sonra Canibek Han (1473-1480) idareye atandı.⁶⁴

XVI. yüzyılın başında Kazak kabileler topluluğunun çoğu (Kıpçaklar, Naymanlar, Üysünler ve Dulatlar dâhil) Kasım Han'ın (1511-1523) idaresi altına girdiler.⁶⁵

Kısaca Kazak halkının 2,5-3 bin yıllık kalıplaşma sürecini şu devirlere ayırabiliriz:

Sak ve Sarmat devri (M.Ö. VII-II), Üysün ve Hun devri (M.Ö. III-M.S. IV), Türk Hanlığı devri (542-702), Kıpçak ve Karluk devri (IX-XIII), Moğol istilası devri (XIII yüzyıl başı –XIV yüzyıl ortası), Altın Orda'nın dağılmasından sonra çıkmış olan devletlerin devri (XIV yüzyıl başı ve 1465yıl).

Moğolistan'ın Cungaryan Oyrotları (Kalmuklar) XVII. yüzyılın ortalarında Kazak topraklarına saldırılara başladılar. Buna karşılık Kazaklar kendilerini koruyacak durumda değillerdi. Kazaklar ile Oyrotlar arasındaki üstünlük mücadelesi XVIII. yüzyılın başlarına kadar devam etti. Bu tarihlerde Kazaklar kısa bir süre de olsa birleşerek Oyrotlara karşı çeşitli başarılar elde ettiler. Buna rağmen Mançuların Oyrotları 1758'deki mağlubiyetlerine kadar Oyrot tamamen ortadan kalkmış değildi.⁶⁶Bu tarihte Kazakların çoğu Çarlık Rus korumasına girdiler. Kazakların Kişi cüz'ü, (Küçük yüz) 1731'de, Orta cüz'ü (Orta yüz) 1740'da ve Ulu cüz'ün (Büyük yüz) bir kısmı da 1742'de Çarlık Rusya'nın hâkimiyetin kabul ettiler. Kazaklar Çarlık Rusya'sı arasındaki temaslar XVI. yüzyılda başladı ve gittikçe gelişerek Kazakları Çarlık Rusya eksenine çekti. XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştirdikleri birkaç ayaklanma ile karşı koymaya çalışmışlar, fakat XIX. yüzyılın ortalarına gediğinde (Mançu İmparatorluğu'nun doğu bölgesi hariç) bütün Kazak topraklarının tamamı Çarlık Rusya'sının kontrolü altına girmişler.⁶⁷ Hanların

⁶⁴M. Çapay, a.g.e. s. 130.

⁶⁵ Kazakistan Ulttık Ansiklopediasi, a.g.e. s. 288.

⁶⁶M. Çapay, a.g.e. s. 167-172.

⁶⁷Kazakistan Ulttık Ansiklopediasi, a.g.e. s. 289-290.

yetkileri kaldırılmış, Orta cüz'ün Hanı 1822'de, Kişi cüz'ün Hanı 1824'de, Ulu cüz'ün Hanı 1848'de tahttan indirilmişti.⁶⁸

Bu dönemde zor şartlar altında kalan yerli halkın şiddetli tepkisi Ruslara karşı nefreti oluşturdu ve 1916'da I. Dünya Savaşı sırasında Rus yönetimine karşı büyük bir ayaklanma meydana geldi. Ayaklanmanın nedeni Kazakların muharebe dışı amaçları için Çarlık Rus ordusuna alınmalarıydı.⁶⁹ 917 devriminde Orta Asya'nın diğer yerlerinde olduğu gibi yabancı müdahaleciler, Kızıl Ordu (Bolşevik), Beyaz Ordu (Menşevik) milletçiler arasında güçlü çatışmalar başladı. En sonunda 1920'da Sovyet yönetimi tesis edildi. 26 Ağustos 1920'de Kazakistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu. 1924-1925'de yeni Komünist Sovyet Cumhuriyetlerinin teşkili esnasında bazı topraklar ilave edildi; böylece Kazakistan'ın bugünkü sınırları belirlenmiş oldu. 1936 yılında ise Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu.⁷⁰

1986 yılı 16-18 Aralıkta Kazak gençleri Almatı'da 'Respublika' meydanında Komünist Sovyetler Birliğine karşı ayaklanmaya kadar devam etti. Bununla birlikte Komünist Sovyetler Birliğine sadece Kazakistan değil, diğer cumhuriyetlerde de muhalefet olaylar gün geçtikçe hızla artmaya başladı.

1.2.3 Kazakistan'ın Bağımsızlığı

1980'li yıllar sonunda, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin temeli sarsılmaya başladı. Kazak SSC'de ülkeni kendi kendini yönetmesi ve kendi maliyesini kendisinin kontrol etmesi düşüncesi ortaya çıkarıldı. 24 Nisan 1990'da Kazakistan Yüksek Sovyeti, Kazak SSC Devleti Başkanlığı makamını tesis etti. Meclis'te yapılan gizli oylamada Kazakistan'ın Devlet Başkanı olarak Nursultan Abişoğlu Nazarbayev seçildi. 25 Ekim 1990'da Kazakistan Yüksek Sovyeti Kazak SSC'nin siyasi egemenliği ilan eden bildiriye kabul etti. Bağımsızlık ilanı, Kazakistan'daki genel demokratik süreçlerin gidişatını hızlandırdı.⁷¹

⁶⁸Kazakistan Ulttıkb Ansiklopediası, a.g.e. s. 292.

⁶⁹Abdulvahab Kara, Kazakistan ve Kazaklar, Selenge Yay, İstanbul 2007, s. 393.

⁷⁰Kazakistan Ulttık Ansiklopediası, a.g.e. s. 295-296.

⁷¹A.Kara, a.g.e. s. 556.

1991 yılının ortasında Kazakistan, diğer 10 cumhuriyetle birlikte toplam 11 cumhuriyet merkez muhalefet etti. 1991 yılının ağustos ayında SSCB ve Komünist Partisi tarihi sahneden silindi.⁷²

1 Aralık 1991’de Kazakistan tarihinde ilk defa Devlet Başkanlığı genel seçimleri yapıldı. Halk N.A. Nazarbayev’i devlet başkanı olarak seçti.

Nazarbayev, 10 Aralık 1991’de ilk defa halk oylamasıyla seçilen devlet başkanı olarak görevine resmîyete başladı ve yüksek Sovyet (parlamento) ülkenin Kazak SSC olan ismin Kazakistan Cumhuriyeti olarak değiştiren kararı kabul etti.⁷³

16 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra diğer Türk Cumhuriyetleri gibi Kazakistan Cumhuriyeti kuruldu. İlk yarım saat içerisinde meclisinden acil karar çıkartarak tanıyan ilk devlet Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Kazak halkı, kardeş Türk halkının bu vefasını hiçbir zaman unutmamıştır.⁷⁴

Kazakistan Cumhuriyeti, topraklarındaki bütün siyasi iktidarı tamamen elinde tutan, bağımsız ve laik bir hukuk devleti olarak ilan edildi. Böylece Kazakistan tarihinde yeni bir devir başlamıştır.

1.2.4 Kazakistan’ın Coğrafi Özellikleri

Kazakistan Cumhuriyeti (Kazakistan Respublikası) yüz ölçümü bakımından 2.742.900 km² toprağa sahip olup dünyada 7. sırada gelmektedir.⁷⁵ Başkenti 1998 yılından itibaren Astana (eski ismi Akmola) olup, para birimi Tenge’dir (15 Kasım 1993 yılından itibaren). Kazakistan’da 14 il, 160 ilçe, 195 yerleşim merkezi, 2150 kasaba, 84 şehir bulunmaktadır. Bugünkü Kazakistan sınırları, doğusunda Çin Halk Cumhuriyeti (1460 km), kuzey batıda Rusya Federasyonu (6467 km), batısında Hazar Gölü, güneyde Özbekistan (2300 km), Türkmenistan (380 km) ve Kırgızistan (980 km)’ne kadar uzanan Türk Cumhuriyetleri bulunmaktadır. Kazakistan batısı ile doğusu arası 3000 km., kuzeyi güneyi yaklaşık 1600km.dir.⁷⁶

⁷² Gamze Güngörmüş Kona, Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri, Kültür-Sanat Yayınevi, İstanbul 2003, s. 79; K.S. Karacan, a.g.e. s. 281-282.

⁷³ A. Kara a.g.e, s. 557.

⁷⁴ T.S. Sadıkov, R.R. Kayırbekov, Dünya Jüzi Tarihi, Mektep Baspası, Almatı 2007, s. 197.

⁷⁵ Şerhan Murtaza, Elim Sagan Aitam, Elbası Sende Tında (Halkım Sana Sesleniyorum, Cumhurbaşkanı Sende Dinle), Kazakistan Baspası, Almatı 1998, s. 5.

⁷⁶ Uljalgas Esenazarova, Kazakistanın Fizikalık Kartası, Almatı Sanat Baspası, 1997, s. 4-5.

Kazakistan'ın güneydoğu kesiminde Tien Şan (Tianjin) dağları, doğu kesiminde ise Altay ve Han Tengri dağları bulunmaktadır. Kazakistan'da bariz bir kara iklim vardır. Kış ve yaz mevsim arasındaki farkı büyüktür. Tarım ve hayvancılık yaygındır.

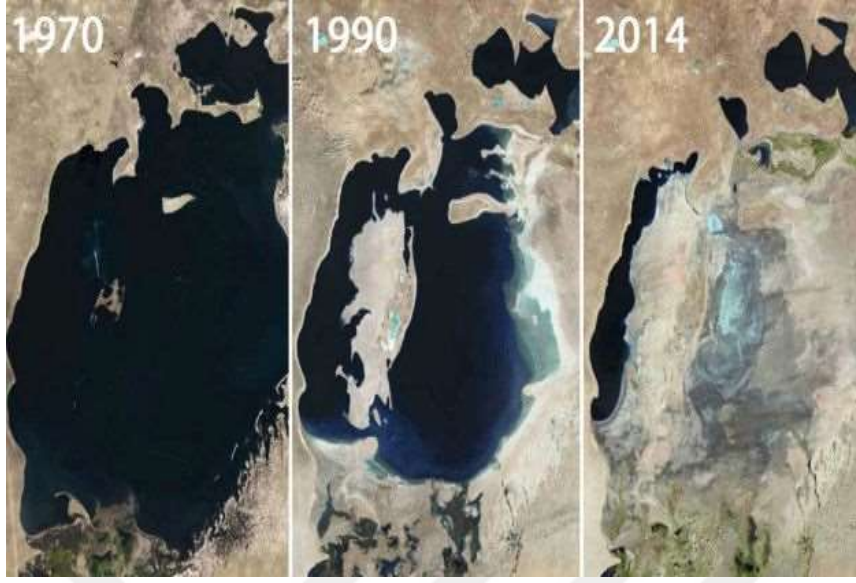
Kazakistan yer altı kaynakları bakımından çok zengindir, Karagandı, Ekibastuz bölgesinde kömür; Oral, Aktau, Atırau illerinde-petrol ve gaz; Jezkazgan bölgesinde bakır çıkarmaktadır. Ülkenin çeşitli yerlerinde kurşun, çinko, demir, manganez, kalay, nikel, volfram, molibden, antimon, arsenik, boksit gibi madenler bulunmakta ve bunların önemli bir kısmı işletilmektedir.⁷⁷

Yerüstü, doğal kaynaklar bakımından da benzersiz zenginliklere sahiptir. Ülkede 8500 civarında büyüklü küçüklü akarsu vardır. Bunlardan 7'sinin uzunluğu 1000 km'yi aşmaktadır. Mesela, Ertis Nehri (4348 km), Esil Nehri (2450 km), Ural Nehri (2428 km), Sirderya Nehri (2219 km), Şu Nehri (1186 km), Tobıl Nehri (1191 km), Nura Nehirlerinin (978 km) yanı sıra ülke genelinde 4800 civarında irili ufaklı göl bulunmaktadır. Bunlardan Aral, Balkaş, Zaisan, Alaköl, Tengiz gölleri öne çıkmaktadır.⁷⁸

Bugünde maalesef bir zamanları dünyanın en büyük göllerinden biri olarak gösterilen Aral Gölü bugün yanlış tarım politikaları nedeninden kurumaya yüz tutmuştur. Ayrıca göllerden tuz üretimi de yapılmaktadır.

⁷⁷ U. Esnazarova, a.g.e, s. 40.

⁷⁸. Directory of Caspian Region, Central Asian & Southern Caucasuscountries, Ebrar Yayınevi, Tahran 2004, s.467.

Resim 1 – Aral Gölü

Resim2 – Aral Gölü

1.2.5 Kazakistan'ın Nüfusu

Moskova'nın kararıyla başlatılan ekonomik politikalar ve merkezi beş yıllık planlar neticesinde 1930-1939 yılları arasında, Kazakistan'da hayvancılıkla uğraşan halkın %98'i, zorla kolektif çiftçiliğe geçirilmiştir. Bu politika felakete varan sonuçlar doğurmuştur. Olumsuz çalışma şartları açlık ve hastalık sebebiyle önceden

sayısı 6,2 milyon olan Kazak halkından yaklaşık 2,1 milyonu hayatını kaybetmiştir. Yaklaşık 1 milyon kişi de göç sonucu azalmıştır.⁷⁹

1941-1945 yılları arası II. Dünya Savaşı sırasında Kazakistan'dan 1.196.164 kişi savaşa gitmiş ve yaklaşık 410 bin kişi savaşta şehit olmuştur.⁸⁰

II. Dünya Savaşından sonraki yıllarda meydana gelen güçlü demografik büyüme sayesinde Kazak halkı, 40 yıl sonra nüfusunun eski seviyesine getirebildi.

Nüfusun %63'ü ile Kazaklardan, %24'ü ile Ruslardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra ülkede Özbekler, Kırgızlar, Ahıska Türkleri, Türkmenler, Almanlar, Dunganlar ve başka da küçük topluluklar yaşamaktadır.

Her 10 yılda bir genel nüfus sayımı yapılan Kazakistan'da en son 6 yıl önce sayım yapılmıştır. 2009 yılında yapılan sayıma göre ülkede 16.402.861 kişinin yaşadığı belirlenirken,⁸¹ 1 Temmuz 2013'de ise 17.028.000 ulaşmıştır.

Kazakistan İstatistik Ajansı tarafından yapılan açıklamada, ülke nüfusunun 2014 yılında 1,9 oranında artarak 17 milyon 397 bine ulaştığı bildirildi. 2 milyon 785 bin nüfusu ile en kalabalık eyalet Almatı olurken, ülkenin kuzey eyaletlerinde nüfusun azalması dikkat çekti.

Kazakistan'da nüfusun yaklaşık yüzde 55'i şehirlerde yaşıyor. Günümüzde ise ülkede 130'dan fazla etnik grup bulunuyor. Nüfusun; yüzde 66'sını Kazaklar, yüzde 22'sini Ruslar, yüzde 2,8'ini Özbekler, yüzde 2'sini Ukraynalılar, yüzde 1,3'ünü Tatarlar, yüzde 1'ini Almanlar oluşturuyor. Diğer etnik grupların oranı ise yüzde 4,9 olarak açıklandı.⁸² Yukarıdaki sayıma göre burada değişiklikler ise, günümüzde Kazakistan Ata yurduna göç eden Kazak halkının sayısının artışı ve Rusların Rusya'ya göçmelerine sebep olmuştur.

1.2.6 L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesinin Tarihi

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının 23 Mayıs 1996 tarihli kararıyla L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi Tselinograd Pedagoji Enstitüsü ile

⁷⁹Gulnar Zabenova, Viktor Usinov, Kazakistanın Ekonomik Alıcane Alümettik Geografyası, Atamura Basımevi, Almatı 2005, s. 52.

⁸⁰Zeyneş İsmail, Kazak Türkleri, Yeni Türkiye Yay. Ankara 2002, s. 99.

⁸¹ ‘Kazakistan Halkının Sayısı 16.402.861 kişiye ulaştı’, Aykin Gazetesi, (01.04.2009 haber).

⁸²<http://www.bugun.com.tr/son-dakika/kazakistanin-nufusu-17-milyonu--haberi/1425029>

Tselinograd Mühendislik - İnşaat Fakültesi – bu iki yükseköğretimi birleştirme temelinde kurulmuştur.

2000 senesinde Kazakistan Cumhuriyetinin kararıyla L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi, Kazakistan Cumhuriyeti Dış İşler Bakanlığının Diploması Akademisinin birleşmesiyle L.N. Gumilev Avrasya Devlet Üniversitesine dönüştürülmüştür.

5 Temmuz 2001 tarihli 648 No’lu Kazakistan Cumhuriyetinin “ Münferit Devlet yükseköğretim kurumlarına özel statü verilme üzerinde” kararına uygun “teknik ilmin kazanım ve başarıları, milli ve tüm insanlara özgü değerle mesleki gelişimine olumlu bir katkıda bulunduğunu göz önüne alarak üniversiteye “Milli Üniversite” adı verilmiştir.

29 Haziran 2001 tarihinde 892 No’lu “Münferit devlet üniversitelerinin adının değiştirilmesi hakkında” Kazakistan Cumhuriyeti Hükümetinin kararına uygun olarak L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi olarak değiştirilmiştir.

2000 senesinden itibaren L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi uluslararası seviyesinde sayılmakta. 2001 yılın Ağustos ayında ve 2003 ve 2008 yılının Nisan aylarında devlet akreditasyonundan geçmiştir.⁸³

Avrasya Ulusal Üniversitesi, Kazakistan’ın önde gelen klasik üniversitelerinden biridir. Üniversitenin eğitim politikası, küresel işgücü piyasasında rekabetçi ve mal ve hizmet, yeni bilgiler, teknolojiler üretiminde gerekli olan bilgi ve beceriye sahip uzmanları hazırlamaya yöneliktir. Gumilev Avrasya Ulusal Üniversitesi, günümüzde teknik, ekonomi, fen bilimleri ve beşeri bilimler gibi en popüler bilim alanlarında eğitim ve öğretim programlarını sunmakta. Eğitim faaliyeti üç derecedeki sistemde lisans, yüksek lisans öğrencisi ve doktora öğrencisi olarak, Rus ve Kazak dilinde gündüz okulu devam ettirme şartıyla gerçekleşmekte. L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesine Sözleşme esasında ve devlet bursuyla

⁸³ <http://www.enu.kz/>

gerçekleşmekte. Öğretim, sadece tam zamanlı eğitim şeklindedir. Üniversitede 12 fakülte, iki askeri bölüm mevcuttur.

L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesinin tanınması: 2005 senesinde Oxford Üniversitesinde L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesine “Birleşik Avrupa” itibarlı uluslararası madalya ile ödüllendirilmiştir. 2006 senesinde çağdaş toplumun entelektüel gelişmesine katkıda bulunduğu için Sokrat adındaki Uluslararası ödülle mükâfatlandırılmıştır. (Oxford). 2007 senesinde “Bağımsız Devletler Topluluğu” altın yıldızla ödüllendirildi. 2010 senesinde QS World Üniversitesi acentesinin reyting verilerine göre dünya çapında 500 en mükemmel üniversitelerin içine Avrasya Üniversitesi girdi. 2012 senesinde reytingde üniversite 369 yeri aldı. 2012 yılında “Altın sapa” Kazakistan Cumhuriyetinin ödül sahibi oldu. Üniversite ile ilgili bazı görüntüler aşağıdaki resimlerde gösterilmiştir.

Resim 3. L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi Ana Bina

Resim 4. L. N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi Ek Bina

Resim 5. Üniversitenin Öğrenci Yurdu

Resim 6. Üniversitenin ‘Otirar’ Kütüphanesi

Resim 7. Fakülte İçerisi

Resim 8. İlahiyat bölüm Hocaları ve Öğrencileri

Resim 9. Dini Eğitim Yüksek Lisans Öğrencilerinin, Araştırmalar Arası Yarışması

1.04.2016

Resim 10. Tarih "Eğitimi Müzesi "

1.3. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KAZAKİSTAN'DA DİN

Kazakistan da İslam dinini tarihin üç dönemine ayırmak mümkündür. Çarlık Rusya Döneminde Kazakistan'ın Dini Durumu, Komünizm Döneminde Dini Durum ve Günümüzdeki Dini Durum.

1.3.1 Çarlık Rusya Döneminde Kazakistan'da Din

Orta Asya ve Kazakistan topraklarına İslam Dini, VII. yüzyılın ikinci yarısında Emevi halifesi Muaviye b. Ebi Süfyan'ın devrinde girdiği söyleniyor. İslam askerlerinin komutanı Kuteybe b. Muslim'di. Kuteybe b. Muslim, Orta Asya fetihlerine Buhara, Semerkand, Nesef, Merv, Herezm, Blasagun gibi büyük şehirlerin yer aldığı Maverünnehir etrafında başlamıştı.⁸⁴ Bu dönem Karahanlılar dönemine denk gelmektedir. VII. yüzyılda Karahanlar döneminde başlayan kazakların İslam dinini kabullenme süreci, X-XI. yüzyıl Abilhayır Hanın (Özbek Hanı) döneminde hızla çoğalmaya başladı. Halk devrinde Orta Asya Türklerinin İslam dinini kabullenmelerinde Yesevi ve Nakşibendî tarikatların önemli rol oynamıştır.⁸⁵

Kazaklar İslam dinine girdikten sonra Şamanizm'e ait bazı eski inanıcılarını da devam ettiler.

⁸⁴ Esim ve Ark, Osnovi Religovedeniye, a.g.e., s. 150.

⁸⁵Shirin Akner, Sovyet Müslümanları, İnsan Yay, İstanbul 1995, s. 13.

Kazakistan Rusya tarafından işgalinden sonra (1753) İslam dini II. Katerina'dan⁸⁶ itibaren kuvvetlendi. 1768-1774 yıllarında Osmanlı-Rus savaşları ve Pugaçev isyanı, Katarina'yı Müslümanlara karşı daha ılımlı davranmaya mecbur bıraktı. Bu dönemden sonra Rusya'nın teşvik etmesiyle Tatar din adamlarının tesiri altında İslam dini Kazak bozkırlarında hızlı bir şekilde gelişti. Katerina'nın dini alanda bir takım serbestlikler getirmesinin sebebi, Rus istilasına karşı doğacak tepkileri hafifletmekti.⁸⁷

Bu amaçla II. Katerina'nın emriyle, 1788 yılında İç Rusya'da Müslümanların çoğunlukta oldukları eyaletlerden biri olan Orenbur eyaletine bağlı olan Ufa şehrinde senato kararıyla "Muhamedan Ruhani Meclisi" isimli Orenburg Müftülüğü kuruldu.⁸⁸ Müftülüğün kurulmasından sonra Kazakistan'ın Akmol, Yedisu, Semey, Turgay ve Ural bölgelerinde yaşayan Kazakların bir kısmı Müftülüğe tabi oldular. Başka bölgelerde yaşayan Kazakların tamamı 1789 yılında Orenburg Müftülüğüne tabi oldular. Kazakların Müftülüğe bağlanmasından sonra Müftü, Kazak bozkırlarına İmamlar gönderdi. II Katerina bunla da yetinmeyerek 1787 yılında ilk defa Kazan'da Kur'an bastırarak Kazaklara ücretsiz dağıttı. Kur'anın 3-4 defa basılmasına izin verdi.⁸⁹

1800'de Çarlık Rusya hâkimiyeti altındaki Müslümanlara kitap basma müsaadesi verildi ve 1806'da yaklaşık 26.000 İslam kitabı basıldı; buna 1500 Kur'an dâhildir. Bu sürecin ortalarına doğru özel Tatar basımevi mevcuttu ve İslami literatürün sayısı hızla çoğaldı. Dini binaların inşa edilmesine ve muhafazasına genelde müsaade ediliyordu ve bazen de teşvik ediliyordu. Böylece bütün Çarlık Rusyasında 20. yüzyıl başlarında 26.000 cami, 2400 medrese oldu.⁹⁰ Bu dönemde Kazaklar din ve itikat meselesinde serbest bırakıldı. Hacca giden Orta Asya Müslümanlarına Rusya'nın kontrolündeki yerlerden geçiş hakkı verildi.⁹¹

⁸⁶II Katerina 1761-1796 yılları Rusya'yı yönetmiştir.

⁸⁷Oliver Roy, Yeni Orta Asya'da Ulusların İmal Edilişi, İstanbul 2000, s. 62.

⁸⁸Akdes Nimet Kurat, Rusya Tarihi, Ankara 1993, s. 285; 19. yüzyılda üç tane daha kuruldu.

⁸⁹SavlbekRustemov, Orınbor Müftülüğü jane Kazaktar, Kazak Tarihi, Almatı, No.4, s. 84.

⁹⁰Akiner, a.g.e., s. 15-16.

⁹¹Roy, a.g.e., s. 52-64.

Çarlık Rusya hükümetinin bu yeni toleransı diğer Hıristiyan ülkelerin hoşuna gitmedi ve Rus Ortodoks Kilisesi bu durumu desteklemedi.⁹²

Kırım savaşıdan sonra Rusya'da milliyetçilik düşüncesi yükselmeye başladı. Rus aydınları, Rusya'daki Müslüman milletlerin Rus kültür potansiyelinde eğitilmesi gerektiğini savundular. Bunu da ancak o milletlerin Hıristiyanlaştırarak olabileceğini iddia ettiler. Bunun sonucu olarak I. Nikolai zamanında II. Katerina'nın uyguladığı İslam siyaseti terk edildi. Bu dönemden sonra artık Rus yöneticileri İslam dinini Türk halklarının Ruslaştırılmasının en büyük engel olarak gördü. Türk halklarının Ruslaştırılmasını Hıristiyanlaştırma hareketiyle birlikte yürütmeyi planladılar.⁹³ Bunun tesiri hemen ortaya çıkmaya başladı. 1866 yılında çıkartılan kanuna göre camilerin yapılması engellendi.

Rus idarecileri bir taraftan İslam dininin Kazaklar üzerindeki etkisini engellemeye çalışırken, diğer yandan da Kazakistan'da açılan Rus okulları vasıtasıyla Kazakların Ruslaşması ve Hıristiyanlaştırılması için çalıştılar. Bu çalışmalar planlı bir şekilde yürütüldü, misyonerler görevlendirildi. Bu amaçla 1846 yılının sonunda Kazan şehrinde Teoloji Akademisi'nin yanında misyonerlerin yetiştirilmesi için bölüm açıldı. Bu bölümde yüzlerce misyoner yetiştirildi. Bu Akademiye 1847 yılında Hıristiyan dinini tanıtıcı kitaplar halka, Türk halklarının dillerine çevirilerek halka dağıtıldı.⁹⁴

1872 yılında Almatı şehrinde Kazakların Hıristiyanlaştırılmasını hızlandırmak için misyonerlerden oluşan bir komite kuruldu. Bu tür programlar neticesinde din değiştiren Kazaklara nakdi yardımlar da yapıldı.⁹⁵

19. yüzyılın ikinci yarısında hızlanan Hıristiyanlaştırma faaliyetleri sonucunda din değiştiren aileler sayısı sınırlıdır. Çünkü Rusya'nın Hıristiyanlaştırma politikası aksi tepki yapmış, Kazaklar İslam dinine daha iyi yakınlaşmışlardır.⁹⁶ Bu durum Çarlık Rusya'nın engellerine rağmen hızla artan cami ve mescitlerin sayısından anlayabiliriz. 1864 yılında Türkistan (Yessi) şehrinde 20 mescit varken,

⁹²Akiner, a.g.e., s. 16.

⁹³Mekemtas Mirzahmetov, Türkistan'da Tugan Oylar, Sanat Baspası, Almatı 1998, s. 51.

⁹⁴Adilcn Pirmanov, Aycan Kapayeva, Kazak İnteligetysyası, Almatı 1997, s. 68.

⁹⁵Mekemtas Mirzahmetov, Kazaktar Kalay Orıstandırıldı, Atamura Baspası, Almatı 1993, s. 31.

⁹⁶Alihan Konratbayev, Kazak Adebıyatının Tarihi, Almatı 1994, s. 123

1910 yılında 36'ya yükseldi. Diğer taraftan da Kazakistan'da dini eğitim veren mektep ve medreselerin de sayısı arttı. 1917 ihtilalından önceki 40 yılda Kazakistan'da dini içerikli 200 kitap bastırıldı.⁹⁷ Bütün bu gelişmeler Çarlık Rusya'nın Hıristiyanlaştırma siyasetinde başarısız olduğunu, 20. yüzyılın başlarında Kazakistan'da İslam dininin etkisini koruduğunu göstermektedir. Buna rağmen Çarlık Rusya hâkimiyeti altındaki Müslümanlar, kendi dinlerin yaşamayacak derecede zulme uğramışlardır.

1.3.2 Komünizm Döneminde Dini Durum

Çarlık Rusya'nın yıkılmasından sonra Sovyet idaresi kuruldu. Sovyet ideolojisine göre dinler, sosyalizm öncesi geçmişin kalıntısından ibaret idi ve komünizme gidişte kaydedilen gelişmelerin ve eğitim sürecinin yarattığı ortamda din yerle bir olacaktı.

Din, ihtilalcı güçlere bağlılık ve sadakati temin hususunda en büyük engel, çeşitli ırkları Rus sistemi içinde asimile etmeye mani bir kütle olarak değerlendirilmiştir. Dine karşı açılan bu aleni savaşta, en çok zararı İslam ve Müslümanlar görmüşlerdir.⁹⁸

17 Ekim devrinden sonra ilk yıllar Sovyet iktidarı ile din ilişkilerinin düzenlenmesiyle ilgili tedbirleri gerçekleştirmeye başladı. 20 Ocak 1918'de RSFSR (Rusya Sovyet Federe Sosyalist Respublika (Cumhuriyeti) Sovnarkom'u "Devlet ile Okulların Kilisesinde Ayrılmasıyla İlgili" adını taşıyan 'Din ve Vicdan, Kilise ve Din Kurumlarının Özgürlüğü Hakkında' bir kararname çıkardı. Buna benzer başka bir kararname de 20 Kasım 1918'de Türkistan SSC Sovnarkom'un tarafından çıkarılmıştır.⁹⁹ RSFSR Sovnarkom'unun çıkardığı bu kararname, Sovyet devletinin din ile olan ilişkilerindeki her çeşit ayrımcılığı kaldırıldığını; devlet okullarının laikliğini; dini kurumların da ayrımın kalktığını ve herkesin toplumun eşit bireyleri olduğunu; din, insanın beyinini zehirleyen uyuşturucu olduğunu içermekteydi.

⁹⁷ Nurcan Rısgali, Auezovjane Alaş, Almatı 1997, s. 37.

⁹⁸ Zeyneş İsmail, Kazak Türkleri, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, s. 331.

⁹⁹ Mustafa Bazarrov, Sovetskaya Religiyonzaya Politika v SredneyAzii (Orta Asya'daki Din Politikası), Sentral'naya Aziya i Kavkaz, Moskova 1997, s. 15-16.

¹⁰⁰Böylece SSCB'nin üst kademesinden alt kademesine kadar din aleyhi mücadele başladı. Materyalizm, felsefi milli görüşleri öne sürerek dinsizliği esas kabul etti.

Bu sebeple dini öğretim yasak edildi; bu yasağa uyumayanlar şiddetle cezalandırıldı. Bu yasaklamaya rağmen Mollalar İslam eğitimine devam ettiler. Bunun için 1929 senesinde şiddet hareketine giriştiler.

Şubat 1929'da RKP MK (Milli Komitesi) Sekreteri L. Kaganoviç'in imzasıyla partinin cumhuriyetlerindeki, vilayetlerdeki ve bölgelerdeki komitelerine RKP MK'nin 'Din Karşısı Çalışmaların Arttırılmasıyla İlgili Tedbirler' kararı gönderildi.¹⁰¹

Okullarda dine karşı ders okutulmaya başladı.1929 yılında herhangi bir şekilde İslam'ın okutulması özel kararlar yasaklandı. Camilerin, Kiliselerin kapatılması yaygınlaştı. Almatı ilinin Cilik ilçesinde 1913'de 94 cami mevcuttu, bundan 1929 yılında hiçbiri kalmadı.¹⁰²

Halkın gözünde Mollaları hakir göstermek amacıyla haklarında kötü iftiralar atarak onları halktan uzaklaştırmaya başladılar. 1930-1940'lı yıllar aralığında on binlerce sürgüne gönderildi ve bunlardan geri dönenlerin sayısı çok azdı.¹⁰³ Dini kurumları, medrese ve camiler kapatıldı. Hatta camileri, tarihi eserler sayılan külliyesi ve Müslümanlara ait olan eski mezarlıkları traktörle yıktılar.¹⁰⁴ Bazı bozulmayan medrese ve külliye binaların parti teşkilatının kendi ihtiyaçları için kullanmaya başladı.

“ Kapitalist ülkelerle” temasın sakıncalı olduğu görüşünü kabul eden Sovyetler döneminde hac ibadeti yasaklandı. Hacca sadece SSCB'den toplam 30 yer alıyorlardı. Örneğin 1958'de başvuran 33 kişiden sadece 1'i gönderilmiş, 1959'da 52 kişiden 1'ini kabul etmiş, 1960'da ise 17 kişiden kimsenin isteği yerine getirilmemiş.¹⁰⁵ Hacca gitmek mümkün olmadığından bu ibadetin yerini mahalli

¹⁰⁰ M. Odintsov, Gosudarstvo i Tserkov; İstoriya Vzaimootnoşeniye (Devlet ile Kilise; Karşılıklı İlişkiler Tarihi) 1917-1918 g.g., Znaniye, Moskova, 1991, s. 51.

¹⁰¹Odintsova.g.e., s. 33.

¹⁰²A.K. Sultangaliyeva, İslam v Kazakstane, Almatı 1998, s. 51.

¹⁰³R.N.Bazarbayev, Tengristov-Religia Turkov i Mogolov, "Ayaz", Naberejniye 2000, s. 37.

¹⁰⁴Kalican Zankoyev, Nur-Astana Camisi, Almatı 2006, s. 9.

¹⁰⁵Sultangaliyeva,a.g.e., s. 54.

kutsal yerlere sayısız ziyaretler almaya başladı.¹⁰⁶ Mesela zamanımızda, Kazakistan halkının arasında, Hoca Ahmet Yesevi türbesinin bulunduğu Türkistan şehrini “ ikinci Mekke” sayanlar ve buraya gidip gelmeyi “ küçük hac” olarak niyetlerinde gerçekleştirmişlerdir.

Fakirler arasında dağıtılmak üzere camiye verilen zekât ve sadaka, Sovyet kanunu tarafından yasaklanmıştır. Çünkü teorik açısından komünist rejiminde artık fakir yoktur anlayışı vardı. Ramazan, oruç resmi olarak yasak edilmemiştir. Ama oruç “ sadece bedeni zayıf düşürmekten ve kendi-kendine hıyanet etmekten başka bir şey değil” anlayışın yaygın olarak öğretmiştir. Kur’an ve diğer kitapların yayını durduruldu, bunun yerine İslam’a karşı ateizm düşüncesi öğretilmeye başladı. On sekiz yaşının altındaki çocuklara kendi dini inançların esasların öğretmek yasaklandı. Geleneksel İslami hayat süren Müslüman bölgelerde domuz çiftlikleri açıldı.¹⁰⁷

Müslümanlar çok az istisnalarla Arap harflerinin değişik şeklini kullanıyorlardı. 1930 yıllar civarında Latin harfleri kullanılmaya başladı. 1940’larda SSCB’deki bütün Müslümanların dilleri için Kiril (Rus harfleri) kabul edildi ve halen Kazakistan’da kullanılmaktadır. Kuran’ın yazılmış olduğu Arap alfabesinin kanunlarla yasaklanmasıyla insanlar dinlerden uzaklaşmaya başladılar.¹⁰⁸

Komünist yöneticileri bütün çabaların dinsiz bir toplum yaratmayı amaçlayarak ateizmi yaymaya sarf ettiler. Böylece İslam aleyhine karşı kitaplar çıkarmaya devam edildi. Bu kitaplar; 1954’ten 1964’ kadar S.S.C.B.’de çeşitli dillerden 920 adet İslam aleyhtarı eser neşredilmiştir. Bu eserlerin 117’si Özbekçedir. Diğerleri ise Dağıstan’ca 140, Kazakça 126, Azerice 96, Tacikçe 70, Kırgızca 69, Tatarca 65, Çeçen-İnguşça 50, Türkmençe 44, Başkırca 24, Kabardca 13, Adige-Çerkesçe 12, Karakalpakça 11, Abhazca 6, Uygurca 5, Acarca 4, Karaçay –Balkarca 3, Dunganca (Müslüman Çinliler) 2, Ossetçe 2 ve Abazaca 1.¹⁰⁹

¹⁰⁶Akiner, a.g.e., s. 33.

¹⁰⁷Akiner, a.g.e., s. 33

¹⁰⁸Akiner, a.g.e., s. 32-33.

¹⁰⁹Bennigsen Lamercier, a.g.e., s. 59.

1.3.3 Günümüzde Kazakistan'da Din

18-19. yüzyıllarda Kazakların Rus hâkimiyeti altına girmesiyle ülkeyi Hıristiyanlaştırma faaliyetiler başlar. Fakat bundan bir netice alamayan Çarlık Rusya fikrini değiştirmiş ve eskiden devam eden Ufa Orta Asya ve Kazakistan Dini İdaresinin devam etmesine izin vermiştir.¹¹⁰

1917 yılındaki Rus ihtilaliyle başlayan din düşmanlığı, İslam'ın getirilmesine sebep olmuştur. Ancak 1943 yılında Komünizm'in gevşemesiyle Özbekistan, Taşkent'te olan Orta Asya ve Kazakistan Din İşler İdaresi 1946 yılında tekrar açılıp, kendi faaliyetlerine başlamıştır. Fakat buna rağmen İslam dinini kısıtlama çalışmaları devam etmiştir.¹¹¹

Kazakistan bağımsızlığını elde ettikten sonra 1991 yılında ülkede Kazakistan Müslümanlar Dini İdaresi (KMDİ) kuruldu. Başkanlığına Baş Müftü Ratbek Hacı Nisanbayoğlu üstlendi.¹¹² Bu kurumun 1990'dan 2000 yılına kadar geçen süre içinde yapılmış olduğu hizmetlere dair hiçbir belgeye rastlanmamaktadır. Yapılsa bile saklanmamıştır. Sebebi bu zaman zarfında Kazakistan Müslümanları Dini genellikle camilerde bayram namazı kaldırmak ve halktan sadaka toplamaktan ibaretti.¹¹³ 2000 yılında Kazakistan Müslümanlar Kongresi'nde seçim yapıp Baş Müftü olarak Derbisaliyef Abattar Hacı seçildi. Bu seçimden sonra Kazakistan Müslümanları Dini İdaresi (KMDİ)'nin yeniden idari yapılandırma yapılması için bazı çalışmalara başlamıştır. Dini Vaaz ve İnternet bölümü, İlim Araştırma Bölümü, Şeriat İlimi ve Fetva Bölümü, Gençler Münasebet Bölümü, Cami Hizmetleri vs bölümler açıldı.

Günümüz Kazakistan halkının %72'si Müslümanlardan oluşmaktadır ve bunlar 26 milletin mensuplarıdır. Ülkenin din İşleri Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından takip edilmektedir. Kazakistan Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde "Din İşleri", "Dini Vaaz ve Nasihat", "Dini Eğitim", "Uluslararası İlişkiler", "Şeriat ve Fetva", "Cami İşleri" ve "İnternet" bölümleri bulunmaktadır.

¹¹⁰Akinera.g.e., s. 15

¹¹¹Bennigsen, Lemercier, a.g.e, s. 33-34.

¹¹²V. A. İvanov, Y.F. Trofinov, a.g.e. , s. 32.

¹¹³Abdisattar Derbisali, Galim Müftü Hayratle, Almatı, Atamura, Yayınevi, 2007, s. 3.

Kazakistan'da dini anayasa durumuna gelince; Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Kazakistan diğer Türk Cumhuriyetleri din ve vicdan özgürlüğü hakkında yeni kanunlar çıkardılar. Kazakistan Cumhuriyetinin "Dini İnanç Özgürlüğü ve Gruplar Hakkında" başlık yasa, 15 Ocak 1992'de kabul edilmiştir.¹¹⁴ Din özgürlüğüne dair çıkartılan bu yasa şu şekildedir:

"Herkes insani değerler konusunda özgürlük hakkına sahiptir". (Kazakistan Anayasası, 22.md.)

" Herkes hangi millete, hangi partiye ve hangi dine mensup olacağına kendisinin karar verme ve bunları açıklayıp-açıklamama hakkı vardır." (19.md.)¹¹⁵

"Cinsiyet, sosyal durumu, makamı, milliyeti, soyu, dili, dini inancı, mensup olduğu bölge veya benzeri herhangi bir durumu yüzünden kimseyi kınamak ve aşağılamak yoktur."(14.md.)¹¹⁶

"Bütün dinler ve dini kurumlar, Kazakistan Anayasasına göre eşit hukukla sahiptir. Herhangi bir din veya dini kurum, başkalarına göre hiçbir ayrıcalıktan yararlanamaz." (4. Md.)¹¹⁷

Bu yasalara göre merkezi Astana'da bulunan ve ayrıca her ilde valilikteki (akimlik) Dinler Komitesi'nin İç Siyaset bölümlerine başvuran her din, her düşünce, her tarikat ve mezhep mensubu kişi ve gruplara diledikleri şekilde inanç ve düşüncelerini yayma ve uygulama konularında belli koşullar dâhilinde serbestçe faaliyette bulunma müsaadesi verilmektedir.¹¹⁸ 1992'de kabul edilen kanuna göre, özgürlük ortamından, bölgenin hâkim dini İslamiyet yararlanırken, diğer dinlere bağlıların sayısının az olmasına rağmen aynı imkânlara kavuştular. Bu kanunu fırsat bilen misyonerler, Kazakistan'a akın etmeye başlamışlar.

1.3.4 Dini Eğitim Öğrenim Kurumlar

Günümüzde Kazakistan gençleri dini bilgilerini internet, cami, gazete, dergi ve kitaplardan edinmektedir. Bununla birlikte ülkede faaliyet gösteren İlahiyat

¹¹⁴Bulutay, Din ve Millet a.g.e., s. 60.

¹¹⁵SauleAmandikova, Kazakistan Respublkasının Ata Zandık Hukığı, Foliyant Yayınevi, Astana, 2001, s. 35.

¹¹⁶ Kazakistan Respublkası Atazanı, Yurist Yayınevi, Almatı, 2001, s. 7.

¹¹⁷ Kazakistan Respublkasının Coğargı Kenes Meclisi, 1992, No 4, 84-belge.

¹¹⁸Asset Anuarbekov, a.g.e., s. 7.

Fakülteleri, Kazakistan Cumhuriyetinin Eğitim Bakanlığına bağlı resmi medreseler ve kayıtlı olmayan (resmi olmayan) medreseler ve Kuran kursları, dini konuda bilgi edinmek, öğrenmek, uygulamak isteyen gençler için önemli imkânlar sunmaktadır. Özellikle günümüzde ramazan ayında radyolarda, televizyonlarda gerçekleştirilen dini yayınlar ve hazırlanan bazı internet siteleri, gençlerin dini konularda doğru biçimde bilgi edinmelerine yardımcı olmaktadır.

1.3.4.1 Okullarda Dini Eğitim

Günümüzde Kazakistan'ın okullarında 9 sınıftan itibaren öğrencilerine dini dersler verilmeye başlamıştır. Din, halk kültürünün manevi bir temeli olup, toplumda çok önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla genç kuşaklara Dinler Tarihi, Din Bilgisi, Ahlak Bilgisi gibi derslerin verilmesi çok önemlidir. Bu bağlamda Prof. Dr. Garifolla ESİM tarafından lise 9'cu sınıf öğrencileri için Kazakça ve Rusça olarak "Din Bilgisi Temelleri" ders kitabı hazırlanmıştır.

Bunun yanı sıra 20 Haziran 2001'de Almatı'da Mısır ve Kazakistan Cumhuriyetlerinin ortaklaşa açtıkları Nur Mübarek Üniversitesinde¹¹⁹ lise mezunu öğrencilere dört yıllık ilahiyat fakültesi eğitimi verilmektedir. Türkistan Şehrinde Hoca Ahmet Yesevi Kazak-Türk Üniversitesinde İlahiyat bölümü bulunmaktadır.

Ayrıca 2009 yılında Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in teklifi ile "İslam Kültürü ve İlimini Destekleme Merkezi" açılmıştır. Bu merkez, İslam medeniyetini, ilmini, hoşgörülük ve barışa dayalı öğretilerini yayma yolunda faaliyet vermektedir. Bu merkez ilim yolundaki talebelere özel burslar temin etmek suretiyle İslam eğitimini desteklemekte, Din İşleri Ajansının incelemesinden geçmiş olan eserleri camiler aracılığıyla halka ulaştırma gibi faaliyette bulunmaktadır.

Kazakistan'da 10 üniversitede İlahiyat eğitimi verilmektedir. Bu üniversitelerden biri araştırmamızda söz konusu olan L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesidir. Ayrıca yurt dışında bazı ülkelerde, örneğin Türkiye, Mısır, Malezya v.b. ülkelerde ilahiyat eğitimini alan Kazakistan vatandaşları bulunmaktadır.

¹¹⁹Derbisali, İslamınCauharları ve Cadiğerlerlikleri, Almatı, Atamura Yayınevi, 2008, s. 191.

1.3.4.2 Medreselerde Dini Eğitim

Günümüzde Kazakistan da Eğitim Bakanlığına ve Kazakistan Müslümanları Dini İdaresine kayıtlı olarak, Astana, Almatı, Oral, Pavlodar, Çimkent, Sarıagaç, Abu Bakir Saddık, Uçkonır, Aktöbe illerinde medreseler hizmet vermektedir. Ayrıca Çimkent medresesi diğer medreselerden farklı olarak erkek öğrencilerin yanı sıra kız öğrencilere de eğitim vermektedir.¹²⁰ Üç yıllık eğitim süresi sonunda öğrencilere, imamlık ve din bilgisi öğretici diploması verilecektir.

Din, halk kültürünün manevi bir temeli olup, toplumda çok önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla genç kuşaklara bu medreselerde okutulan dersler şu şekildedir:

Dini dersler: Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Fıkıh, İbadet, Akaid, İslam Tarihi, Peygamberler Tarihi, Dinler Tarihi, Mezhepler Tarihi, İslam Medeniyet, Hitabet, Tasavvuf, İslam Felsefesi., Din Bilgisi, Ahlak Bilgisi

Dil Dersleri: Pratik Arap Dili, Sarf, Nahiv, Belagat, Türk Dili.

Kültür Dersleri: Kazak Dili ve Edebiyatı, Kazakistan Tarihi, Siyaset Bilgisi, Sosyoloji, Pedagoji, Beden Eğitim, Bilgisayar.

Ayrıca günümüzde medreselerde, gerek dini kurumlarda, üniversitelerde çeşitli dini faaliyetler sayısı gün geçtikçe artırmaktadır. Sayı ile belirtmek mümkün olmamakla birlikte, önemli faaliyetlerden biri de 2016 Mayıs ayının 5-6 tarihler arasında Kazakistan Diyanet İşleri Başkanı baş müftü Ercan MALGACIOĞLU tarafından düzenlene, Nur Mübarek Üniversitesinde İlk defa kızlar arasında Kuran yarışması geçti. Yukarıda bahsettiğimiz medrese, üniversitelerin bazı faaliyetleri görsel olarak aşağıdaki resimlerde.

¹²⁰<http://old.muftayat.kz/kz/university/view?id=2> (08.10.2015)

Resim 11.Çimkent Medrese Öğrencileri

Resim 12. Uçkonır Medrese Öğrencileri

Resim 13. Çımkent Kızlar Medresesi

Resim 14. Nur Mübarek Üniversitesi

1.3.5 Dini Yayınlar

Kazakistan da ilk defa Kur'an-ı Kerim'in Kazakça meali 1912 yılında Musa Begeyulı tarafından tercüme edildi. İkinci tercüme 1988 yılında Türkiye'de yaşayan muhacir Kazaklardan Halife Altay tarafından yapıldı.¹²¹ Günümüzde Kazakistan halkı, bu tercümelere ve telif eserlere, eskiye göre daha kolay ulaşmaktadır.

Kazakistan Cumhuriyeti kanunu gereğince dini literatürler geleneksel İslam'ı tanıtıcı olmalıdır. Ayrıca satışa çıkarılan dini kitaplar KMDİ (Kazakistan Müslümanları Dini İdaresi) ve KC Din İşleri Ajansı'nın özel incelemesinden geçirilmektedir. Yakın geçmişte, dini eşyalar ile kitaplar sadece özel izinli olarak ve özel ayrılmış dükkânlarda satılması konusunda karar çıkarıldı. Bundan önce dini eşyalar ile dini yayınlar camilerin yanında, etrafında ve hemen her yerde satılabiliyordu. Alınan bu karardan sonra ise sadece ruhsatlı dükkânlarda satılabilecekti. 2011 yılındaki resmi verilere göre ülkedeki dini literatürü çıkartan yayın evlerinin sayısı 30'u bulmaktadır.¹²²

¹²¹ Esim, Ark, a.g.e., s. 129

¹²² www.abai.kz. «Абай-ақпарат».

Kazakistan Müslümanları Dini İdaresinin çıkarttığı “İslam ve Kültür” (İslam jane Örkeniyet) gazetesi Kazakistan’ın tüm cami ve mescitlerinde ücretsiz olarak dağıtılmaktadır. Gazete ayda iki defa basılmaktadır. Dini içerikli sitelere gelince onların sayısı konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir. Belli birkaç siteler şunlardır: www.muftyat.kz, www.islam.ru, www.nur.kz. Ayrıca 14 ilin ve şehirlerin merkez camilerinin kendi siteleri ve Asıl Arna” televizyon kanalı da bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra Dini İdare tarafından “ İman” adlı aylık bir dergi, 2001’den itibaren 8000-10000 tirajlı olarak Türkiye’den gelip Kazakistan’a hizmet veren Kazakistan 2030 Kazak-Türk Gençler Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’nın sponsorluğunda yayınlanmaktadır.¹²³

Eskiye göre günümüzde sık sık din görevlileri çeşitli resmi gazete ve dergilerde makale yazıp, radyo ve televizyon kanallarında programlara davet edilmektedir. Kazakistan’da gençlerin büyük bir kısmı dini bilgiler edinme konusunda yeterli imkânlar olmadığını, bunun en büyük nedeni olarak devlet okullarında dini derslerin olmadığından kaynakladığını düşünmektedir. Dini dersler son dönemlerde 9’cu sınıftan itibaren okutulmaya başladı.

Ayrıca KMDİ (Kazakistan Müslümanları Dini İdaresi)’nin onay ile basılma çıkan dini kitap sayısı da oldukça çoktur: Дінмендәстүр(**Din ve gelenek**), Исламғылымхалы(**İslam ilimi**),Имамныңтұлғалықкелбеті(**İmamın kişisel görünümü**), Мәзһабұстану - ынтымағымыздыңкепілі(**Mezhep tutunmak-birlik beraberliğin anahtarı**), Кемелдіккілті(**Mükemmellik anahtarı**),Иманигүл(**İman çiçeği**),ҚАЗАҚ МӘДЕНИЕТІ ЖӘНЕ ИСЛАМ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ(**Kazak örf âdeti ve İslam değerleri**)vs.

¹²³Derbisali, Galim, a.g.e., s. 5, 17.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Metodu

Metot, bilinmeyen bir şeyi bulup meydana çıkarmak veya bilinen bir şeyi başkalarına gösterip ispat etmek için, düşünceleri iyi bir şekilde sıralamak ve kullanmak sanatıdır. Başa bir tanımla metot, araştırma yolu ile bulunup ortaya konabilecek somut sebep-sonuç ilişkilerini ve (mümkün olduğu hallerde) bu ilişkilerin temelinde yer alan soyut ilmi kanunları tespit edebilmek için izlenmesi gereken yol anlamına gelir.¹²⁴ Metot bizi gerçeğe götüren yoldur. Bilimsel araştırmanın gerçekleşmesi için belli bir takım yöntemler kullanmak mecburidir.

Bu araştırmada Kazakistan'ın toplum içinde her tür sosyal değişimlerle birlikte dinin toplumdaki yeri, üniversite gençlerinin dini inanç ve değerlere yönelik tutumları ve davranışları bilimsel olarak tespit edilmeye çalışılacaktır.

Bir araştırma bir ülkenin veya toplumun yararına olmalıdır. Aynı zamanda insanlara ışık tutması ve bilgi birikimini yükseltecek nitelikte olması gerekmektedir. Kazakistan'da yapılacak çalışmaların çekici olduğu kadar da, aynı zamanda zor yönleri de vardır. Çekici olması bilimsel çalışmaların az olması (özellikle dini, İslamiyet konuları üzerinde), diğer taraftan da yaşayan insanların bu tür anket çalışmalarına alışık olmamasının, araştırmacılar için dezavantaj oluşturduğu söylenebilir.

2.2 Araştırmanın Modeli

Konu seçiminden başlayarak, çalışmanın sonuçlanıp rapor edilinceye kadar bilinçli bir tarzda yönlendirilebilmesi için bir düzene ihtiyaç vardır. İşte bu düzen araştırmanın modelini göstermektedir.¹²⁵

¹²⁴ Z Arslantürk, a.g.e, s. 63.

¹²⁵ Z. Arslantürk, a.g.e, s. 63

Araştırma sonucunun test edilmesi var olan durumu olduğu gibi tasvir ederek yorumlamayı gerektirmektedir. Mevcut durum ve şartları olduğu gibi ortaya koyan, tarama modeli çerçevesinde yürütülmesi uygun bulundu. Tarama modeli araştırmaları, olayları, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların mevcut durumlarını gerçekteki görünüşleriyle tasvir etmek amacıyla yapılır. Bunları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bu araştırmalarda inanışlar, görüşler, davranışlar, etkiler ve gelişmekte olan yön ve eğilimler üzerine durulur.¹²⁶

Tasvir (ayrıntılıyla anlatmak, betimlemek) veya tarama modelinin çok çeşitleri vardır. Araştırmacı konunun özelliğine göre bunlardan birini ya da birkaçını kullanabilir. Alan araştırmalarında, örneklemin niteliğini artırmak için anketin yanı sıra gözlem tekniğini de kullanabilir. Gözlem tekniği elde edilen verileri araştırmacının başlangıcında soru ve seçenekler oluşturmakta, daha sonra anket sonuçları ile karşılaştırmak suretiyle, gerçeğe daha da yakın sonuca ulaşmasına katkı sağlamıştır.

Bu çalışmada mümkün oldukça objektif ve geçerli bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Çalışmamızda en uygun ve kullanışlı yol olarak anket tekniğinden yararlanılmış ve dataların analizinde istatistik teknikler kullanılmıştır.

2.2 Evren ve Örneklem

Evren, araştırmacının çalışma alanını oluşturan, örneğin seçtiği ve edindiği sonuçları genelleştireceği gruptur. Belli bir sınırlamalar getirerek her türlü grubu evrene dönüştürmek mümkündür. Evreni oluşturan elemanların araştırmacı tarafından bilinmesi, tanımlanması ve sınırlandırılmış olması zorunludur.

Örneklem, bir çalışma için seçtikleri büyük grubu (evren) temsil edebilecek şekilde grup içerisinde belli sayıda elemandan (denek) oluşan, bir alt elemanları grubu oluşturulması sürecidir. Örneklemin amacı, araştırmacıya evren hakkında genellemeler yapabileceği bilgiyi, evrenin bütününe tek tek araştırmaya gerek kalmadan sağlamaktır.¹²⁷

¹²⁶ Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Bilim Yay, Ankara, 1986, s. 80-81.

¹²⁷ Altunışık ve Ark, a.g.e., s. 120-121.

Kazakistan'da yaşayan Üniversite gençlerinin günümüzde İslam dinine yönelimi, ibadetlerinin yerine getirmesi, dine manevi yönden davranış ve düşüncelerin konu edinen bu araştırma evreninin Kazakistan'da yaşayan genç Müslümanlardan oluşmaktadır. Kısacası üzerinde araştırma yapılacak evren (L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi) genç kazak öğrencileridir.

Kazakistan'ın nüfus on yedi milyon uç yüz doksan yedi bindir. Nüfusun %72'si Müslümanlardan oluşmaktadır. Resmi Devlet istatistiklerine göre bunların çoğunu 15-30 yaş aralığındaki gençler oluşturmaktadır. Bu nüfusu da tam sayımla tasvir etmek imkânsızdır. Bundan dolayı da bu genç evrenden örnekleme teknikleri kullanılarak bir örneklem seçilmiştir. Bunun ana amacı, evrenin tek tek araştırmasına gerek kalamadan, seçilen örneklem üzerinden incelemeler yaparak, ana kaynağı temsil edecek bilgileri toplamak ve bazı genellemeleri yapabilmektir.

2.3 Ölçme Aracı

Araştırma konusuna giren dine yönelim ve davranışlarını ölçmek için bir anket forumu hazırlanmıştır. Anket soruları Kazakistan'daki dine bakış açısı doğrultusunda hazırlanmıştır.

Anket 3 kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım, 1-8'inci sorular, deneklerin demografik özellikleri hakkında bilgi toplamaktadır. İkinci kısımda 9-19'cu sorular gençlerin dini yönelimi ve gayesi hakkında bilgi istenmiştir. Üçüncü kısım, 20-25'inci soruya kadar dini davranışlar, dini düşünceler, okullarda dini ders, diğer inanca sahip olan kişilerle birlikte yaşamak gibi konulardaki görüşleri sorgulayan sorulardan oluşmaktadır.

2.4 Uygulama

Anket üç bölümden oluşmaktadır ve 260 gence uygulanmıştır. Uygulama 2013 yılında eylül-kasım aylar arasında yapılmıştır. Anketlerin tamamı araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Uygulamanın nasıl yapılacağı ve nelere dikkat edileceği konusunda bilgi verilmiştir.

Bu araştırmada tez önerisi sunulduğu zaman anket soruları Tez danışmanıyla birlikte 35 soru olarak hazırlanmıştır. Anket soruları Türkçeden Kazakçaya çevrilmiş ve bir takım soruları Üniversite tarafından izin verilmediği için

anketten çıkartılmıştır. Ayıklamalar yapıldıktan sonra, Kazak gençlerin kapsayan bazı sorular ilave edilerek 25 anket soru üzerinde uygulanmıştır.

Araştırma Kazakistan'ın başkentinde bulunan, Kazakistan'da en öncül üniversitelerden biri L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya niversitesinde yapılmıştır.

Toplam 260 anket dağıtılmıştır. Ancak iade edilmeme, boş veya eksik doldurma gibi nedenlerden dolayı 226 anket formu değerlendirmeye alınmıştır.

2.5 İşlem ve Analiz

Yukarda belirtildiği gibi dağıtılan 260 anketten doldurulmamış iade edilmemiş olarak geri gelenlerin kontrolünden sonra, eksik veya yarım bırakılmış anketler hariç, geri kalan 226 anket değerlendirmeye alınmıştır. Öncelikle anket soruları dini yönelim leğinin oluşturan boyutlara göre taksim edilmiş ve bilgisayarda SPSS paket programı yardımıyla yapılmıştır.

Dine yönelim ölçeğini oluşturan boyutlar ve sorular şoyledir:

İnancı Boyutu: 9,13, 18.

İbadetler ve Dini Davranış boyutu: 11, 12, 19, 15, 16, 17.

Bilgi Boyutu: 22, 23, 24, 25.

Öncelikle araştırmaya katılanların sosyal-demografik özeliklerini tasvir eden frekans dağılımları çıkarılmıştır. Daha sonra deneklerin sosyal-demografik özeliklerinden yaş, cinsiyet, yaşadıkları semte göre dine yönelimlerin belirlemek için apraz Tablo analizi yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde uyguladığımız anket neticesinden elde edilen bulguların analizi yapılacaktır. Bu bölümde ilk önce araştırmanın demografik özellikleri ile ilgili bulgulara yer verilecektir. Daha sonra dine yönelim ölçeğini oluşturan dini inanç, ibadetler, dini davranış boyutları ve bilgi boyutları incelenecektir.

3.1 Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri

Araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların çeşitli demografik özelliklerine göre dağılımı ve bunların yüzdelerini gösteren tablolar sırasıyla aşağıda sunulmuştur.

Kategorik değişkenlere ait tanımlayıcı değerler sayı ve yüzde olarak verilmiştir. Sosyal-demografik özellikler bakımından gruplar arasındaki farklar, özelliğin tipine bağlı olarak Fisher-Freeman-Halton veya Pearson Ki-kare testinden uygun olanı ile incelenmiştir. İstatistiksel değerlendirmelerde p değeri <0.05 ise sonuç istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Hesaplamalarda PASW(ver.18) programı kullanılmıştır.

3.1.1 Cinsiyete Göre Dağılım

Tablo 1. Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı

		Sayı	%
Cinsiyet	Erkek	86	38.1
	Kadın	140	61.9
	Toplam	226	100.0

Örnekleme incelendiğinde erkeklerin oranı %38,1(s=86), kadınların oranı ise %61,9 (s=140) olarak gözlemlenmektedir. Genel olarak Kazakistan halkının nüfusuna bakıldığında da kadınların sayısının erkeklerin sayısına göre daha fazla olduğu görülmektedir. İstatistik boyunca halkın %70'inin kadınlardan, kamuda çalışanların sayısının ise %65'i kadınlar oluşturduğu bilinmektedir.

3.1.2 Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Tablo 2. Örneklemin Yaşa Göre Dağılımı

		Sayı	%
Yaş	15-17	85	37.6
	18-20	104	46.0
	21-23	27	11.9
	24+	10	4.4
	Toplam	226	100.0

Örneklem için katılımcıların alt sınırı 15 yaş olarak belirlenmiştir. Sebebi bu yaştan itibaren bireyler kendi görüşüne sahip olabilmektedir. Bu yaştan itibaren topluma bakış açısı ve dini düşüncelerini şekillenmeye başlamaktadır. Tablo 2'ye göre anket cevaplarının en yüksek katılım %46,1'lik (s=104) oranla 18-20 yaş grubu tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunu %37,6 (s=85) oranla 15-17 yaş grubu ve %11,9 (s=27) oranla 21-23 yaş grubu takip etmektedir. En az katılım ise %4,4 (s=10) oranla 24+ yaş grubundan gelmektedir.

Kazakistan'da üniversiteye gençler genel olarak erken yaşta başlamaktadır. Eğitim programı süreci ortaokul 4 sınıfa kadar, lise 11'inci sınıfa kadardır. 9'uncu sınıftan sonra isteyen (kolej)iki yıllık meslek yüksekokulunu kazanıp eğitimine devam edebilmektedir. Böylece erken yaşta üniversite'ye başlama durumu söz konusu olabilir.

3.1.3 Medeni Durumuna Göre Dağılım

Tablo 3. Örneklemin Medeni Durumuna Göre Dağılımı

		Sayı	%
Medeni Durum	Evli	20	8.8
	Bekâr	206	91.2
	Toplam	226	100.0

Madeni durumuna göre baktığımızda deneklerin çoğunluğu bekâr olduğu %91,2 (s=206), evli olanların ise 20 kişi ile %8,8'lik oranda temsil edildiği görülmektedir. Son yıllarda zorlaşan ekonomik ve sosyal koşullar neticesinde bekârlık oranının yükseldiği bilirdikiler tarafından sık sık dile getirildiği binilmektedir.

3.1.4 Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadığı Yere Göre Dağılım

Tablo 4. Araştırmaya Katılanların Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadığı Yere Göre Dağılımı

	Sayı	%	
Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadığı Semt	Şehir	122	54.0
	İlçe	96	42.5
	Köy	4	1.8
	Yurt dışı	4	1.8
	Toplam	226	100.0

Üniversiteye gelmeden önce yaşadığı yere göre dağılımına baktığımızda %54.0 (s=122) yüksek bir kısmı şehirde yaşadıklarını görmekteyiz. İkinci yüksek oran %42.5'i(s=96) ilçe, %1.8 (s=4) yurt dışı %1.8 (s=4) köyde yaşadıklarını belirtmektedir.

L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi eğitim ve araştırma performansı ile Kazakistan'da ki en büyük üniversitelerden biridir. Yerleşim olarak kentleşmenin yoğunlaştığı yeni başkent Astana şehrinde bulunmaktadır. Kazakistan'ın en iyi öğrencileri ile seçkin öğretim üyelerini yetiştirmek, onları kendi alanlarında güçlü bir donanıma sahip olmasını, Kazakistan'ı tüm dünyaya daha iyi tanıtacak genç nesilleri hedeflemektedir. Üniversitenin puanlama sistemi de oldukça yüksek olduğu ve öğrencilerin bölüm kazanması oldukça zor olduğu bilinmektedir. Bu tablodaki orana göre üniversiteye gelen gençlerin çoğunun şehir ve yakın ilçelerden olduğunu görmekteyiz. Şehirde eğitim gören öğrencinin üniversite kazanma durumu daha yüksek olduğunu görünmekte bu tabloya bakarsak. Yani şehir eğitimi daha kaliteli ve yüksek performansa sahip diye biliriz. Sebebi de şehirde imkân olanak daha yüksek olabilir. Örneği şehirde okuyan öğrencinin kütüphane, etüt merkezini v.s çeşitli imkânlara ulaşımı ilçedeki bir öğrenciye göre daha kolaydır.

3.1.5. Babasının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Gençlerin Babasının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

		Sayı	%
Baba eğitim durumu	Okur-yazar değil	5	2.2
	Lise mezunu	44	19.5
	Üniversite	48	21.2
	Y. Lisans-doktora	129	57.1
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan deneklerin babalarının eğitim durumuna göre değerlendirmede %19,5 (s=44) lise mezunu, %21,2'si (s=48) Üniversite mezunu, %57,1'i (s=129) yüksek lisans doktora (yani yüksek öğretim) olarak en yüksek eğitim durumunu göstermektedir. Ve %2,2 (s=5) okuryazar olmadığını görmekteyiz.

3.1.6 Annesinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Gençlerin Annesinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

		Sayı	%
Anne eğitim durumu	Okur-yazar değil	3	1.3
	Lise mezunu	29	12.8
	Üniversite	33	14.6
	Y.lisans-doktora	161	71.2
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan deneklerin annelerinin eğitim durumuna bakıldığında tablo 5'le benzer en yüksek oran %71,2 (s=161) yüksek lisans doktora (Yüksek öğretim) eğitim seviyesinde olduğunu söylemektedir. 5 ile 6. Tablolar arasındaki benzerlikleri, Kazakistan halkının okuma yazma eğitim durumunun yüksek oranda olduğunu söyleyebiliriz. Çarlık Rusya döneminde Kazakları zorla Ruslaştırmaya çalıştığı zihniyetlerle eğitimi zorunlu hale getirdikleri de söz konusu olabilir.

1997 yılında yapılan nüfus sayımında ülkede okuma yazma oranı ise %98'lere ulaşmıştır.¹²⁸ Ayrıca Kazak halkında toplum olarak da kız çocuğunu okuması, erkek çocuklarına göre daha ön planda olduğunun da vurgulayabiliriz.

¹²⁸Demografiçeskiy Ejegodnik Kazaxstan, Goskomstat Kazaxistan, Almatı 1993, s. 11.

Örneği halk arasında kız çocuğun okuyup meslek sahibi olup kendi ekmeğini kazanmasını ön planda tutar, erkek çocuğu kırsal kesimde çalışsa bile ekmeğini kazanır, kendi başın çaresine bakar gibi düşünceleri yaygın olduğunu belirtebiliriz.

3.1.7 Üniversite Eğitim Süresince Kaldığı Yere Göre Dağılım

Tablo 7. Gençlerin Üniversite Eğitim Süresince Kaldığı Yere Göre Dağılımı

	Sayı	%	
Üniversite Eğitim Süresince Kaldığı Yer	Aile-akraba yanı	86	38.1
	Devlet yurdu	110	48.7
	Özel yurt	14	6.2
	Öğrenci evi	16	7.1
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılanların Üniversite eğitim süresince kaldığı yere göre dağılımına baktığımızda %48.7 (s=110) devlet yurdu, %38.1 (s=86) aile akraba yanı, %7.1 (s=16) öğrenci evinde kaldığını belirtmektedir. En düşük oran olarak %6,2'lik kısmı (s=14) özel yurttan kaldığını söylemektedir. Kazakistan'da eğitim sürecinde hizmet gösteren özel yurtlar oldukça az. Genellikle devlete bağlı resmi kurumlara ait yurtlar vardır. Örneğin özel yurttan kalan bir öğrencinin aylık masrafı 50000 tenge (500 Türk lirası) ise, devlet yurdunda kalan bir öğrencinin masrafı 25000 tenge (250 Türk lirası)' ye denk gelmektedir. Bu sebeple öğrenciler hem maddi açıdan hem güvenlik açısından devlet yurtlarını tercih sebebi önceliktir. Ayrıca kazak halkının toplum olarak akrabalık kan bağı oldukça kuvvetli bir millet olduğu bilinmektedir. Lise, Yatılı Okulu, Üniversite gibi eğitim sürecinde bulunduğu şehirde eğer yakın akrabası (teyze, amca, kuzen, dayı, hala v.s) varsa öncelik onların evinde kalarak eğitimine devam etmektedir.

3.1.8 Ekonomik Durumlarına Göre Dağılım

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Gençlerin Ailesinin Gelir Durumunun Göre Dağılımı

	Sayı	%	
Gelir durumu	Üstü(zengin)	5	2.2
	Ortanın üstü	52	23.0
	Orta	169	74.8
	Toplam	226	100.0

Tablo 8’de araştırmaya katılan deneklerin gelir durumu gösterilmektedir. En büyük grubu %74,8(s=169) ile gelir durumunun orta seviyede olanlar oluşturmaktadır. Kalan diğer kısmı %23.0 (s=52) ortanın üstü, %2.2 (s=5) st zengin olarak belirtmektedir. Araştırmaya katılan gençlerimizin ailesinin genel ekonomik durumu ne çok yüksek ne de çok düşük olmadığı görülmektedir. Burada belirtmek istediğimiz bir konu, anket ışıklarında fakir kısmı yer almaktadır. Fakat %0 oran çıkması ile tabloda yer almamıştır.

Çarlık Rusya döneminde kazakların çoğu kırsal kesimde yaşadıkları, yukarda bahsettiğimiz gibi eğitim düzeyini zorunlu Rusça olması, Bağımsızlığını kazandıktan sonra Kazakistan’da İslamiyet’le birlikte ekonomik açısından çok değişiklere olduğu görünmektedir. G edenler sayısının artması, işsizlik, diğer taraftan yeni dönem sürecinde halkın arasında dengelerin değişmesi ekonomik açısından dşrlere sebep olduğunu düşünebiliriz. Bu sebeplerin neticesi doğrultusunda hala halkın günümüzde ekonomik düzeyi orta derecede devam ettiğini görebiliyoruz.

3.2 Dini Hayat

Sovyet hükümeti Kazakistan’da İslam’ı yok etmeye çalışmış, bunu gerçekleştirmek için de din adamlarına çeşitli (egemen olan Marksist-materyalist anlayışı gereği) baskılar uygulamış, diğer taraftan da ateizm propagandasını devletin eğitim sistemine dâhil etmiştir. Sonuçta din, inanç ibadet ve davranış boyutundan büyük lde soyutlanarak zamanla ortadan kalkacağı düşünülen belli-belirsiz bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür.

Kazakistan’da bağımsızlıktan sonra dini serbestliğin sağlanmasıyla dini eğitim alanlarının sayısının hızla artması, kazak gençlerin dini hayatlarının yeniden biçimlendirilmesi ve İslamiyet’in yeniden yayılma sürecini hızlandırmıştır. Bu süreçte dini değerler de yeniden dönüş olgusu yaşanmakta, dine yönelimde bir artış gözlenmektedir.

3.2.1 Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumları

Tablo 9. Gençlerin Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumlarının Dağılımı

		Sayı	%
Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumları	Genellikle benimsiyorum	205	90.7
	İlgisizim	8	3.5
	Şüphe ve tereddüt içindeyim	11	4.9
	Ateistim	2	.9
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan deneklerin %90,7 (s=205) en yüksek oranla dini benimsediklerini göstermektedir. Yani İslam Dinine inandıklarını ve kendilerini Müslüman olarak gördüklerini açıklamaktadır. Diğer %3.5 (s=8) ilgisiz, %4.9 (s=11) şüphe ve tereddüt içinde olduğunu söylerken, %0.9 (s=2) kişi ateist olduğunu belirtmektedir. Bu dağılımın beklenen değerlere yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 10. Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumların Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				p
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumları.	Genellikle benimsiyorum	79	91.9%	126	90.0%	0.654
	İlgisizim	2	2.3%	6	4.3%	
	Şüphe ve tereddüt içindeyim	5	5.8%	6	4.3%	
	Ateistim	0	.0%	2	1.4%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Tablo 10'a göre erkeklerin %91.9 (s=79) genellikle dini benimsediklerini söylerken, kadınlarda bu oran %90.0'dır (s=126). Erkeklerin %2.3'ü (s=2), kadınların ise %4.3'ü (s=6) dine ilgisiz olduğunu belirtmektedir. Erkeklerin %5.8'i (s=5) dine şüphe ve tereddüt içinde olduğunu belirtirken, bu oran kadınlarda %4.3'dür (s=6). Ateistim diyen erkeklerde %0 (s=0) iken, kadınlarda %1.4' (s=2) tür.

Bu tabloya bakarken erkeklerin kadınlara göre dine daha ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Bunun nedeni erkekler gerek Cuma ve Bayram namazlarındaki vaazlar, gerekse cami ve medreselerde özel sohbetler vasıtasıyla dini öğrenirken, ayrıca günümüzde cuma günleri verilen vaazlar bir sisteme bağlandığı, cuma vaazlarında cemaate dini birlik ve beraberlik, uzlaşma ve dayanışma, din ve mezhep ayrımının yapılmaması, radikal grupların peşinden gitmeme, Hanefi mezhebini benimseme gibi toplum için önemlilik arz eden konular anlatıldığı bilinmektedir.

Kadınlar bu imkânlardan yararlanamamakta ve bayan din görevlilerinin sayısının az olması da önemli bir etkidir. Yine de eskiye oranla bayanların dine olan ilgisinin günümüzde oldukça fazla olduğunu da vurgulamak isteriz. Eskiden ailelerde “kız evlattan molla” çıkmaz düşüncesi hâkimdi. Molla dini bir tabir ve genellikle dini ilimler için kullanılır. Fakat molla ifadesini Kazak halk arasında eskiden örtünen kadınlar, namaz kılan herkes için de molla demişlerdir. Günümüzde ise yetişmiş yeni nesil bu düşüncüyü aşmış durumdadır. Buna sebep eğitim ve öğreniminin yaygınlaşması, toplumun kentleşmesi de söz konularından biridir. Bu durum araştırma ve anket uygulaması esnasında gözlemlenmiştir. Genç bayanların günümüzde başörtü takması, uzun elbise ve etek giymesi görsel olarak da ispatlamaktadır. Yani günümüzde ise aile baskısı, etkisi altında kalmadan özgür ve isteğe bağlı herkes dini ibadetlerini yerine getirebilmektedir.

Tablo 11. Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumların Yaşa Göre Dağılımı

		Yaşınız								p
		15-17		18-20		21-23		24-+		
		Say 1	%	Say 1	%	Say 1	%	Say 1	%	
Dini İnanç ve Değerlerle İlgili Tutumları	Genellikle benimsiyorum	78	91.8%	94	90.4%	23	85.2%	10	100.0%	0.724
	İlgisizim	2	2.4%	5	4.8%	1	3.7%	0	.0%	
	Şüphe ve tereddüt içindeyim	5	5.9%	4	3.8%	2	7.4%	0	.0%	
	Ateistim	0	.0%	1	1.0%	1	3.7%	0	.0%	
Toplam		85	100.0%	104	100.0%	27	100.0%	10	100.0%	

15-17 yaş gruplarının %91,8'i, (s=78), 18-20 yaş arasındakilerin %90,4'ü (s=94), 21-23 yaş arasındakilerin %85,2'si (s=23), 24+ yaş üstü ise %100'lük (s=10) kısmı dini genellikle benimsediklerini belirtilmişlerdir. Genç yaş grubunun dini daha da çok benimsediklerini de gözlemlenmektedir. Dinle ilgisi olmadıklarını açıklayanlar 15-17 yaş grubunda %2,4'ü (s=2), 18-20 yaş grubunda 4,8'i (s=5), 21-23 yaş grubunda %3,7'si (s=1), 24+ yaş grubunda ise %0 (s=0) olarak görünmektedir.

Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmadan önce, Sovyet hâkimiyetinde iken uygulanan baskıdan dolayı gençler genel olarak sosyalist düşüncenin temeli olan (materyalsizimi) ateistliği benimsemiş olduğunu da vurgulamak isteriz. Fakat Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra gençler arasında İslamiyet'e yönelenlerinin sayısı gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Yukarıdaki tabloya göre de 15-20 yaş gruplarında gençlerin dine yönelimi daha fazla olduğunu görmekteyiz.

3.2.2 Aile Fertlerinin Dini İnanca İlgili Tutumları

Tablo 12. Aile Fertlerinin Dini İnanca İlgili Tutumları Göre Dağılımı

		Sayı	%
Aile Fertlerinin Dini İnanca İlgili Tutumları.	Sadece aile büyükleri	91	40,3
	Ailede herkes	97	42,9
	Ailede hiç kimse	6	2,7
	Diğer	32	14,2
	Toplam	226	100,0

Araştırmaya katılan gençlerinin ailesinde dinli inanca ilgili tutumları bakımından dağılımı %42,9'ü (s=97) ailede herkes, %40,3'ü (s=91) sadece ailede büyükler, %2,7'si (s=6) ailede hiç kimse, %14,2'si (s=32) diğer sorusunu cevaplamaktadır. Diğer seçeneğinde ise ailede ağabey, abla, babasının dinle ilgisi olduğunu söyledikleri, anketleri inceleme aşamasında gözlemlenmiştir.

Bu tabloya genel olarak baktığımızda ailelerin dinle yakından ilgilendiklerini görmekteyiz. Genç nesil için öncelik aileden gördüğü terbiye, manevi destek oldukça önemlidir. Kazaklarda ‘‘Uiadan balapan ne körse, uçkanda onu jasaidı’’ (Kuş yuvadan ne görse, uçtuğu zaman onu örnek alır, yaşam özentisini ona göre şekillendirir) diyen atasözü de vardır.

Tablo 13. Aile Fertlerinin Dini İnanca İlgili Tutumlarının Gençlerin Üniversiteye Gelmeden Önce Yaşadığı Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

		Üniversite gelmeden önce yaşadığı yerleşim yeri								p
		Şehir		İlçe		Köy		Yurt dışı		
		Say 1	%	Say 1	%	Say 1	%	Say 1	%	
Aile Fertlerini Dini İnanca Karşı Tutumları	Sadece aile büyükleri	42	34.4%	46	47.9%	2	50.0%	1	25.0%	0.194
	Ailede herkes	56	45.9%	37	38.5%	1	25.0%	3	75.0%	
	Ailede hiç kimse	6	4.9%	0	.0%	0	.0%	0	.0%	
	Diğer	18	14.8%	13	13.5%	1	25.0%	0	.0%	
Toplam		122	100.0%	96	100.0%	3	100.0%	4	100.0%	

Bu tabloya göre aile fertlerinin dini inanca karşı tutumlarının şehir, ilçe, köy, yurt dışı diye ayrımcılık olmadan herkesin dine ilgisinin olduğunu görmekteyiz. Ailede hiç kimse seçeneğinin köy, ilçe ve yurt dışı %0 (s=0) oran gösterdiği de dikkatten kaçmamaktadır. Görüldüğü gibi günümüzde genç nesillere örnek olarak da aile içinde büyüklerimizin dinle yakından ilgilendiğini göre biliyoruz ve görüyoruz. Yukarıda bahsettiğimiz gibi L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesine gelmeden önce gençlerimizin yaşadığı semtler olarak çoğu şehirden olduğunu söylemekteydi. Bu tabloya göre şehirde yaşayan aile fertlerinin dini inanca karşı tutumları daha yüksek olduğu görünmektedir. Sonuç olarak şehir insanın gelişimine, değişimine, sosyal kültürel hayat açısından her türlü üstünlük sağladığını söyleye biliriz. Buna sebep kentin yoğunlaştığı yerlerde teknolojinin hızlanması, sosyal kültürel hayatta toplumun hızlı değişime uğraması vs. şartlar olabilir.

Şehirle ilçe bir birinden farkı olmadığını söylenir. Fakat şehir nüfusun yoğunlaştığı, ulaşımı kolaylığı, iş imkânı, kültürel ve sosyal farklılıkları bir araya getiren karmaşık bir yapıdır. Örneği Türkiye de il ilçeler şehre çok yakın bir mesafede olduğu ve sosyal kültürel farklılık olmadığı bilinir. Fakat Kazakistan'ın

yüz ölçümü oldukça genç büyük bir toprağa sahip olduğu için, yanı ilçede yaşayan halkla şehirde yaşayan halkın arasında sosyal kültürel hayatta farklılık olduğu düşününle bilir.

3.3 İbadetler

İslam dininde ibadet, Allaha gönülden isteyerek yönelmek, boyun eğmek ve itaat etmek demektir. İbadet insanı yaratan ve pek çok lütuflarda bulunan Allahu Teâlâ'ya bir teşekkürdür. Ancak Allah'ın insanların ibadetine ihtiyacı yoktur. Aksine buna muhtaç olan insandır. Sebebi ibadetler her şeyden önce insan hayatını disiplin altına alır. Her işinde Allah'ın denetim ve gözetimini gönülde duymasını sağlar.¹²⁹

Allah, insanların şahsiyetlerini, eğitimi ve davranışlarının değişimi, kişilerin ruhlarında yeşertmek istediği düşünceler ve davranışlarla ilgili alışkanlıkların kazandırılması için eylem ve aktif katılım talep etmektedir. Bunun için Allah, namaz, oruç, zekât ve hac gibi çeşitli ibadetleri farz kılmıştır. Şüphe yok ki müminin bu ibadetleri ihlâslı ve düzenli olarak yerine getirmesi, onu ruhi hastalıklardan koruduğu gibi ruhsal sağlığı güçlendiren güzel hasletleri kazanmasını da sağlamaktadır.¹³⁰

İbadet hakkında genel açıklamanın ardından İslam'da genel olarak ibadetlerin nasıl yer aldığına bakıldığında üç ana kategoriden oluştuğu görülmektedir. Bunlar, bedenle yapılan ibadetler, malla yapılan ibadetler ve hem bedenle hem malla yapılan ibadetler şeklinde sıralanmaktadır. Biz araştırmamız esnasında bu ibadetlerin bendenle yapılan ibadetler, namaz ve oruç ibadetine değinmeye çalışacağız.

Namaz ibadetlerin en üstünüdür. İslam'ın ikinci şartıdır. Dinimizde ilk emredilen farz namazdır. Namaz insanları, çirkin, kötü ve yasak olan şeylerden alıkoyar. Allahü Teâlâ, kullarının yalnız kendisine ibadet etmeleri için namazı farz etti. Kur'ân-ı kerimde yüzden fazla ayet-i kerimde (Namaz kılınız!) buyrulmaktadır. Hadis-i şerif de, (Allahü Teâlâ, her gün beş vakit namaz kılmayı farz etti. Kıymet vererek ve şartlarına uyararak, her gün beş vakit namaz kılını Cennete sokacağını,

¹²⁹ Lütfi Şentürk, İslam'da İbadet Kavramı ve Namaz Diyanet İlim Dergisi, c. 33, S.3, s.19-20.

¹³⁰ Osman Necati, Kur'an ve Psikoloji, çev. Hayati Aydın, Ankara, 2004, s.266.

Allahu Teâlâ söz verdi) buyruldu.¹³¹ Oruç İslam'ın beş şartından biridir. Allah, Kur'an-ı Kerim'de¹³² orucu Müslümanlara farz kılmıştır. Orucun farz olmasının şartları ise; Müslüman olmak, akıllı olmak ve ergenlik çağına girmektir.

Kazak gençlerinin günümüzde ibadetlerini ne ölçüde benimsedikleri ve uyguladıkları, farklı değişkenlerle ilişkilerin inceleyerek yorumlamaya amaçladık.

3.3.1 Namaz Kılma Durumu

Tablo 14. Örneklemin Namaz Kılıp Kılmaması ile İlgili Dağılımları

		Sayı	%
Namaz Kılma Durumu	Kılıyorum	62	27.4
	Ara sıra (mübarek günlerde)	78	34.5
	Kılmıyorum	86	38.1
	Toplam	226	100.0

Tablo 14'e göre örneklemin %27.4'ü (s=62) namaz kılıyor, %34.5'i (s=78) ara sıra mübarek günlerde namaz kıldıklarını belirtmektedir. Bu tabloya bakıldığında ankete katılan gençlerin bazen namaz kıldıkları bazen kılmadıkları görülmektedir, Çünkü Kazakistan'da namaz kılan gençlerin yaşlılara göre sayısının yüksek olmasına rağmen, bu sayıyı sadece Cuma ve Bayram namazına gidenler oluşturmaktadır. Namaz kılmayanların oranı ise %38,1'dir (s=86). Tabloda namaz kılmayan gençlerin oranı, namaz kılanların oranından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunların başlıca nedenlerinden biri kazaklarda eski görüşlerden gelen namaz sadece yaşlı insanların kılması gereken ibadet olarak algılamasının neticesi olabilir. Diğer bir neden ise gençlerin içinde bulunan sosyal çevre, bazen zaman ve mekânın uygun olmaması, okul zamanı ve namaz vakitlerinin derslere çakışması, okulda namaz kılacak yerin olmaması, üniversiteye cami mesafesi uzak kalması da nedenlerden biri olduğunu düşünüyoruz. Diğer taraftan da kişisel özellikleri, dini bilgi düzeyi, çalışma hayatı gibi değişik faktörlerin etkisinden söz edilebiliriz.

¹³¹Bkz. Hac Suresi, 77, Nisa,103, Buhâri, Mevâkîf 6, Müslim, Mesâcid 284,Müslim, Tahâret 7, Bakara Suresi, 153,

¹³²Bkz. Bakara 2/183, 184

Bu dağılımın birde cinsiyet ve yaş grupları açısından namaz kılma oranlarının ne ölçüde olduğuna bakacak olursak.

Tablo 15. Namaz Kılıp Kılmamasının Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				p
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Namaz Kılma Durumu	Kılıyorum	30	34.9%	32	22.9%	0.080
	Ara sıra (mübarek günlerde)	30	34.9%	48	34.3%	
	Kılmıyorum	26	30.2%	60	42.9%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Namaz kılmanın cinsiyete göre dağılımına baktığımızda erkeklerin %34.9 (s=30), kadınların ise %22.9'u (s=32) namaz kıldıklarını, erkeklerin %34.9 (s=30), kadınların %34.3 (s=48) ara sıra mübarek günde kıldıklarını belirtmektedir. Namaz kılmayanların oranı erkeklerde %30.2'si (s=26), kadınlarda ise %42.9'lük (s=60) yüksek orana ulaşmaktadır.

Bu tabloya baktığımızda araştırmaya katılan deneklerin erkek kadın sayısına göre değerlendirmeye alınırsa, Namaz kılma konusunda erkeklerin oranı kadınların oranından yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca hiç namaz kılmayan kadınların oranı erkeklerden çok daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Bizim gözlemlerimize göre yaşlı nüfus içinde kadınların namaz kılma oranı erkeklere göre daha fazladır. Ancak genç nüfusta tam tersine erkeklerde daha fazladır. Bu gözlemimiz yukarıdaki tablo 15 i kısmen desteklenmiş durumdadır. Bunun iki temel sebeplerinden bahsedebiliriz. Birincisi namaz kılmanın örtünmek konusunda kadınlara getirdiği sorumluluktur. Kapalı olmayan bir kadının zaten namaz kılmayacağı şeklinde bir kanaat da vardır. Yapılırsa ikisi birden yapılır ya da ikisi birden yapılmaz düşüncesi gözlenir. İkinci bir sebep olarak ise, tablo 10'da da açıkladığımız gibi kadınların dini bilgi düzeyinin erkeklere göre daha da zayıf olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 16. Namaz Kılıp Kılmamasının Yaşa Göre Dağılımı

		Yaşınız								p
		15-17		18-20		21-23		24-+		
		Say	%	Say	%	Say	%	Say	%	
Namaz Kılma Durum u	Kılıyorum	18	21.2%	20	19.2%	16	59.3%	8	80.0%	0.001
	Ara sıra (mübarek günlerde)	28	32.9%	44	42.3%	5	18.5%	1	10.0%	
	Kılmıyor m	39	45.9%	40	38.5%	6	22.2%	1	10.0%	
Toplam		85	100.0%	104	100.0%	27	100.0%	10	100.0%	

Bu tabloya baktığımızda namaz kılanların oranı 15-17 yaş grubunda olanların %21.2 (s=18) namaz kıldıklarını, %32.9 (s=28) ara sıra mübarek günlerde namaz kıldıklarını, %45,9 (s=39) namaz kılmadıklarını açıklamaktadır. 18-20 grubunda oranların %19,2'si (s=20) namaz kılmış olanlar, %42.3 (s=44) ara sıra namaz kıldıklarını, %38.5'lik (s=40) kısmı da namaz kılmadıklarını ifade etmektedir. 21-23 yaş gruplarında ise %59.3'ü (s=16) namaz kılmakta, %18.5 (s=5) ara sıra mübarek günlerde namaz kılıyor, %22.2'si (s=6) namaz kılmıyor. 24+ yaş grubunda ise %80.0 (s=8) namaz kıldığını, %10.0 (s=1) ara sıra namaz kıldığını, %10.0 (s=1) namaz kılmadığını görmekteyiz.

Bu sonuca bakıldığında yaşa göre namaz kılma tercihleri arasında anlamlı bir fark olduğu, 21-23, 24 ve üzeri yaş gruplarının 15-17 ve 18-20 yaş gruplarından anlamlı düzeyde daha fazla namaz kıldıkları görülmüştür ($p<0.05$). 18-20. Buna göre ibadet konusunda namaz kılma durumunun gençlerde yaş ilerledikçe artış gösterdiğini de dikkate almalıyız.

3.3.2 Oruç Tutuma Durumu

Tablo 17. Deneklerin Oruç Tutup Tutmamasına Göre Dağılımı

		Sayı	%
Oruç tutuyor musunuz?	Evet	124	54.9
	Hayır	102	45.1
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan deneklerin %54.9'u (s=124) oruç tuttuğunu, %45.1'i (s=102) oruç tutmadığını görmekteyiz. Genel olarak baktığımızda oruç tutanların oranı daha da yüksek olduğunu görüyoruz. Fakat tutmayanların sayısı da oldukça yüksek. Buna neden olarak iş hayatı, yaşam koşullarının etkilediğini gözlemlenmektedir.

Şimdi de oruç tutup, tutmamasının çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiye bakmak istiyoruz. İlk olarak oruç tutmanın cinsiyetle ilişkisine bakalım. Bu ilişkiyi tablo 18'de görmemiz mümkündür.

Tablo 18. Örneklemin Oruç Tutup Tutmamasının Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				P
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Oruç tutuyor musunuz?	Evet	45	52.3%	79	56.4%	0.547
	Hayır	41	47.7%	61	43.6%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Tablo 18'e baktığımızda oruç tutup tutmamasının, erkeklerle kadınlar arasında pek farklılık olmadığını görmekteyiz. Oruç tutan erkeklerin oranı %52,3'lük (s=45), kadınlarda ise %56,4 dür (s=79). Erkeklerin %47,7'si (s=41), kadınların ise %43.6'sı (s=61) oruç tutmadıklarını belirtmektedir. Kadınların erkeklere göre oruç tutma oranı daha yüksek olduğunu da vurgulayabiliriz. Bu da erkeklerin özellikle yaz aylarında yani ramazan ayında dışarıda inşaat ve kırsal kesimde çalıştıklarından dolayı olduğunu düşünebiliriz. Ayrıca anket uygulaması açmamasında araştırmaya katılan gençler tarafından dile getirmiştir.

Tablo 19. Örneklemin Oruç Tutup Tutmamasının Yaşa Göre Dağılımı

		Yaşınız								P
		15-17		18-20		21-23		24-+		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Oruç tutuyor musunuz?	Evet	47	55.3%	53	51.0%	15	55.6%	9	90.0%	0.131
	Hayır	38	44.7%	51	49.0%	12	44.4%	1	10.0%	
Toplam		85	100.0%	104	100.0%	27	100.0%	10	100.0%	

Tablo 19'a göre tüm yaş gruplarının oruç tutup tutmamasının oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Sadece yaş ilerledikçe oruç tutanların fazla olduğunu gözlemlemekteyiz. Aynı şekilde yukarıdaki tabloya göre oruç tutmayanların oranları da tüm yaş gruplarında ciddi bir farklılıkların olmadığı bilinmektedir.

Araştırmaya katılan gençlerin oruç tutma durumlarını yaş, cinsiyete göre genel değerlendirme yapacak olursak, gençlerimizin oruç tutanlar sayısı %50 üst oranını göstermektedir. Kazakistan da oruç genel olarak sadece ramazan aylarında tutulur. Ramazan ayları çoğu zaman yaz mevsimine denk gelmektedir. Üniversite gençleri de yaz aylarında ailesine destek amaçlı olsun, kendilerini geliştirmek konusunda olsun geçici işlerde, çoğu köylerde büyüklerine tarlada yardım amaçlı çalışmaktadır. Bu sebeple de oruç tutan gençlerimizin sayısı istediğimiz verilerden düşük oranda olduğunu düşünmekteyim.

Araştırmaya katılan gençlerin namaz ve oruç ibadetlerini yerine getirilmesi bakımından karşılaştırma yaptığımızda, ikisin arasında önemli fark ortaya çıktığını görmekteyiz. Gençlerimizde kadınlarda ise namaz kılma psikolojik etkenlere yol açarken, erkeklerde oruç tutma durumu sosyal şartlardan kaynaklandığını söyleyebiliriz.

3.4 Dini Davranış Boyutu

SSCB'nin kuruluşu ve Türk Cumhuriyetlerinin işgali ile beraber Rusların bütün çabaları dinsiz bir toplum yaratmayı amaçlayarak ateizmi sarf ettiği gibi

Müslüman milletini de yıkmaya çalıştı. Kazak halkını içkiye alıştırdı. Bağımsızlık aldıktan sonrada ailelerde anne-babadan örnek alan gençlerin de içki kullanma oranının oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Düğünlerde, milli bayramlarda içki tüketimi normal olarak karşılanmaktaydı. Bu durum 1989-1991 Presterliko ve Glostnost sürecine kadar devam etmiştir.

Günümüzde ise yıl 2010'dan itibaren örnek olarak belirtecek olursak düğünlerde içki oranı azalmaktadır. Çoğu düğünler ‘‘helal düğün’’ isimi ile ramazan ayına denk gelecek şekilde yapmaktadır. Her hangi bir alkol kullanmadıklarını, haber gazetelerinden ve kendi akraba yakınlarımızın düğünlerinden görmekteyiz. Gençlerin günümüzde alkol kullanma oranının da azaldığını gözlemlemektedir. Buradan İslam dinine bir yönelme olduğunu da söyleyebiliriz.

3.4.1 İbadet Algısı

Tablo 20. Gençlerin İbadetlerini Yerine Getirme Sebepleri

	Sayı	%
İbadet etme sebebi	Dinimizin emri olduğu için	65 28.8
	Günahların affi için	51 22.6
	Kötü durumlarla karşılaştığım zaman	77 34.1
	Cehennem korkusu için	11 4.9
	Diğer	22 9.7
	Toplam	226 100.0

Araştırmaya katılan deneklerinin dine davranış boyutunda, yapılan ibadetleri ne düşünce ile yaptıkları sorusuna verdikleri yanıt ise, %28.8'i (s=65) dinimizin emri olduğu için, %22.6'sı (s=51) günahların affi için, %4.9'u (s=11) cehennem korkusu için yaptıklarını belirtirken, %9.7'si (s=22) de diğer sebeplerden dolayı yaptıklarını söylemektedir. En yüksek oranda %34,1'lik (s=77) kısmı kötü durumlarla karşılaştığı zaman yaptıklarını belirtmektedir.

Kazak halkı düşüncelerinde Allah'a inanıyorum ve Müslüman olduğunu söyler. Fakat bilgi düzeyleri diğer Müslüman ülkelere göre eksik yönleri olduğunu da belirtebiliriz. Kazakistan Cumhuriyeti Çarlık Rusya hükümeti zamanında elerinden zorla tehditle, baskı ile alınan dinlerine 1991 bağımsızlığını aldıktan sonra tekrar kavuştu. Yıkılan camiler, mescitler yeniden yapıldı 1991 yılından bu yana Kazaklar

için İslam dini yenilenme dönemini yaşamakla birlikte eski inanç düşünceleri de sürdürmektedir. Bu yeni bir süreç değişim yıllarda Türkiye Cumhuriyeti, Diyanet İşleri Başkanlığının dini faaliyetlerle ilgili yardımları ile desteği büyüktür. Türkiye de dini eğitim (ilahiyat fakültesinde) alan gençlerimiz burada alan eğitimin kendi ülkelerinde güzel bir şekilde İslamiyet'i daha da aydınlatarak tanıtmaya çaba göstermektedir.

Yukarıdaki tabloya göre kötü durumlarla karşılaştığı zaman (hastalık, sosyal yaşam hayatında aksilikler, kaza v.s) dini ibadetlere daha yakın olduğu görülmektedir. Bu esnada camiye gidip dua ettikleri, namaz kıldıkları, zekât (sadaka) verdikleri gözlemlenmektedir. Kazakistan'da halkın çoğu kısmı zekâtı (sadak) camiye bağışlamaktadır. Bunun sebebi de Allaha mahcup olduklarını düşünerek, zekâtı (sadaka)camideki din görevli insanların ihtiyaç sahibi, fakir fukaralara ulaştırır, Allah'ın evi olarak hürmet gösteren camiye yardım amacı ile kendilerini affettirme düşüncesi de vardır.

Tablo 21. İbadet Algısının Cinsiyete Göre Dağılımı

İbadet Algısı	Cinsiyet				Toplam		P
	Erkek		Kadın		Sayı	%	
	Sayı	%	Sayı	%			
Dinimizin emri olduğu için	31	36.0%	34	24.3%	65	28.8%	0.047
Günahların affi için	18	20.9%	33	23.6%	51	22.6%	
Kötü durumlarla karşılaştığım zaman	28	32.6%	49	35.0%	77	34.1%	
Cehennem korkusu için	6	7.0%	5	3.6%	11	4.9%	
Diğer	3	3.5%	19	13.6%	22	9.7%	
Toplam	86	100.0%	140	100.0%	226	100.0%	

Tablo 21'e göre, ibadet algısının cinsiyet bakımından farklılık gösterdiği görülmüştür ($p < 0.05$). İbadet algısında diğer seçeneğinden kadınların erkeklerden

daha fazla olduğu görülmüştür. Anket uygulama esnasında gözlemlenen durumlara göre kadınların dua etmek, camiye gitmeyi bile kendilerine ibadet olarak algıladıkları görülmüştür. Dinimizin emri olduğu için, günahların affı için, kötü durumlarla karşılaştıkları zaman ve cehennem korkusu olduğu için ibadet edenlerin istatistiksel olarak benzer dağılım gösterdikleri görülmüştür.

Sonuç olarak gençlerin ibadet ağırlığı konusundaki tutumlarında, onların içinde buldukları veya yetiştikleri sosyal-kültürel çevrenin etkili olduğu ve tutumların zaman içinde olumlu olumsuz farklılaşmalar uğradığını söyleye biliriz.

3.4.2 Camiye Gitme Sebepleri

Tablo 22. Gençlerin Camiye Gitme Sebeplerine Göre Dağılımı

		Sayı	%
Camiye gitme sebebi	Namaz kılmaya	25	11.1
	Zekât vermeye	46	20.4
	Sohbet dinlemeye	14	6.2
	Dua etmeye	98	43.4
	Gitmiyorum	23	10.2
	Hepsi	20	8.8
	Toplam	226	100.0

Tablo 22'ye göre Kazakistan'da günümüzde gençlerin camiye gitme nedenleri içinde %11,1'i (s=25) namaz kılmaya, %20,4'ü (s=14) zekat vermeye, %10.2 (s=23) gitmediklerini belirtmektedir. En yüksek oran %43,4'ü (s=98) ise dua etmek için camiye gittiklerini söylemektedir. Namaz kılmaya, dua etmeye, sohbet dinlemeye, zekât vermeye gidenler sayısı ise %8,8'dir (s=20).

Kazaklar tarih boyunca büyüklere saygı göstermiş ve çoğu zaman ölmüş ataların ruhları için kurbanlar sunmuşlar, Kazaklara göre eskiden insanlar öldükten sonra bir ruha, evliyalar ise kudretli ruha dönüşür. Çocukları, akrabaları onun cenazesini, yedisini, kırkını ve yıllık aşını iyi şekilde gerçekleştirirse, geride kalanların iyi bir hayat geçireceğine, atalarının ruhlarının bu dünyadaki evlatlarına daima yardım edeceğine inanırlar. “Öli razı bolmay, tiri bayımaydı” (Ölenler razı olmadan, yaşayanlar zengin olmaz) atasözü bunu anlatmaktadır. Hayatta olan insanın şanslı dönüp, zenginleşirse veya şerefi yükselirse Kazaklar “Atalarının ruhu

destekledi” diye düşünürler.¹³³Bu sebeplerden dolayı da günümüzde cuma günleri camiye gidip Kur’an okutup, dua etmek onlar için örf adet haline getirdiklerini düşünebiliriz. Bu tabloya göre gençlerin camiye gitmelerinin önde gelen sebeplerinden bir de camilerde dua etmek olduğu düşünülmektedir.

Tablo 23. Gençlerin Camiye Gitme Sebeplerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				p
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Camiye gitme sebepleri	Namaz kılmaya	17	19.8%	8	5.7%	0.001
	Zekât vermeye	8	9.3%	38	27.1%	
	Sohbet dinlemeye	12	14.0%	2	1.4%	
	Dua etmeye	30	34.9%	68	48.6%	
	Gitmiyorum	4	4.7%	19	13.6%	
	Hepsi	15	17.4%	5	3.6%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Cinsiyete göre Kazak gençlerinin camiye gitme sebepleri arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir ($p>0.05$). Yani zekât vermeye giden, dua etmeye giden kadınların erkeklerden anlamlı düzeyde fazla olduğu; Yukarıda tablo 21’de bahsettiğimiz üzere kadınların camiye gitmeyi kendilerine ibadet olarak algılaması bu tablo sonucuna da etkisi yansıdığı mümkündür. Namaz kılmaya, sohbet dinlemeye giden erkeklerin kadınlardan anlamlı düzeyde fazla olduğu görülmektedir. Bu durumu desteklediğini düşündüğümüz, tablo 10’a göre erkeklerin kadınlara göre dinine daha ilgili olduğu, ayrıca tablo 15’de namaz kılma konusunda erkeklerin oranı kadınların oranından yüksek olduğunu tespit edilmişti.

¹³³Zeyneş İsmail, “Kazak Türkleri”, Yeni Türkiye yay, Ankara 2002, s.325

3.4.3 Diğer Dinlere Bakış Açısı

Tablo 24. Gençlerin Diğer Dinlere Saygısı

		Sayı	%
Diğer Dinlere Saygısı	Anlayışla karşılıyorum	136	60.2
	Onları anlamıyorum	21	9.3
	Kendi dinim hak dindir diye düşünüyorum	40	17.7
	Fikrim yok	29	12.8
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan deneklerin diğer dinlere (Hıristiyanlık, Yahudilik vs) bakış açısı , %60,2'si (s=136) anlayışla karşıladığını, , %17,7'si (s=40) İslam dinini kendi hak dini olduğunu düşünmektedir, Kazakistan'da genel olarak 130'dan fazla etnik grup bulunmaktadır, çoğu, ülke içindeki farklı milletler ve etnik gruplarla ilişkilerin olumlu olduğuna inanmaktadır. Halkın büyük bir kısmı, oran olarak %79,6'sı- çeşitli dinlerin mensuplarıyla bir arada yaşamının kendileri için olumsuz olmadığını düşünmektedir. Bu durum, Kazakistan nüfusunun yüksek seviyedeki dini hoşgörüyü göstermektedir. Günümüzde de kazak halkı din ırk ayrımı göstermeden yaşamını sürdürdükleri de görülmektedir. Yukarıdaki tabloya göre gençlerin diğer dinleri saygıyla karşıladıkları da bu sebeplerden dolayı olduğunu söyleyebiliriz.

3.4.4 Dini Nikâhla İlgili Tutumları

Tablo 25. Gençlerin Dini Nikâhla İlgili Tutumlarına Göre Dağılımı

		Sayı	%
Medeni nikâhla birlikte, dini nikâh olmasını ister misiniz?	Evet	155	68.6
	Hayır	20	8.8
	Fikrim yok	51	22.6
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan deneklerin dini nikâhla ilgili görüşü %68,6'sı (s=155) evet imam nikâhı olmalı derken, %8,8'i (s=20) hayır, %22,6'sı (s=51) ise konuyla ilgili görüşünün olmadığını belirtmektedir. Sonuç olarak araştırmaya katılan gençlerimizin görüşleri dini nikâhı önemsediklerini görebilmekteyiz. Bu durum beklenen değerlere yakın olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 26. Örneklemin Dini Nikâhla İlgili Tutumlarının, Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				p
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Medeni nikâhla birlikte, dini nikâh olmasını ister misiniz?	Evet	60	69.8%	95	67.9%	0.332
	Hayır	10	11.6%	10	7.1%	
	Fikrim yok	16	18.6%	35	25.0%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Dini nikâhın cinsiyete göre dağılımına baktığımızda, erkeklerde %69,8'i (s=60) evet cevabını verilirken, kadınlarda ise %67,9'ü (s=95), hayır cevabı erkeklerde %11,6 (s=10), kadınlarda %7,1 (s=10), konuyla ilgili fikri bulunmayanlar ise erkeklerde %18.6 (s=16), kadınlarda %25.0 (s=35)'dir. Bu araştırmaya katılan deneklerde erkeklerin dini bilgi düzeyi yüksek olduğu, yukarıdaki tablo 10'da görüldüğü gibi, erkeklerin dini nikâhla ilgili tutumlarının daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

3.4.5 Başörtü Anlayışı

Tablo 27 Gençlerin Bayanların Başörtü Örtünmesi Konusundaki Tutumlarının Dağılımı

		Sayı	%
Başörtü konusundaki tutumları	Örtünmeli	31	13.7
	Gereksiz buluyorum	28	12.4
	İsteğe bağlı	150	66.4
	Fikrim yok	17	7.5
	Toplam	226	100.0

Tablo 27'ye göre gençlerin bayanların başörtü örtünmesi konusunda, çoğunluk olarak %66.4'ü (s=150) isteğe bağlı olması gerektiğini düşünmektedir. Buna başlıca nedenlerden biri de sosyal-kültürel çevrenin etkisi olduğunu ve genç bayanlarımızda psikolojik yükümlük, sorumluk getireceği düşüncelerinin olduğunu, anket uygulaması esnasında gözlemlenmiştir. Psikolojik sorumluktan kastımız, genç bayanların başörtü örtünmek konusundaki düşünceleri ise, beş vakit namaz kılan,

sürekli kuran okuyan, tamamen kendini dine bağlı tutan insanlar, başörtü örtüklerini düşünmektedir.

Tablo 28. Gençlerin Bayanların Başörtü Örtünmesi Konusundaki Tutumlarının Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyet				Toplam		P
		Erkek		Kadın		Say	%	
		Say	%	Say	%			
Bayanların Baş Örtüsüne Bakış	Örtünmeli	21	24.4%	10	7.1%	31	13.7%	0.004
	Gereksiz buluyorum	10	11.6%	18	12.9%	28	12.4%	
	İsteğe bağlı	49	57.0%	101	72.1%	150	66.4%	
	Fikrim yok	6	7.0%	11	7.9%	17	7.5%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	226	100.0%	

Araştırmaya katılan gençlerin cinsiyet bakımından bayanların başörtü örtünmesi konusundaki görüşlerini karşılaştırma yapıldığı zaman anlamlı düzeyde farklılık görüldüğü, bu farklılığın ise örtünmelidir diyen erkekler kadınlara göre daha yüksek olduğu ve isteğe bağlı olması gerektiğini düşünenlerde kadınların erkeklere göre daha fazla oldukları görülmektedir. Kadınlarda yukarıda tablo 27’de bahsettiğimiz üzere başörtü örtünmesi konusundaki düşünceleri ise psikolojik sorumluk sahibi olmaktan çekindiklerini düşünürüz.

3.4.6 Fal Baktırma

Tablo 29. Kazak Gençlerin Zor Zamanlarında Falcıya Gidip Gitmemesine Göre Dağılımı

	Sayı	%
Falcı ve Kâhinlere Gitme	Devamlı giderim	2 0.9
	Ara sıra	35 15.5
	Gitmiyorum	156 69.0
	Onlara inanmak büyük günahtır	33 14.6
	Toplam	226 100.0

29'cu tabloya göre Kazak gençlerin zor zamanlarda falcı ve kâhinlere gitmesi ile ilgili soruya verdikleri yanıt ise, %0.9 (s=2) devamlı gittiğini, %15.5 (s=35) ara sıra gittiğini, %14,6 (s=33) onlara inanmanın günah olduğunu söylerken, en yüksek oran olarak %69.0'ü (s= 156) gitmediklerini belirtmektedir.

Geçmişte çeşitli inanıcılar nedeni ile Kazak toplumu arasında fal açıp gelecek hakkında yorum yapmak, rüyaya inanmak vb. uygulamalar mevcuttur. Bunların hepsi Şamanizm'le ilgili olsa da, uzun tarihi süreç içerisinde Kazakların gelenek görenekleri haline gelmiştir. Falcılık Kaşgarlı Mahmut'un Divan'ü Lüğat-it Türk'te fal "falcılık, kâhinlik bir kimsenin gönlündekini bilmek" olarak açıklanmıştır.¹³⁴ Kazaklarda değişik falcılık türleri de vardır. Koyun tezekleri veya mısır, fasulye gibi şeylerle fal bakanlara "qumalakqşı" (falcı) , koyunun kürekkemiğine bakarak garipten haber verenlere "boljağış" (kâhin), avucun çizgisine, yüz hatlarına, kaşlarına, alınına, gözüne bakıp kaderi hakkında kişiye gaipten haber verene "kuşunaş", değişik nesnelere yola çıkarak fal bakanlara ise "ırımcı" adı verilir. Bunlardan "qumalakşılık" (falcılık) Kazaklarda meslek olarak günümüzde de yapılmaktadır.¹³⁵ Buna rağmen eskiye göre Kazakistan Bağımsızlığını aldıktan sonra İslamiyet'in tekrardan yayılması ile birlikte batıl inanç düşünceleri de birer-birer azaldığını da, yukarıdaki tabloya göre söyleye biliriz.

¹³⁴G.Esim; A.Artemyev; S.Kanayev; G.Bilova, "Teoloji Esasları", Almatı "Bilim Yay, 56- bet.

¹³⁵Zeyneş İsmail, "Kazak Türkleri", Yeni Türkiye yay, Ankara 2002, s. 326-327

Tablo 30. Zor Zamanlarınızda Falcı ve Kâhinlere Gitme Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyet				P
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Falcı ve Kâhinlere Gitme	Devamlı giderim	1	1,2%	1	0,7%	0.034
	Ara sıra	9	10,5%	26	18,6%	
	Gitmiyorum	57	66,3%	99	70,7%	
	Onlara inanmak büyük günahtır	19	22,1%	14	10,0%	
Toplam		86	100,0%	140	100,0%	

Tablo 30'a göre, cinsiyet bakımından gençlerin falcı ve kâhinlere gitme durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılık olduğu gözlenmiştir ($p < 0.05$). Onlara inanmanın büyük günah olduğunu düşünen gençlerde, erkeklerin kadınlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Bu duruma erkeklerin yukarıda tablolarda bahsettiğimiz üzere dine daha yakından ilgilendikleri, bilgi düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğun düşünürüz.

3.5 Sosyal-Kültürel Hayatta Din

Günümüzde bahsetmemiz gereken konulardan biri de sosyal-kültürel hayatta dinin önemi. Din milletlerin sahip olduğu kültürün en önemli unsurlarından biridir. O sadece bir unsur olarak kalmaz, aynı zamanda kültürün diğer unsurları üzerinde de derin etkiler yapar. Dilde, sanatta, tarihte, günlük sosyal hayatta da vb. bu etkileri görmek mümkündür. Dinin, fertlerin ve toplumların tutum ve davranışlarında, hatta toplumların birbirlerine olan tutumlarında da etkisi yüksektir.

3.5.1 Dini Kitaplar Okuma

Tablo 31. Gençlerin Dini Kitaplar Okuyup Okumamasına Göre Dağılımı

		Sayı	%
Dini kitap okuyor musunuz?	Okuyorum	68	30.1
	Okumuyorum	41	18.1
	Bazen	116	51.3
	İlgilenmiyorum	1	0.4
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan deneklerimizin dini kitaplar okuması ile ilgili soruya yanıtları, %30,1'i (s=68) okuduklarını, %18,1'i (s=41) okumadıklarını, %53,3'ü (s=116) bazen okuduklarını belirtmektedir. %0.4 (s=1) ise bu konuyla ilgilenmediklerini söylemektedir.

Üniversite yılları, doğumdan itibaren başlayan gelişim sürecinin en önemli evrelerinden biridir. Bu dönemde yapılacak nitelikli okumalar, kişinin bireysel gelişimine katkı sağladığı gibi topluma sunacağı değerin niteliğini de belirler. Bu sebeple üniversite gençlerinin dini kitapları okuması ve ara sıra olsa bile dini kitaplar okumaları bizim açıdan önemli unsurlardan biridir.

Tablo 32. Dini Kitaplar Okuyup Okumamasının Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				p
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Dini kitaplar okuyor musunuz?	Okuyorum	29	33.7%	39	27.9%	0.773
	Okumuyorum	14	16.3%	27	19.3%	
	Bazen	43	50.0%	73	52.1%	
	İlgilenmiyorum	0	.0%	1	.7%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Tablo 32'ye göre gençlerin dini kitaplar okumasıyla ilgili cinsiyete göre dağılımında, erkeklerde %33,7'si (s=29), kadınlarda %27,9'ü (s=39) dini kitaplar okuduklarını, erkeklerde %16,3'ü (s=14), kadınlarda %19,3'ü (s=27) dini kitaplar okumadıklarını belirtmektedir. En yüksek oran olarak erkeklerde %50,0 (s=43), kadınlarda ise %25,1'i (s=73) bazen de olsa okuduklarını söylemektedir. Kadınlarda ise tek bir kişi dini kitaplara ilgisi olmadığını söylüyor. Bu tabloya göre yukarıda bahsettiğimiz gibi erkeklerin dinle ilgisi yüksek oranda olduğu gibi, burada da erkeklerin dini kitaplara ilgisi daha fazla olduğunu belirtebiliriz.

3.5.2 Boş Zamanda Tartışılan Konular

Tablo 33. Deneklerin Arkadaşları ile Bir Araya Gelindiği Zaman Tartışılan Konulara Göre Dağılımı

		Sayı	%
Arkadaşlar ile tartışılan konular	Bilimsel ve teknik konular	33	14.6
	Dersler ve öğrenci sorunları	13	5.8
	Spor, kültür, sanat, edebiyat	99	43.8
	Dini konular	17	7.5
	Siyasi konular	8	3.5
	Diğer	56	24.8
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan gençlerin arkadaşları ile bir araya geldikleri zaman bahsedilen konular arasında %43,8'i (s=99) spor, kültür, sanat, %7,5'i (s=17) ise dini konular, konuştuklarını belirtmektedir. %24,8'lik (s=56) kısmı ise diğer konularla ilgili konuştuklarını söylemekte. Burada diğer seçeneğindeki konular olarak anket inceleme aşamasında çoğunluğun iş hayatları ile ilgili konuştukları gözlemlenmiştir. Günümüzde maalesef teknolojinin gelişmesi nedenlerinden dolayı gençlerimizi sanat, spor gibi konulara daha yoğunlaştırdığını düşünüyoruz.

Tablo 34. Gençlerde Arkadaşları ile Bir Araya Gelindiği Zaman Tartışılan Konuların Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				p
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Arkadaşlarla bir araya gelince bahsedilen konu	Bilimsel ve teknik konular	3	3.5%	30	21.4%	0.001
	Dersler ve öğrenci sorunları	4	4.7%	9	6.4%	
	Spor, kültür, sanat, edebiyat	51	59.3%	48	34.3%	
	Dini konular	6	7.0%	11	7.9%	
	Siyasi konular	2	2.3%	6	4.3%	
	Diğer	20	23.3%	36	25.7%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Cinsiyete göre arkadaşlar ile bir arada iken bahsedilen konular arasında anlamlı bir fark gözlenmiştir ($p<0.05$). Bu farklılığın, bilimsel ve teknik konularda kadınların erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve spor, kültür, sanat ve edebiyat konularında ise erkeklerin kadınlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Bu tabloya göre kadınların eğitim düzeyi açısından, yukarıda 6'cı tabloyu desteklediğini düşünmekteyiz. Erkeklerin ise spor ve sanatı hobi olarak benimsediklerini söyleye biliriz.

3.5.3 Arkadaş Seçimi

Tablo 35. Kazak Gençlerinin Arkadaş Seçiminde Nelere Dikkat Ettiği Sorusunun Yanıtı

		Sayı	%
Arkadaş seçimindeki kriterleri	Zengin olması	6	2.7
	Dindar olması	13	5.8
	Hoşgörülü ve nazik olması	34	15.0
	Çalışkan ve akıllı olması	71	31.4
	Dürüst olması	89	39.4
	Diğer	13	5.8
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan deneklerin %39,4'ü ($s=89$) dürüst olmasına, %31,4'ü ($s=71$) ise çalışkan ve akıllı olmasını yüksek bir oranla seçmektedir. Arkadaş seçiminde geriye kalan %2,7'si ($s=6$) zengin olması, %5,8 ($s=13$) dindar olması, %15,0 ($s=34$) hoşgörülü ve nazik olması gerektiğini belirtmektedir. Diğer seçeneği ise %5,8'i ($s=13$) kısmını kapsamaktadır.

İnsan ilişkilerinde olduğu gibi, kazak halkında dürüst olma önde gelen özelliklerinden biri olduğunu da belirtebiliriz. Arkadaşa sadık, emanete sahip çıkan bir millettir. “ Şınşıldın şırağı sönbeidi”(Dürüst insanın ışığı sönmez)”diyen atasözü de vardır. Atalarımız çocuklarına torunlarına hep sadık ve dürüst arkadaşın çok olsun diye öğütler söyledikleri halk arasında bilinmektedir.

Tablo 36. Arkadaş Seçiminde Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				p
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Arkadaş seçiminde ki kriterleri	Zengin olması	2	2.3%	4	2.9%	0.099
	Dindar olması	8	9.3%	5	3.6%	
	Hoşgörülü ve nazik olması	7	8.1%	27	19.3%	
	Çalışkan ve akıllı olması	25	29.1%	46	32.9%	
	Dürüst olması	39	45.3%	50	35.7%	
	Diğer	5	5.8%	8	5.7%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Tablo 36'e göre gençlerin arkadaş seçiminde dürüst olunmasına kadınlara göre erkeklerin daha fazla önem verdikleri dikkat çekmektedir. Bayanlar da ise hoşgörülük oranı erkeklere göre daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Erkelerin sosyal ilişkilerde ve sosyal olaylarda liderlik etme özelliği daha güçlü olduğu için kadınlara göre mantıksal düşünme duygusu daha yüksektir. Bu nedenle de dürüstlük ve doğruluğu öngörür. Kadınlar erkeklere oranla daha merhametli ve zayıf bir cinsel kimlik oldukları için, duygusal bir tabiata sahiptirler. Bu sebeple de hoşgörülük ve nezakete daha çok önem verirler.

Tablo 37. Arkadaş Seçiminin, Dini İnanca ve Değerlere Karşı Tutumlarına Göre Dağılımı

		Dini İnanca Verilen Değere Karşı Tutumu								P
		Genellikle benimsiyorum		İlgisizim		Şüphe ve tereddüt içindeyim		Ateistiyim		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Arkadaş Seçiminde Dikkat Edilen Hususlar	Zengin olması	4	2,0%	0	0,0%	2	18,2%	0	0,0%	0.008
	Dindar olması	13	6,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	
	Hoşgörülü ve nazik olması	29	14,1%	2	25,0%	3	27,3%	0	0,0%	
	Çalışkan ve akıllı olması	65	31,7%	5	62,5%	1	9,1%	0	0,0%	
	Dürüst olması	83	40,5%	1	12,5%	5	45,5%	0	0,0%	
	Diğer	11	5,4%	0	0,0%	0	0,0%	2	100,0%	
Toplam		205	100,0%	8	100,0%	11	100,0%	2	100,0%	

Tablo 37'ye göre, gençlerin dini inanca ve değerlere karşı tutumları bakımından arkadaş seçiminde dikkat edilen hususlar karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde farklılık olduğu görülmüştür ($p < 0.05$). Özellikle arkadaş seçiminde zengin olmasını tercih edenler ise, dini inanca ilgili tutumları, şüphe ve tereddüt içinde olanlardır. Bunlar genellikle benimseyenlere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Yine arkadaş seçiminde çalışkan ve akıllı olmasını tercih edenlerde, dini inanca verilen değere karşı tutumları, ilgisiz olanların şüphe ve tereddüt içinde olanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

3.6 Bilgi Boyutu

3.6.1 Dinle İlgili Konular

Tablo 38. Kazak Gençlerinin Dinle İlgili Konuları Nerden Takip Ediyorsunuz Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

		Sayı	%
Dini konuları nereden takip ediyorsunuz	Tv	27	11.9
	İnternet	26	11.5
	Kitap	36	15.9
	Hepsi	110	48.7
	Diğer	27	11.9
	Toplam	226	100.0

Günümüzde Kazakistan gençlerinin dini konular üzerindeki bilgileri nerden takip ettikleri sorusuna verdiği yanıt en yüksek oranla %48,7 (s=110) tv, internet, kitap üçünden (hepsi seçeneği) de takip ettiklerini belirtmektedir. Bu demek oluyor ki yüksek bir oranda gençlerin her yerde dini konulara ilgi ve alakasının olduğunu söyleyebiliriz. %11.9'luk (s=27) kısım ise diğer cevabını vermekte. Anketler inceleme aşamasında diğer seçeneğine cevap veren erkekler ise camide cuma namazı esnasında, diğer kandil mübarek günlerde cami imamından dinledikleri dini konular üzerinden takip ettiklerini, bayanlar ise aile içinde büyüklerinin bahsettikleri dini konular üzerinden takip ettiklerini belirtmektedir.

Tablo 39. Dinle İlgili Konuları Takip Etmenin Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				p
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Dini konuları takip ediyormusunuz?	Tv	8	9.3%	19	13.6%	0.105
	İnternet	7	8.1%	19	13.6%	
	Kitap	15	17.4%	21	15.0%	
	Hepsi	40	46.5%	70	50.0%	
	Diğer	16	18.6%	11	7.9%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Tablo 39'a göre dini konular hakkında erkeklerin %46,5'i (s=40), kadınların %50,0'si (s=70) internet televizyon ve kitaplardan takip ettiğini söylemektedir. Genel

olarak kadınların ve erkeklerin dine olan ilgisi, günlük sosyal hayatta fazla olduğunu belirtebiliriz.

3.6.2 Kazakistan'da Dini Bilgiler

Tablo 40. Gençlerin Kazakistan'da Dini Öğrenmek İçin Kitap, Dini Kaynaklar v.b Bilgilerin Yeterliliğiyle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

		Sayı	%
Kazakistan'da dini kaynaklar yeterli mi?	Evet	69	30.5
	Hayır	111	49.1
	Fikrim yok	46	20.4
	Toplam	226	100.0

Katılımcıların %49,1'i (s=111) büyük bir kısmı Kazakistan'da dini kaynakların yetersiz olduğunu düşünmektedir. Buna sebep olarak ülkede dini kitap dergi yazacak din görevlerinin sayısının yeterli olmadığı ve resmi dini kitap, dergilerin az olması, bunların başlımdaki sayısının da az olma sebepleri ise ekonomik durumlardan dolayı yetersiz olduğu düşünülmektedir.

3.6.3 Kazakistan'da (KMDİ) Durumu

Tablo 41. Gençlerin Kazakistan'da (KMDİ) Hizmetlerinin Yeterli Olup Olmaması Yönündeki Düşünceleri.

		Sayı	%
KMDİ Hizmetlerine bakış	Yeterli	139	61.5
	Yetersiz	65	28.8
	Fikrim yok	22	9.7
	Toplam	226	100.0

Araştırmaya katılan deneklerin %61,5'i KMDİ'nin hizmetlerini yeterli bulurken, %28.8'i yetersiz bulmaktadır. %9.7'sinin ise konu hakkında bir fikri yoktur. Araştırmanın verilerini kısmen desteklenmiş bulunmaktadır.

Kazakistan'da KMDİ (Kazakistan Müslümanlar Dini İdaresi)'nin ana prensibi: Şeriat (Hanefi mezhebi) boyunca halka açık ve resmi olarak İslamiyet'i daha çok yaymaktır. Gençler üzerindeki hedefleri ise; Dini kurumlarda eğitim gören

öğrencilere burs imkânı sunmak, Dini eğitim kurumları ve medreseler inşa etmek ve onları teknolojik altyapısını hazırlamak, Medresedeki öğrencilere modern bir öğrenci ev inşa etmek, Dini edebiyat yayın hazırlamak bunları halka dağıtmak, Her bir üniversitelerde ilahiyat bölümü (теология бөлімі)'ün açılması genç din görevlilerinin yetiştirilmesidir.

Tablo 42. Gençlerin Kazakistan'da (KMDİ) Hizmetlerine Bakış Açısının Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyetiniz				P
		Erkek		Kadın		
		Sayı	%	Sayı	%	
Kazakistan'da KMDİ'nin çalışma durumunu nasıl buluyorsunuz	Yeterli	58	67.4%	81	57.9%	0.221
	Yetersiz	19	22.1%	46	32.9%	
	Fikrim yok	9	10.5%	13	9.3%	
Toplam		86	100.0%	140	100.0%	

Tablo 42'deki verilere göre KMDİ'nin çalışmalarını erkeklerin %67.4'ü (s=58), kadınların %57.9'ü (s=81) yeterli, erkeklerin %22.1'i (s=19), kadınların ise %32.9'ü (s=46) yetersiz bulmaktadırlar. Yukarıda tablolarda belirttiğimiz gibi dini konularla ilgilenen erkeklerin sayısı daha fazla olmakla birlikte KMDİ (Kazakistan Müslümanlar Dini İdaresi)'nin hizmetlerini yakından takip ettikleri de görülmektedir. Din görevlilerinde ve KMDİ'nin hizmet kadrolarında kadın görevlilerin az olması, genç bayanların üzerinde eksik etki yarattığını da düşünmekteyiz bu tabloya göre.

3.6.4 Okullarda Dini Ders

Tablo 43. Gençlerin Kazakistan'da Okullarda Dini Ders Verilmesi İle İlgili Düşünceleri

		Sayı	%
Dini ders verilmeli mi?	Evet gerekli	184	81.4
	Hayır gereksiz	11	4.9
	Fikrim yok	31	13.7
	Toplam	226	100.0

Analiz sonucuna bakarsak Kazakistan'da okullarda dini dersler verilmesi gerektiğini gençlerimizin çoğunluğu desteklemektedir. Genç nesil bireylerinin hayatında din olgusu çok önemli bir yer tutmaktadır. Komünist dönemde toplumun her bir ferdine dinsizlik öğretileri yerleştirilmeye çalışıldıkları için, Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle beraber yeni nesillerin dine olan ilgisi ile dini dersleri öğrenmeye olan talepleri artırmaktadır ve her geçen gün de artmaya devam etmektedir. Günümüzde devlet tarafından yüksek öğretim kurumlarında dini dersleri öğretemeye yetkin din âlimleri yetiştirmek öncelikli konuları arasında yer almaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kazakistan'da önde gelen üniversitelerin biri olan L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi'nde eğitim alan Kazak gençlerin dine yönelimlerini konu alan bu alan çalışması, bir taraftan Sovyetler Birliği döneminde Kazakistan'daki dini hayat ve günümüzde tesirlerinde yetkisini anlamaya hedefleyen, diğer taraftan bağımsızlıktan sonra Kazakistan'da dini hayat, meydana gelen değişiklikler, gelişmeleri tespit etmeyi ve karşılaştırmalar yapmayı amaçlayan bir araştırmadır.

Kazakistan Sovyetler Birliği döneminde, önemli bir modernlik tecrübesi yaşamış, tarihsel materyalizm ve sosyalizm kaynaklı bir öğreti çerçevesinde seküler bir dünya, yanı ateizme yakın laik bir görüşü benimsemişti. Uzun yıllar Sovyet hâkimiyetinde kalmasına rağmen, din inanç sosyal sembollerin Kazakistan'ın geleneksel kültüründe önemli derecede yerini korumaya başardığını söyleyebiliriz.

Kazakistan'da üniversite gençlerinin dine yönelimi (L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi örneği) başlığın taşıyan bu araştırmamız, Kazakistan'da yaşayan Kazak genç Müslümanların dine yönelimlerini tespit etmek, bu yönelimlerdeki benzerlik ve farklılıkları belirlemek ve karşılaştırmalar yapmak üzere düzenlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, üniversite gençliğinin dini hayatın gösterisi olarak kabul edilen dini inanç, ibadet, bilgi ve davranış boyutlarındaki eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Verilerin analizi için çapraz tablo kullanılmış; diğer konularla ilgili tutumları frekans analizi ile belirlenmiştir.

Genel olarak araştırmamızın varsayımları ile ilgili değerlendirmeler hakkında söz edecek olursak. Günümüzde Kazakistan'da üniversite gençlerinin dine yönelme konusunda iyi bir izlem görülmektedir. Öncelikle araştırmamızın önemli sorularından biri gençlerin dini inanca ilgili tutumlarının belirlenmesiydi. Gençlerimizin tablo 9'da %90,7 (s=205) en yüksek oranla dini benimsediklerini söylemektedir. Tablo 14'e göre örneklemin %27,4'ü (s=62) namaz kılıyor, %34,5'i (s=78) ara sıra mübarek günlerde namaz kıldıklarını belirtmektedir. Tablo 10, 15, 26, 28, 30, 42 kadınların erkeklere oranla daha düşük seviyede dini yaşadıkları, bilgi düzeylerinin düşük olduğu ve dini pratikleri daha az yaptıkları görülmektedir. Bununla birlikte "erkeklerin kadınlara göre dini inanç ve ibadet boyutlarına daha çok

bağlı oldukları’’ varsayımını desteklemiş olduğu görülmektedir. ‘’Kadınların bağımsızlık sonrası dine yaklaşımı olumlu yönde olduğu’’ varsayımı da desteklenmiş bulunmaktadır tablo 10, 18, 23.

Tablo 22. gençlerin %43.4’ü (s=98) camiye gittiklerini belirtmekte, tablo 26. %68,6’sı (s=155) dini nikâh görüşünü desteklediğini, tablo 29. Falcı ve kahinlere gitmeyenler %69.0 (s=156), tablo 31. dini kitaplar okuması ile ilgili soruya yanıtları ise, %30,1’i (s=68) devamlı okuduklarını, %53,3’ü (s=116) bazen okuduklarını belirtmektedir. Tablo 38 gençlerin günümüzde sosyal hayatta da dinle yakından ilgilendikleri görülmektedir. Dini davranış boyutları ise; tablo 24’de gençlerin günümüzde Kazakistan’da yaşayan diğer din mensuplarını anlayışla karşıladığı ve onlara saygı duyduklarını belirtmektedir. Sona olarak şunu ifade edebiliriz ki, gençlerin Kazakistan’da okullarda dini ders verilmesi ile ilgili görüşleri ise büyük oranda %81,4’dür.

Ayrıca ki-kare test tablolarından, genç erkeklerimizin, genç bayanlarımıza göre dini bilgi düzeyi azda olsa yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde, Kazakistan’da yaşayan L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesinde gençlerinin dine yönelimlerinin olumlu olduğunu; Kazak halkının dini yönden yaşadıkları tüm zorluklara rağmen gençlerin inançlarına sahip çıkmaktadır. Ahlaki ve dini davranış yönlerinin geliştirmeye açık olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca gençlerin dini inanç tutumları, davranışlarına sosyal ekonomik ve kültürel şartların etkisi de vardır. Araştırmanın hipotezleri genel olarak desteklenmiştir. Kazakistan’da gençler üzerinde yapılacak çalışmalara daha çok ihtiyaç vardır. Araştırmamız bu alanda yapılan araştırmalardan biri olup, bundan sonra yapılacak çalışmalara bir ışık tutacağını ümit ediyoruz. Önümüzdeki dönemlerde araştırılması gereken konu önerilerimiz ise; ‘’ İbadet Algısı, Kazak örf adetlerinin dine etkisi, Günümüzde İslam dini sizin için neyi ifade eder, Kazakistan toplumunda gençler üzerindeki dini hayat, Dini ibadetlerden hayatınızdaki namazın önemi.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Bu anket forumu Kazakistan'da Üniversite Gençlerinin Dine Yönelimi, (L.N. Gumilyev Ulusal Avrasya Üniversitesi örneği) inceleme konusu yapan yüksek lisans araştırmasına veri tabanı oluşturacaktır. Araştırmada sorulara verdiğiniz cevaplar Kazakistan'da üniversite gençlerinin dine yönelimi, gençlerimizin İslamiyet'e bakış açısı, devletimizin geleceği için dini yaşamları açısından ilimi bir araştırma neticesinde ayırt etmeye amaç edinmektedir

Anket forumundaki soruları verdiğiniz cevaplar ile Kazakistan genç neslinin dini yaşamlar ölçülmektedir. Cevaplarınız başka bir şahsı ve kuruluş tarafından kesinlikle kullanılmayacaktır.

Lütfen soruları cevapsız bırakmayın.

Kendinize uygun olan seçeneğe (X) işaretini koyunuz.

Seçenekler içinde sizin fikrinize uygun olmayan soruyu, diğer seçeneğini gösteren bölüme kendi düşünce fikrinizi açıklaya birlesiniz.

Guliya KHADYLKHAN

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi

A. B. D. Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Din Sosyolojisi Bilim Dalı

Ek 2: Anket Soruları

ANKET SORULARI

1. Cinsiyetiniz?

1.() Erkek

2.() Kadın

2. Yaşınız?

1.() 15-17

2.() 18-20

3.() 21-23

4.() 24+üstü

3. Medeni durumunuz?

1.() Evli

2.() Bekâr

4. Üniversiteye gelmeden önce yaşadığınız yer?

1.() Şehir

2.() İlçe

3.() Köy

4.() Yurt dışı

5. Babanızın eğitim durumu?

1. () Okul yazar değil

2() lise mezunu

3.() Üniversite

4.() Yüksek lisans, Doktora

5. () Başka.....

6. Annenizin eğitim durumu?

1. () Okul yazar değil
- 2() lise mezunu
- 3.() Üniversite
- 4.() Yüksek lisans, Doktora
5. () Başka.....

7. Üniversite eğitim sürecinizde nerede kalıyorsunuz?

- 1.() Aile, akraba yanı
- 2.() Devlet yurdu
- 3.() Özel yurt
- 4.() Öğrenci evi
- 5.() Başka.....

8. Ailenizin sosyal ekonomik durumu size göre hangi düzeyde?

- 1.() Üstü (Zengin)
- 2.() Ortanın üstü
- 3.() Orta
4. () Fakir

9. Din inanç ve değerlerle ilginiz?

- 1.() Genellikle benimsiyorum
- 2.()İlgisizim
- 3.() Şüphe ve tereddüt içindeyim
- 4.() Ateistim
5. () Başka.....

10. Aile fertlerinizde kimlerin dini inanca ilgili tutumları var?

1. () Sadece aile büyükleri
2. () Ailede herkes
3. () Ailede hiç kimse
4. () Diğer....

11. Namaz kılıyor musunuz?

1. () Kılıyorum
2. () Ara sıra (Mübarek Günlerde)
3. () Kılmıyorum

12. Oruç tutuyor musunuz?

1. () Evet
2. () Hayır

13. İbadetleri hangi sebeple yapıyorsunuz?

1. () Dinimizdin emri olduğu için
2. () Günahların affı için
3. () Kötü durumlarla karşılaştığım zaman
4. () Cehennem korkusu için
5. () Başka.....

14. Camiye gidiyor musunuz, gidiyorsanız hangi sebeplerle?

1. () Namaz kılmaya
2. () Zekât vermeye
3. () Sohbet dinlemeye
4. () Dua etmek için
5. () Gitmiyorum
6. () Hepsi

15. Diğer dini mensuplara bakış açınız?

1. () Anlayışla karşılıyorum
- 2.() Onları anlamıyorum
- 3.() Kendi dinim hak dindir diye düşünüyorum
- 4.()Fikrim yok

16 Medeni nikâhın yanında dini nikâhın olmasını istiyor musunuz?

- 1.() Evet
- 2.() Hayır
- 3.() Fikrim yok

17. Bayanların başörtü kullanmasına bakışınız?

- 1.() Başörtü örtülmeli
- 2.() Gereksiz buluyorum
- 3.() İsteğe bağlı
- 4.() Fikrim yok

18. Falcı ve kâhinlere gider misiniz?

- 1.() Devamlı giderim
- 2.() Ara sıra
- 3.() Gitmiyorum
- 4.() Onlara inanmak büyük günahdır
5. () Başka.....

19. Dini kitaplar okuyor musunuz?

- 1.() Okuyorum
- 2.() Okumuyorum
- 3.() Bazen
- 4.() İlgilenmiyorum
5. () Diğer.....

20. Arkadaşlarınızla bir araya geldiğinizde daha çok hangi konulardan bahsedersiniz?

- 1.() Bilimsel ve teknik konular
- 2.() Dersler ve Öğrenci sorunları
- 3.() Spor, Kültür, sanat, edebiyat
- 4.() Dini konular
- 5.()Siyasi konular
- 6.() Başka.....

21. Arkadaş seçerken öncelikle hangi özelliğine dikkat edersiniz?

- 1.() Zengin olması
- 2.() Dindar olması
- 3.() Hoşgörülü ve nazik olması
- 4.() Çalışkan ve akıllı olması
- 5.() Dürüstü olması
6. () Diğer.....

22. Dini konuda bilgileri takip ediyor musunuz, takip ediyorsanız hangi kaynaklardan?

- 1.() Televizyon
- 2.() İnternet
- 3.() Kitaplardan
- 4.() Hepsi
- 5.() Başka.....

23. Kazakistan’da dini kaynaklar yeterince mevcut mu?

- 1.() Evet
- 2.(). Hayır
- 3.() Fikrim yok

24. Kazakistan’da Diyanet İşler Başkanlığının çalışmalarını nasıl buluyorsunuz? (KMDE)

- 1.() Yeterli
- 2.() Yetersiz
- 3.() Fikrim yok
4. () Başka.....

25. Sizce ülkemizin geleceği için okullarda dini ders verilmeli mi?

- 1.() Evet gerekli
- 2.() Hayır gereksiz
- 3.() Fikrim yok
- 4.() Başka.....

АНКЕТА ФОРУМЫ

Бұл анкета «Қазақстанда университет жастарының дінге бейімделуі, (Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті мысалы) атты магистратуралық диплом жұмысы үшін дайындалған. Анкетадағы сұрақтарға берген жауаптарыңыз Қазақстанда университет жастарының дінге бейімделуі, жастарымыздың Исламға көзқарасы, еліміздің болашағы үшін рухани өмір сүрулері жағынан маңыздылығы ғылыми зерттеу нәтижесінде анықтауды көздеген.

Анкета сұрақтарына беретін шынайы жауаптарыңыз Қазақстанның жас ұрпақтарының діни тәжірибелері өлшенеді. Берілген жауаптарыңыз басқа бір кісі немесе ұйым жағынан көрінбейді.

Өтініш сұрақтарды жауапсыз қалдырмаңыз.

Дұрыс деп тапқан жауабыңызды (x) белгісімен белгілеңіз.

Жауаптардың ішінде сіздің көзқарасыңызға сай келмеген сұраққа «Басқасы (көрсетіңіз) _____» түріндегі жерге өз ойыңызды жазыңыз.

Сауалнамаға қатысқаныңыз үшін алғыс білдіремін!

Гулия Хадалхан

Нежмеддин Эрбакан Университеті

Ахмет Келешогу Өлеуметтік ғылымдар институты

Философия және Дін білімдері кафедрасы

Дін социологиясы бөлімі

Анкета сұрақтары

1. Жынысыңыз?

- 1.() Ер
- 2.() Әйел

2. Жасыңыз?

- 1.() 15-17
- 2.() 18-20
- 3.() 21-23
- 4.() 24-жоғары

3. Отбасылық жағдайыңыз?

- 1.() Үйленген
- 2.() Бойдақ

4. Университетке келместен бұрын қайда болдыңыз?

- 1.() Қала
- 2.() Аудан
- 3.() Ауыл
- 4.() Шетел

5. Әкеңіздің білім деңгейі?

- 1.() Оқу жазу білмейді
- 2.() Орта
- 3.() Арнайы орта
- 4.() Жоғары
- 5.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

6. Анаңыздың білім деңгейі?

- 1.() Оқу жазу білмейді
- 2.() Орта
- 3.() Арнайы орта
- 4.() Жоғары
- 5.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

7. Біліміңізді қайда тұрып алып жатырсыз?

- 1.() Отбасы жанында
- 2.() Мемлекет жатахқанасы
- 3.() Жекеменшік жатахқана
- 4.() Достарменбіргеуіде
- 5.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

8. Отбасыңыздың экономикалық жағдайы?

- 1.() Өте жоғары (бай)
- 2.() Жоғары

3.() Орташа

4.() Нашар

9. Сіздің дінге қатысыңыз?

1.() Дінге сенушімін

2.() Дінге сенуші емеспін

3.() Күмәнданамын

4.() Атеистпін

5.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

10. Сіз тәрбиеленген отбасының діндарлық деңгейі?

1.() Отбасында аға буын өкілдері (үлкен кісілер) толық ұстанады

2.() Дәстүрлі діннің талаптары толық орындалады

3.() Діни дәстүрлер мүлде орындалмайды

4.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

11. Намаз оқисыз ба?

1.() Оқимын

2.() Анда-санда (мұбарак күндер мен түндерде)

3.() Оқымаймын

12. Ораза ұстайсыз ба?

1.() Иә

2.() Жоқ

13. Құлшылықтарды не үшін жасайсыз?

1.() Дініміздің бұйрығы үшін

2.() Күнәміздің кешірілуі үшін

3.() Жаман нәрселерден аман сау болуым үшін

4.() Тозақтан қорқамын

5.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

14. Мешітке қандай себептермен барасыз?

1.() Намаз оқуға

2.() Зекет беруге

3.() Уағыз тыңдауға

4.() Дұға-тілек тілеу үшін

5.() Бармаймын

6.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

15. Өзге діни ілімді ұстанушыларға көзқарасыңыз:

1.() Түсіністікпен қараймын

2.() Оларды түсінбеймін

3.() Өзімнің ұстанатын дінім ғана ақиқат деп санаймын

4.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

16. Азаматтық некемен бірге діни некенің болуын қалайсыз ба?

1. Иә
2. Жоқ
3. Айтарым жоқ

17. Хиджаб кигендерге көзқарасыңыз қандай?

1. Хиджаб кию керек
2. Керек емес
3. Әркімнің өз қалауы
4. Айтарым жоқ

18. Қиналған кезіңізде құмалақшы, емші-көріпкелге барасыз ба?

1. Жиі барамын
2. Анда-санда
3. Бармаймын
4. Оларға бару, сену үлкен күнә
5. Басқасы (көрсетіңіз) _____

19. Діни кітаптар оқисыз ба?

1. Оқимын
2. Оқымаймын
3. Анда-санда
4. Қызықпаймын
5. Басқасы (көрсетіңіз) _____

20. Досыңызбен кездескенде қандай тақырыпта көп әңгімелесесіз?

1. Білім мен технология жайында
2. Отбасын құру
3. Спорт, мәдениет, өнер, әдебиет
4. Діни тақырыпта
5. Саясат
6. Басқасы (көрсетіңіз) _____

21. Дос таңдағанда қандай ерекшеліктеріне мән бересіз?

1. Байлығына
2. Діндарлығына
3. Мейірімділігіне
4. Үлгілі және ақылдылығына
5. Шыншылдығына
6. Басқасы (көрсетіңіз) _____

22. Дінге байланысты мағлұматты қайдан аласыз?

1. Телевизор
2. Интернет
3. Кітап
4. Барлығы

5.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

23. Елімізде сіздің ойыңызша дінді үйрену құралдары (кітап т.б) жеткілікті ма?

- 1.() Иә
- 2.() Жоқ
- 3.() Айтарым жоқ

24. Қазақстан мұсылмандар діни басқармасының атқарып жатқан жұмыстарына көңіліңіз тола ма?

- 1.() Көңілім толады
- 2.() Көңілім толмайды
- 3.() Айтарым жоқ
- 4.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

25. Сіздің ойыңызша еліміздің болашағы үшін оқу орындарында діни білім берілуі керек пе?

- 1.() Иә керек
- 2.() Жоқ керек емес
- 3.() Білмеймін
- 4.() Басқасы (көрсетіңіз) _____

KAYNAKÇA

- A.K. Sultangaliyeva, İslam v Kazakstane, Almatı 1998, s. 51.
- Abdisattar Derbisali, Galim Müftü Hayratle, Almatı, Atamura, Yayınevi, 2007, s. 3.
- Abdolvahab Kara, Kazakistan ve Kazaklar, Selenge Yay, İstanbul 2007, s. 393.
- Adem Şahin, Ergenlerde Dindarlık ve Benlik, Dindarlığın Ergen Benliğine Etkisi Üzerinde Bir Araştırma, 1. Baskı, Konya 2007, s.17
- AdilcnPirmanov, Aycan Kapayeva, Kazak İnteligetsyası, Almatı 1997, s. 68.
- Adnan Kulakızıoğlu, Ergenlik Dönemi, T.C. Aile Araştırma Kurumu Yay, Ankara 2002, s. 15
- Akdes Nimet Kurat, Rusya Tarihi, Ankara 1993, s. 285; 19. yüzyılında üç tane daha kuruldu.
- Akişev K.A, Kuşayev G.A, DrevnyayaKulturaSakov i Usunei, Almatı 1963, s. 16.
- ALAÇAMErol, Bilimsel etkinlik ve Yayım, Türkiye Bilimsel ve Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 2
- Ali Ulvi Mehmedoğlu, Kişilik ve Din Değerler, Eğitim Merkez Yay. İstanbul 2004, s. 26
- Alihan Konratbayev, Kazak AdebİYatının Tarihi, Almatı 1994, s. 123
- ALTUNIŞIK Remzi ve Arık, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı, 3. Baskı, Sakarya Kitabevi, 2004, s.19
- Demografiçeskiy Ejegodnik Kazaxstan, Goskomstat Kazaxistan, Almatı 1993, s. 11.
- Derbisali, İslamınCauharları ve Cadiğerlerlikleri, Almatı, Atamura Yayınevi, 2008, s. 191.
- Directory of CaspianRegion, Central Asian & Southern Caucasuscountries, Ebrar Yayınevi, Tahran 2004, s.467.
- Emile Durkheim, Dini Hayatın İbtidai Şekilleri, çev: Hüseyin Cahit, İstanbul: 1923, s. 94.
- Emre Kongar, Demokrasi ve Kültür, Remzi Kitabevi, 2 basım, İstanbul 1993, s. 45

- Erdoğan Fırat, Üniversite Öğrencilerinde Allah İnancı ve Din Duygusu, Doktora Tezi, Ankara 1977, s.39-42; Mehmet Bayyığit, Üniversite Gençliğinin Dini İnanç Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Bursa 1989, s.43.
- Ergun Yıldırım, Değişen Din Anlayışının Sosyolojisi, Bilge Y. 1. baskı, İstanbul 1999, s. 27.
- G.Esim; A.Artemyev; S.Kanayev; G.Bilova, ‘‘Teoloji Esasları’’, Almatı ‘‘Bilim Yay, 56- bet.
- Gamze Güngörmüş Kona, Türkiye-Orta Asya İşbirliği Stratejileri, Kültür-Sanat Yayınevi, İstanbul 2003, s. 79; K.S. Karacan, a.g.e. s. 281-282.
- Gulnar Zabenova, ViktorUsinov, Kazakistanın Ekonomikalık cane Alumettik Geografyası, Atamura Basımevi, Almatı 2005, s. 52.
- Günay Tümer, Din İslam Ansiklopedisi, IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, Ankara 2002, s.312.
- Hans Freyer, Din Sosyolojisi, AÜİF Yay, Ankara 1964, s. 32.
- Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, Ankara 1993, s. 266-267.
- Hayati Hökelekli, Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi, ‘‘Gençlik ve Din’’ Hayati Hökelekli (Ed), Ankara Okulu Yay. Ankara 2002, s.11.
- <http://old.muftyat.kz/kz/university/view?id=2> (08.10.2015)
- <http://www.bugun.com.tr/son-dakika/kazakistanin-nufusu-17-milyonu--haberi/1425029>
- Hüseyin Peker, Din Psikolojisi, Çamlıca Yay, İstanbul 2003, s. 30-31
- İstoriya Kazakhstana s DrevneyşikhVremen do NaşikhDney (oçerk), Almatı 1993,s.10.
- Joachim Wach, Din Sosyolojisi, MÜİFV Yay, İstanbul 1995, s. 61.
- K.S. Karacan, Kazakistan Tarihi, Kazak Üniversitesi Baspası, Almatı 2008, s. 24.

- Kalican Zankoyev, Nur-Astana Camisi, Almatı 2006, s. 9.
- Kazakh SSR. Kıskaca Enziklopedia, Tom: I, Almatı 1984, s. 8-10.
- Kazakistan Respublikası Atazanı, Yurist Yayınevi, Almatı, 2001, s. 7.
- Kazakistan Respublkasının CoğargıKenes Meclisi, 1992, No 4, 84-belge.
- Kazakistan Tarih Ansiklopedisi, Atamura Baspası, 1998, I, s. 200-202.
- Kazakistan Tarih Ansiklopeiası, a.g.e. I, s. 275.
- Kemal H. Karpat, Türkiye ve Orta Asya, çev. Hakan Gür, İmge Kitabevi Yay, İstanbul 2003,s. 135.
- Lütfi Şentürk, İslam'da İbadet Kavramı ve Namaz Diyanet İlim Dergisi, c. 33, S.3, s.19-20.
- M. Odintsov, Gosudarstvo i Tserkov; İstoriya Vzaimootnoşeniye (Devlet ile Kilise; Karşılıklı İlişkiler Tarihi) 1917-1918 g.g.,Znaniye, Moskova, 1991, s. 51.
- Mehmet Bayyigit, Gençlik ve Din, Yediveren Yayın Evi, Konya, 2011, s. 24.
- MekemtasMırzahmetov, Kazaktar Kalay Orıstandırıldı, AtamuraBaspası, Almatı 1993, s. 31.
- Mekemtas Mırzahmetov, Türkistan'da Tugan Oylar, Sanat Baspası, Almatı 1998, s. 51.
- Memiş, Meryem, "Genelden Özele: Marjinal Gençlik Grupları", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi IV, 2012, s.235.
- Mualla Selçuk, "Din Öğretimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?", Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar, MEB Yay, İstanbul 2000, s. 207.
- MusinÇapay, Kazakistan Tarihi, DaurBaspası, Almatı 2008, s. 61.
- Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Vadi Yay, Ankara1997, s. 128-129.
- Mustafa Bazarrov, SovetskayaReligiyonzaya Politika v SredneyAzii(Orta Asya'daki Din Politikası), Sentral'nayaAziya i Kavkaz, Moskova 1997, s. 15-16.
- Mustafa Tavukçuoğlu Din Kültür ve Ahlak bilgisi. Mikro Yay. Ankara 2002. S. 1

- Necdet Subaşı, "Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler", İslâmiyât Dergisi, C. 5. Sayı 4, Ekim-Aralık, Ankara, 2002, s. 24.
- Niyazi Akyüz, Gecekonduarda Dini Hayat ve Kentlileşme, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2007 s. 48.
- Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Bilim Yay, Ankara, 1986, s. 80-81.
- Nurcan Rısgali, Auezovjane Alaş, Almatı 1997, s. 37.
- OliverRoy, Yeni Orta Asya'da Ulusların İmal Edilişi, İstanbul 2000, s. 62.
- Osman Necati, Kur'an ve Psikoloji, çev. Hayati Aydın, Ankara, 2004, s.266.
- Peter L. Berger, Dini Kurumlar, çev: Adil Çiftçi, Anadolu Yay, İzmir1999, s. 256.
- Peter L. Berger, Dini Kurumlar, çev: Adil Çiftçi, Anadolu Yay, İzmir 1999, s. 29.
- R.N.Bazarbayev, Tengristov-ReligiaTurkov i Mogolov, "Ayaz", Naberejniye 2000, s. 37.
- SauleAmandikova, Kazakistan Respublkasının Ata Zandık Hukığı, Foliyant Yayınevi, Astana, 2001, s. 35.
- Savlbek Rustemov, Orınbör Müftülüğü jane Kazaktar, Kazak Tarihi, Almatı, No.4, s. 84.
- ShirinAkner, Sovyet Müslümanları, İnsan Yay, İstanbul 1995, s. 13.
- Şerhan Murtaza, Elim Sagan Aitam, Elbası Sende Tında (Halkım Sana Sesleniyorum, Cumhurbaşkanı Sende Dinle), Kazakistan Baspası, Almatı 1998, s. 5.
- T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C.9, 1994 s.312.
- T.S. Sadıkov, R.R. Kayırbekov, Dünya Jüzi Tarihi, Mektep Baspası, Almatı 2007, s. 197.
- Uljalgas Esenazarova, Kazakistanın Fizikalık Kartası, Almatı Sanat Baspası, 1997, s. 4-5.
- Ü. Günay, Din Sosyolojisi, s.211.

- Ünver Günay, “Modern Sanayi Toplumlarda Din: I”, EÜİFD, Sayı:3, Kayseri 1986, s. 43
- Ünver Günay, Din Sosyolojisi Dersleri, TÜM, Kayseri 1993, s. 307.
- Ünver Günay, Din Sosyolojisi, İnsan Yay, İstanbul, 2002, s. 217-218.
- Ünver Günay, Din Sosyolojisi, İnsan Yay., İstanbul 1998, s.121
- Vrijhof, “Din Sosyolojisi Nedir?”, Din Sosyolojisi, Vadi Yay. Ankara 1998, s. 17-18.
- Zeki Arslantürk, Sosyal Bilimler için Araştırma Metod ve Teknikleri, 6. Basım, Çamlıca Yay, İstanbul, 2004, s. 63.
- Zeki Aslantürk; Tayfun Amman; Sosyoloji, s.281–282
- Zeyneş İsmail, “Kazak Türkleri”, Yeni Türkiye yay, Ankara 2002, s.325*
- Zeyneş İsmail, “Kazak Türkleri”, Yeni Türkiye yay, Ankara 2002, s. 326-327*
- Zeyneş İsmail, Kazak Türkleri, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, s. 331.
- Zeyneş İsmail, Kazak Türkleri, Yeni Türkiye Yay. Ankara 2002, s. 99.